

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYAL YAPI-SOSYAL DEĞİŞME
BİLİM DALI**

**SOSYOLOJİK AÇIDAN
ÇOCUĞUN YETİŞTİRİLMESİNDE OKULÖNCESİ EĞİTİMİN
YERİ VE ÖNEMİ**

**T. C.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi**

**Tez Danışmanı: Prof. Dr. Âmiran KURTKAN
BİLGİSEVEN**

Tezi Hazırlayan: Halil YILDIZ

İSTANBUL 1991

G İ R İ Ő

Günümüzde sanayileşme ve şehirleşmede görülen gelişmeler cemiyetleri etkilediği gibi, fertleri de etkilemiş bulunmaktadır. Sanayileşmiş ülkeler büyük ölçüde meselelerini çözmüş olmalarına rağmen, gelişmekte olan ülkelerin çözüm bekleyen meseleleri bir çok sahada daha da artmış gözükmektedir. Kıt mali kaynaklar, işsizlik, beslenme, eğitim seviyesinin düşüklüğü, kalite ve verimlilikte geri kalma gibi ... meseleler gelişmekte olan ülkelerin en önemli meseleleri arasında yer almaktadır. Bu ülkeler gelişen teknoloji den de yeterli düzeyde yararlanma imkânından mahrum kalmaktadırlar.

En iyi yatırımın, insana yapılan yatırım olduğu bir gerçektir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler bunun bilincine varmışlardır. Gelişmiş ülkeler, nüfusun hemen hemen tamamına eğitim imkânı sağladığı halde, gelişmekte olan ülkeler eğitim seviyesini arzu edilen nispette yükseltemediklerinden gelişmeye bağlı olarak zaruri ihtiyaçları olan kaliteli insan gücünü de yeterli şekilde karşılayamamışlardır. Gelişmiş ülkeler, gelişmekte olan ülkelerle mukayese edildiğinde aradaki açığın (beyin göçü dahil) ciddi problemler olarak büyüyerek devam ettiği görüşü ağırlık kazanmış bulunmaktadır. Bu ülkelerde eğitim seviyesinin düşüklüğü ekonomik kalkınmayı etkilediği gibi, sosyal ve kültürel yönden de olumsuz etkileri görülmektedir.

Sanayileşme ve şehirleşme aileyi de etkilemiş bulunduğundan geniş aile özelliğini kaybederek, çekirdek (modern-şehir-atomik) aileye doğru bir yöneliş vardır. Bu da çocuğun bakımı ve eğitimi ile yakından ilgili bulunmaktadır. Geniş ailede büyükbaba, büyükanne, hala, teyze veya bir başka akraba tarafından bakılan çocuk çekirdek ailede bu imkândan büyük ölçüde mahrumdur. Şehir hayatının ekonomik, sosyal ve kültürel talep tablolarını sür'atle çoğaltarak değiştirmesi, ailenin geçimini zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla, çalışması gereken insan sa-

yısının da artması zarureti doğmaktadır. Benzer sebepler yüzünden sadece babanın çalışması yetmemekte, aynı zamanda annenin de çalışmasını zorunlu kılmaktadır. Bu da çocuğun kimin tarafından bakılacağı, nerede bakılacağı ve eğitim meselesini ortaya çıkarmış bulunmaktadır. Bu mesele özellikle okul öncesi çocukları yakından ilgilendirmektedir. Çünkü okul öncesi çocuğun eğitimi, bakımı, korunması ve beslenmesi açısından ailesine ve müesseselere ihtiyacı vardır. Bundan dolayı okul öncesi çocuğun eğitimi sadece eğitim yönüyle değil, aynı zamanda sosyal ve kültürel çevre ... yönleriyle de önem kazanmaktadır.

Buraya kadarki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere kaliteli insan gücü eğitimi çocukluk yaşından itibaren ele alınmak zorundadır. Çünkü ilk altı yıl içinde kazanılan davranış özellikleri çocuğu tüm hayatı boyunca etkileyebilmektedir. Doğum öncesi çocuğun ana karnında sıhhatli bir gelişme gösterebilmesi için ana-babanın gerekli tıbbi, psikolojik, biyolojik ve hatta sosyolojik konularda bilgilendirilmesi gerektiği savunulmaktadır. Çünkü doğumla beraber meydana gelecek olumsuz sonuçların (sıhhat, zekâ geriliği vb. gibi ...) çocuğu yani kaliteli insan gücünün ilk adaylarını ömür boyunca menfi şekilde etkileyecek faktörler olarak devam edecektir. Şu halde dolaylı da olsa aslında eğitimin, doğumdan önce ana baba vasıtasıyla başlatılıp, öğrenebilme özelliği kazandıktan sonra da çocuğu ömrü boyunca meşgul ettiği anlaşılmaktadır. Bunun için eğitime ne kadar erken başlanırsa o kadar yararlı olacağı düşünülmektedir.

Şu halde eğitim yoluyla nüfus kalitesinin yükseltilebilmesi için fırsat eşitliğinin hukuki anlamda olduğu gibi, iktisadi anlamda da sağlanmasının aynı zamanda sosyal ve psikolojik dış çevre ile olan ilişkilerin düzenlenebilmesinin fevkâlade yararlı olacağı gözden uzak tutulmamalıdır.

Esas olan hukuki eşitlik yanında diğer eşitliklerin de sağlanmasıdır. Tabi ki, bunun netice vermesi çocuğun akıl, zekâ, hafıza, aile, okul, yakın çevre, sağlık gibi... pek çok faktörlerden etkilenmesi sonucundaki yapıya bağlı olduğu da unutulmamalıdır. Eşitlik benzer gruplar için ya-

pılan fedakârlık, adalet, verimlilik, fayda gibi ... hususlar dikkate alınarak savunulabilir. Şu halde yaşanan hayatta gördüğümüz sonuçların teorik sonuçlardan ziyade tatbik edilebilir sonuçlar olduğunu unutmamak gerekir. İşte bu çerçevede içerisinde okul öncesi çocuğun eğitimi ile işe başlamamızın gerektiği kanaatine varmış bulunmaktayız. Bundan sonraki çalışmalarımıza bu konunun bir zemin teşkil etmesinin yararlı olacağı düşünülmüştür. Eğitilecek insanın çocukluktan alınıp daha sonraki dönemlerde gözlenip yönlendirilmesinin metodları ve şartları üzerinde çalışılmasının da bütünlüğü sağlamak için tarafımızdan devam ettirilmesi arzu edilmektedir.

Konunun bizde, kendisini kabul ettirecek ağırlığı hissettirmesi, bu düşünceler çerçevesinde bizi böyle bir çalışmaya yöneltmiş bulunmaktadır. Kısacası böyle bir konu ile yakından ilgilenmek arzu ve isteğimizin verimli bir netice alacak şekilde yönlendirilmesi ve netice alabilmeniz için çocuğun okul öncesi eğitimi ile işe başlamamız gerektiğine karar vermiş ve bir bakıma mevcut birikimlerimizin ortaya çıkarılması için konuya buradan başlamış bulunmaktayız. Kendimize hedeflediğimiz yönetim ve çalışma sosyolojisi sahasının çerçevesi içerisinde bir zemin bulmuş olduğuna inanmaktayız.

Konu"ele alınırken, hem teorik, hem araştırma sonuçlarımdaki bilgilere geniş çapta ulaşmış bulunmaktayız. Özellikle yazılı kaynaklar, (kitap, makale, tebliğ, broşür vb. yanında), istatistikî tablolar, mesleki çalışmalar, resmi ve gayri resmi çalışmalar" ve mülakatlara da yer verilmiş bulunmaktadır.

Konunun kendi içerisinde sistematik bir düzenlilik arzemesi ve kolayca anlaşılır hale getirilebilmesi için özellikle gayret gösterilmeye çalışılmış ve metodik bakımdan bütünlük sağlanması hedeflenmiş bulunmaktadır.

Yukarıdaki çerçeve içerisinde tezimizin I. Bölümünde Eğitimin Tarifi, II. Bölümde Eğitimi Etkileyen Faktörler,

III. Bölümde Türkiye'de Okul Öncesi Eğitim ve IV. Bölümde Alınması Gerekli Tedbirler ele alınmış bulunmaktadır.

Bilgi, birikim ve arzularımızın, dikkate alınmak suretiyle bizi böyle bir çalışmaya yönlendiren teşvik eden ve tezin planlama safhasından yazılışın bitimine kadar emeğini, zamanını ve yakın alâkasını esirgemeyen çok muhterem Hocam Prof.Dr. Âmiran Kurtkan BİLGİSEVEN'e ve kütüphanesinden yararlanmama müsaade eden ve kaynak taramamda yardımcı olan Hocam Prof.Dr.Mustafa E.ERKAL'a teşekkürü bir borç bilirim. Benim üzerimde ayrı bir yeri ve hakkı olan Prof.Dr. Mehmet ERÖZ'üde rahmetle anarım. Ayrıca tezin yazılışında yardımcı olan ÖZTÜLİN Eğitim Merkezi'ne ve tezi Daktilo eden Emine KAYA'ya teşekkür ederim.

İ Ç İ N D E K İ L E R

GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM EĞİTİM NEDİR?

A- Eğitimin Tanımı	1
B- Eğitimin Göreceliği	10

İKİNCİ BÖLÜM XX. YÜZYILDA EĞİTİMİN ÖZELLİKLERİ

A- Fırsat Eşitliği İhtiyacı	11
B- Eğitimi Etkileyen Faktörler ve Çevrenin Önemi	17
1. Biyolojik Kalıtım	19
2. İlhamı Açık Ruhî Güç	21
3. Çevre	23
C- Bir Çevre Olarak Aile ve Anaokulu	24
1- Ailenin Önemi	27
a- Baba Mesleği ve Tahsil Seviyesi	32
b- Annenin Tahsil Durumu	35
c- Ailenin Demokratik Aile veya Statü Ailesi Olma Durumu	38
d- Ailenin Sosyal Sınıfı	45
e- Ailenin Büyüklüğü	51
f- Ailenin Mesken Durumu	53
g- Aile Terbiyesi	57
2- Anaokullarının Önemi ve Yaygınlaştırma Zorlukları	
a- Anaokullarının Önemi	65
b- Anaokullarının Yaygınlaştırma Zorlukları	71

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜRKİYE'DE OKUL ÖNCESİ ÇOCUK EĞİTİMİNDE
AİLENİN VE ANAOKULLARININ ROLÜ

A- Türkiye'de Okul Öncesi Çağ Eğitiminde Ailenin Rolü	73
1. Baba Mesleği ve Tahsil Seviyesinin Rolü	80
2. Kadınların Eğitim Seviyesinin Düşüklüğü	82
3. Statü Ailesinin Kırsal Kesimde ve Alt Tabakalarda Yaygınlığı	86
4. Ailelerin Büyük Bir Kısımının Alt Tabakaya Mensup Oluşu	88
5. Ailenin Kalabalıklılığı	92
6. Mesken Durumunun Elverişsizliği	95
7. Türk-İslâm Değer Hükümlerinin Unutulmuşluğu	96
B- Türkiye'de Anaokulları	
1. Anaokullarının Sayıca Yetersizliği	99
2. Anaokullarının Kalite Durumu ve Problemleri	101

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
ALINMASI GEREKEN TEDBİRLER

A- Kadınlara Okuma-Yazma Öğretilmelidir	107
B- Çocuk Edebiyatı Geliştirilmeli ve Başarı Arzusu Aşılabilir Hale Getirilmelidir	110
C- Seyyar Kütüphaneler Faaliyete Geçirilmelidir	112
D- TV Programlarında Çocuklara Hitap Eden Neşriyata yer Verilmelidir	114
E- Çocuğa Aşılacak İstenen Değerler Aileye de Aşılmalıdır	117
F- Milli Kültür Değerlerimiz Küçük Yaştan İtibarı Aşılmalıdır	119
G- İşyerlerinde Çalışan Annelerin Çocuklarına Her İşyerinde Anaokulu Açılmalıdır	122

NETİCE

BİRİNCİ BÖLÜM

EĞİTİM NEDİR?

I. EĞİTİM NEDİR?

A-Eğitimin Tarifi

İnsan ihtiyaçları sonsuz, fakat bunları karşılamak için mevcut kaynakları ise sınırlıdır. Bu kaynakları beşeri ve fiziki anlamda ele aldığımızda; bir ülkenin fiziki kaynakları kadar, beşeri kaynakları da önemlidir. Beşeri kaynaktan mahrum kalan bir ülkenin fiziki kaynakları ne kadar zengin olursa olsun, bunları işletecek beşeri kaynaktan mahrum kalacağı için mevcut kaynakları ekonomik anlamda işletemeyecektir. Bundan dolayı, beşeri kaynağın sağlanması önemli ve verimli bir yatırım özelliğini taşımaktadır. Bu da eğitim sayesinde olabilir.

Eğitim bir hedefe ulaşmak için bir gaye değil, bir vasıta olduğundan, sadece ferdi sosyalleştirici özelliği ile değil, aynı zamanda, ekonomik ve sosyal yönden de ele alınmaktadır.

Ekonomide gaye bir şeyler üretmek ve imal etmek, yani maddeyi işlemek, eğitimde ise, mevcut potansiyel güçlerin işlenip geliştirilmesini sağlamaktır. Yani, sosyal, kültürel, ekonomik ve politik bir varlık olan insanın, maddi ve manevi bütün değerlerini gerek kendisi, gerekse toplum (cemiyet) için verimli ve başarılı bir biçimde harekete geçirmesidir. (1) Eğitimin konusu insandır. İnsanın çok yönlü bir varlık olmasından dolayı, eğitim hakkında kesin bir tarif yapmak zordur. Eğitim hakkında yapılan tarifler genellikle eğitimin özelliğinden kaynaklanmaktadır.

İnsan unsuru kaynağının geliştirilmesindeki gerekli yatırımların büyüklüğü, bir ülkenin ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma seviyesinin kendi başına bir fonksiyonu olduğundan, ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma prosesi aynı zamanda, kabiliyet yaratmaktadır. (2) Bu kabi-

(1) S.A.ARŞAŞI: "Milliyetçi Düzende Türk Milli Eğitimi", Milli Eğitim ve Kültür, Yıl 1, Sayı 1, Aralık 1978, s.19

(2) Milli Eğitim ve Kültür; Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planının Eğitim ve Kültür Anlayışı Hakkında Bir Değerlendirme, Özel Sayı, Yıl 1, Sayı 4, Eylül 1979, s.7

liyeti oluşturan eğitim, çıktının ana sebebini oluşturmakta ve modern teknolojinin işletilmesinde nihai bir yatırım özelliğini taşımaktadır.(3) Böylece eğitim kalkınma çabasının gerçekleştirilmesinde gerekli olan nitelik ve sayıda elemanların yetiştirilmesi yanında, toplumun yaratıcı gücünü ve verimini artıran, kişilerin kabiliyetlerine göre yetiştirme imkânı sağlayarak, sosyal adalet ve fırsat eşitliği ilkelerinin gerçekleştirilmesinde etkili bir araçtır.(4) Ayrıca beşeri faktöre vasıflılık kazandırmak, suretiyle nitelik ve niceliğin geliştirilmesini sağlamaktadır.(5)

Eğitim hem bir oluş (proses), hem de bir sonuç(6) olarak ifade edildiğinde; bir taraftan ferdileştirici diğer taraftan da sosyalleştirici özellikleri birlikte taşımaktadır.

Z.Gökalp'in nazarında "Sosyalleştirme" aynı zamanda eğitimidir. Onun nazarında "Fert dünyaya geldiği zaman sosyal olmayan bir varlıktır. Fakat cemiyet öyle bir muhittir ki, bu sosyal olmayan varlıkları içine girdiği andan itibaren kendisine benzetmeye, yani temsil etmeye çalışır. Fertlerin cemiyeti benimsemesi, yani sosyalleşmesi cemiyetin bekâsı için gereklidir. Bir cemiyet, fertlerine lisanını, ahlâkını, estetik zevkini, ilmi mantığını, teknik vetirelerini aşılamazsa yaşayamaz. İşte cemiyetin fertleri üzerine tatbik ettiği bu sosyalleştirme işine terbiye adı verilir".(7)

Cemiyet, benzerlik kadar farklılık özelliğindedir. Eğitimin; fertleri farklı ve birbirini tamamlayan fonksiyonlar ifa edebilecek hale getirmesiyle bir taraftan benzerlik, diğer taraftan farklılık şartlarını ye-

(3) R.Kardaş; "Milli Eğitimin Amaç ve İlkeleri Nedir? Ne Olmalıdır?" Milli Eğitim ve Din Eğitimi İlmi Seminer Tebliğleri, Aydınlar Ocağı, Ankara, 9-10 Mayıs 1981, s.11

(4) Milli Eğitim ve Kültür, s.g.e., s.19

(5) M.E.ERKAL; Orta Teknik Eğitim-Sanayi İlişkileri, İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul, 1978, s.1

(6) H.AYHAN; Eğitime Giriş ve İslâmiyetin Eğitime Getirdiği Değerler, Damla Yayınevi, İstanbul, 1986, s.16

(7) Z.GÖKALP; Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri I, 1000 Temel Eser Yayınları, No.69, 1973, s.113

rine getirmesi, cemiyet hayatının iki asli prensibinin gerçekleşmesi ve bütünleşmesi yanında eğitim ayrıca asgari müştereklerde birleşmeyi sağlar.(8)

Günümüzde eğitim sadece sosyal fonksiyonları ihtiva etmekle kalmamakta, ekonomik açıdan da önemlilik arz etmektedir. Sanayileşmiş toplumlarda eğitim sistemi, karmaşık ve çeşitli mesleki hiyerarşiler dizisinin istihdam ve yetiştirme taleplerine uymak zorunda kalmıştır. Bundan dolayı, mesleki olmayan eğitimin anlamı, nasıl ele alınırsa alınsın "sırf bilgi edinmek için, bilgi kazanmanın" yeterli olmadığı günümüzde daha iyi anlaşılmaktadır. Bunun için eğitim çocuğa sadece bilgi vermekle kalmamalı, aynı zamanda mesleğe de hazırlanmasında katkıda bulunmalıdır. Bir taraftan gelişen teknoloji her düzeyde vasıflı insan gücünün mümkün olduğu kadar fazla kullanılmasını gerekli kılarken, diğer taraftan kabiliyetlerin araştırılmasına, bütün yeteneklerin keşfine, israfın önüne geçilmesine ve eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanmasına ihtiyaç olduğundan; sanayileşmenin ilerlemesi ile eğitim sahasının da genişletilmesi ve süresinin uzatılması bir zaruret haline geldiğinden, sadece kültürel bilgiler yeterli olmamaktadır.(9) Eğitim yoluyla kültürel bilgilerin yanında, mesleğe yönelik bilgilerin de verilmesinde yarar vardır.

Eğitim: sosyal yönden "vatandaşlara çevrelerini tanımak, sosyal değişmelere uyabilmek, kazanılan bilgi ve maharetlerle kendisinin ve çevresinin refah ve mutluluğunu, moral değerlerini arttırmak kabiliyeti veren"(10) bir hizmet özelliği taşımaktadır. Eğitim ferde mahsus uzviyeti tabiat tarafından tayin olunan yönde geliştirilmesi(11) istenen ve fertte mevcut bulunan gizli gücü ortaya çıkarmakla kalmaz, aynı zamanda yeni bir oluşumu da sağlar.

(8) A.K. BİLGİSEVEN; Eğitim Sosyolojisi (Genişletilmiş 4. Baskı) Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, Flaş Matbaası, İstanbul, 1987, s.156,157

(9) A.K.C.OTTAWAY; "Eğitim ve Toplum Arasındaki İlişkiler", (Çev:M.Tezcan) Eğitim Sosyolojisi (Kaynak Metinler), A.Ü. Eğitim Fakültesi Yayınları, No.14, Sevinç Matbaası, Ankara 1971, s.45

(10) DPT İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-1972), s.158

(11) H.Y.CELKAN; Z.Gökalp'in Eğitim Sosyolojisi, Milli Eğitim ve Gençlik-Spor Bakanlığı Yayını no. 871, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1989, s.61

İnsanları bir meslek, üretici bir faaliyet için yetiştirmeksizin eğitmek, üretim yapmadan, yatırım yapmak anlamına geleceğinden, bu haliyle eğitim bir lüks olmanın ötesine geçemez. Bunun için, eğitim aynı zamanda, üretici bir yatırıma dayanmalıdır. Böyle olmadığı takdirde kantite uğruna kaliteden vazgeçmek anlamına gelir ki, özellikle az gelişmiş ülkeler de bir zorunluluk arz eden ve yeterince eğitilmiş insan gücüne sahip olamadığından, eğitimden faydalanmış olan kimse aldığını geriye ödeyebilmelidir.

Eğitimin yapısında çeşitli özelliklerin mevcut olduğundan ve insanın da çok yönlü bir varlık olmasından dolayı, onu işleyen eğitim hakkındaki tarifler ve yaklaşımlar da çeşitli olmaktadır. Eğitim bilinenden hareketle bilinmeyene yönelik (12) şeklinde ele alındığında, geçmişle gelecek arasında bir ahengi koruyarak nesiller arası kültürel devamlılığı sağlamakta ve "kişinin zihni, bedeni, duygusal, toplumsal yeteneklerini, davranışlarını istenilen doğrultuda geliştirilmesi ya da ona bir takım amaçlara dönük yeni yetenekler, davranışlar, bilgiler kazandırılması yolundaki çalışmaları" (13) tümünü ifade ederken, eğitim: en geniş ve genel kullanılışı içinde; "öğrenmeyi yöneltme ve kontrol yolu ile tecrübeye şekil vermek üzere yapılmış maksatlı bir teşebbüs prosesi veya sonucu olarak değerlendirmek yerinde olur. Her derece ve türdeki eğitici faaliyetten maksat da, fertlere içinde bulunulan toplum değerlerini ve sosyal normlarını (yapılması istenen ve istenmeyen hususları) öğretmek ve benimsetmek olmalıdır. Bu bakımdan eğitimin her safhadaki belirgin temel görevini, sosyal ve kültürel mirasın birikimini ve sürdürülmesini sağlamak olduğu muhakkaktır. Dil, tecrübe ve bilgi aracılığı ile önceki neslin bıraktığı yerden devralarak sürdürmek ve en kısa zamanda bir sonraki nesle aktarabilmesini sağlamaktır". (14)

(12) DPT, Milli Kültür, s.202

(13) Y.AKYÜZ; Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1988'e)
Genişletilmiş 3.bsk. A.Ü. Eğitim Bilimleri
Fakültesi Yayınları No.160 Ankara 1989, s.2

(14) DPT, Milli Kültür, s.447

Netice itibariyle eğitim nesiller arası devamlılığı sağladığı ve geçmişle gelecek arasında köprü görevini üstlendiği için "yetişkin nesiller tarafından sosyal hayata henüz hazır olmayanlara tatbik edilen tesirdir. Gayesi ise, çocukta (veya fertte) hem bir bütün olarak siyasi cemiyetin, hem de spesifik olarak bağlı olduğu hususi meslek çevresinin ondan istediği belirli miktarda fiziki, entelektüel ve moral durumları hasıl etmek ve geliştirmek olarak"(15) ifade edilebilir. Böylece *Eğitimin gayesi insanın"bir yandan maddi imkânlarını ve hayat seviyesini geliştirmek, diğer yandan iştimai yapıdaki ahengi sağlayarak insanların fert, grup ve cemiyet olarak huzur içinde yaşamasını sağlamaktır".* (16)

(15) A.K.BİLGİSEVEN; a.g.e., s.16

Ayrıca bkz. E. Durkheim, *Education and Sociology*, İngilizceye Çev: Sherwood D.Fox The Free Press Glencoe, Illinois, 1956, s.61

(16) S.ZAİM; *Çalışma Ekonomisi*, İ.Ü. İktisat Fakültesi Yayını, Elektronik Ofset, İstanbul 1977, s.76

B- Eğitimin Göreceliliği

"Görecelik" kavramı izafi bir kavram olup, çağdan çağa, zamandan zamana, insandan insana değişmektedir. Eğitimin göreceliliği de, eğitimin çağdan çağa, zamandan zamana, toplumdan topluma, yönetim şekillerine ve hatta insandan insana değişmekte ve farklılıklar göstermektedir.

Felsefi sistemlerde eğitim; "idealizmde eğitim hür ve bilinçli bir ferdin Allah'a yaklaşmak için gösterdiği çabaların devamlı bir sürecidir. Realizmde genç nesle kültürel mirasın intikal ettirilerek yetişkinlerin oluşturduğu cemiyete intibak için hazırlama sürecidir. Pragmatizm de ise bireyi, yaşantılarını yeniden inşa yoluyla yetiştirme sürecidir".(17)

Eğitim zaman boyutu içinde incelendiğinde; eski Yunan'da sosyal amaçların, Rönesans döneminde bireycilik ve milliyetçiliğin ön planda olduğu ve 18. yüzyılda bireyci ve kozmopolitan anlayışın, 19. yüzyılda milliyetçi, bireyci ve hümanist karışımın, 20. yüzyılda ise sosyal etkinliklerin ağır bastığı görülmektedir.

Eğitimde "20.yüzyılın ilk çeyreğinde iki görüş hâkimdi. Birinci görüş, fertçi görüştür. Gayesi, ferdi inkişaf ettirerek kabiliyetlerini en yüksek seviyeye çıkarmaktır. Toplumun ilerlemesi herşeyden önce ferdin gelişmesine bağlıdır. Eğitimin gayesi bakımından ferdiyetçi görüşe sahip düşünürler, toplumun kültürel gelişiminden çok medeniyet alanındaki gelişimine taraftar olmuşlar ve eğitimin gayesini medeniyetçi fertler yetiştirmek olduğunu söylemişlerdir.

(17) H.Y. CELKAN: a.g.e., s.57

İkinci görüş, cemiyetci (toplumcu) karakterdedir. Eğitimin esas amacı sosyal terakkiyi sağlamaktır. Bunun için yetişkin nesil, kendinden sonraki nesle sosyal terakkiyi muhafaza etmeye yarayacak, belki de bu terakkiyi daha ileriye götürebilecek kudreti vermelidir. Böyle bir kudret ancak kültürün aktarılmasıyla kazanılır. Bunun, yani kültürün aktarılmasının yolu da eğitimidir. Çünkü, fert ancak aldıklarını yine cemiyete vererek sosyal terakkiye hizmet edebildiği ölçüde eğitilmiş olur.(18)

Eğitim sadece toplumda görülen sosyal değişme sonucu değil, aynı zamanda sosyal bünyenin tesirlerine göre de şekil alır.(19) *Batı'da teknolojik değişmeler, sanayi toplumlarında gerekli bilgi ve becerilerin artması, aynı işte bilgi-ustalık seviyesinin yükselmesi, daha yüksek seviyelerde beceri isteyen işlerin yanında özel ya da genel becerilerin sağlanması, eğitim-okul işbirliğini oluşturmuş, böylece eğitime duyulan ihtiyacın artmasına neden olurken, eğitimde uygulanan metodlarda da değişmeler olmuştur. Daha önce bilgi-hoca-matbaa vasıtasıyla yürütülen eğitim, teknolojide meydana gelen gelişmelerle, bilgi-hoca-matbaa-teknik vasıtalar ve öğrenci durumuna geçmiştir.*(20) *Böylelikle bilgi ile sınırlı bulunan hocalar, günümüzde çağın ihtiyaçlarına göre kendi kendilerini yenilemek ve sınırlı bilginin dışına çıkmak için gelişen teknolojiden de faydalanmalıdır.*

Eğitim siyasi rejimlere göre de değişmekte olup, fert ve cemiyetin önemini belirtmek açısından iki zıt görüş mevcuttur. Bunlardan birincisi felsefi düşünceye bağlı kalması, yani sadece grubun veya cemiyetin önemini kabul ederken, ferdi hürriyetlerin cemiyet uğruna feda edilmesidir ki, buna totaliter rejimlerde rast-

(18) H.Y. CELKAN: a.g.e., s.58

(19) A.K. BİLGİSEVEN: a.g.e., s.36

(20) A.K. BİLGİSEVEN: a.g.e., s.29

lamak mümkündür". Totaliter rejimlerde, rejimin yeni bir inkılâp hareketi olarak ortaya çıkması sebebiyle daha çok manevi konulara önem verilmekte, rejimin reaksiyoner safhayı atlatması ve bundan bir ihtilâl korkusunu bertaraf ettikten sonra teknik konular ve bilâhare de sosyal konular yer almaktadır. Meselâ komünist ülkelerde cemiyetin politik bünyesi her türlü tenkitten uzak tek bir ideolojiye dayandığından, eğitim sektörüne de bu ideoloji hâkim bulunmakta ve bu cemiyetlerde eğitim küçük yaşlardan itibaren birer ideolojist olarak aydınları kalıplandırmakta, bundan dolayı aydın ferdin ortaya çıkması ve cemiyeti uyarma fonksiyonundan mahrum kalmasına sebep olmaktadır.

İkinci görüş ise, cemiyet ve cemiyetteki müesseselerine bizzat fert için mevcut olduğu, değerinin de ferdi hayatı zenginleştirme kapasitesiyle ölçülmesi gerektiği görüşü olup, bunu da demokratik rejimlerde görmek mümkündür. Demokratik rejimlerde aydın fertlerin kendilerine eğitim yoluyla verilen bilgileri "cemiyeti uyarma bakımından kullanmaları hususu bazı köstekleyici tesirlere maruz kalmaktadır".(21)

Cemiyetlerin inkılâpçı, muhafazakâr veya reaksiyoner (22) özelliklerine göre de eğitim değişmektedir.

Özellikle iktisadi kalkınmanın zaruri olduğu ve eğitime ayrılan kaynakların kıt olması, inkılâpçı cemiyetin özelliğinde eskisinden farklı yeni bir kültürün inşası sözkonusu olduğundan, daha çok yenileme hareketinin tesiri altında bulunmaktadır. Bu yenilenmenin sonucu olarak da eğitimde bazı değişikliklerin olması sözkonusudur. İnkılâpçı cemiyette daha çok okulların önem vermesi gereken konuların başında, mânevi yani, sosyal konular gelmekte, daha sonra anlayış kazandırma ve nihayette teknik konular yer almaktadır.

(21) A.K. BİLGİSEVEN; a.g.e., s.45-46

(22) A.K. BİLGİSEVEN; a.g.e., s.34-36

Muhafazakâr cemiyet ihtilâl veya inkılâbın kendisine karşı gelen kuvvetlerle yeni bir kültürün oluştuğu cemiyet özelliğine sahiptir. Bu cemiyetlerde en önemli konuyu teknik konular oluşturmaktadır. Manevi konular ise, manevi bakımdan cemiyetin yeni bir kültüre intibakı tamamlanmış olmasından sonra, bu yeni oluşan kültürü düşmekten korumak ve onun gelişmesini sağlamaktadır. Bunlardan sonra ise idrak yer almaktadır.

Reaksiyoner cemiyetlerde ise, yeniden canlanma veya inkılâp hareketleriyle karşılaştığından, eğitime en çok önem verilen konu sosyal konulardır.

Böylece cemiyette meydana gelen sosyal değişmelerle birlikte, eğitimin mahiyeti de değişmekte ve eğitimin sadece sosyal değişmenin değil, aynı zamanda sosyal bünyenin tesirlerine göre de şekil aldığı ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan cemiyetin bütünü sosyal bir çevre olarak eğitim üzerinde etkili olmaktadır.

"İnsanların sadece geçimlerine yetecek kadar istihsalde bulunabildikleri iptidai teknoloji devrinde pek az ferdin ekonomik kıymet biriktirebildikleri bir gerçektir. İnsanların çok pahalıya elde edebildikleri boş zamanı, boş geçirecek yerde düşünmeye ve yenilikler bulmaya ve bu yenilikleri başkalarına da öğretmeye başlamalarıyla eğitim ortaya çıktı. Eğitim ilk olarak refah ekonomilerinin bulunduğu yerlerde müşahade edilmektedir.

Zamanımızda eğitim faaliyeti bir cemiyette rastlanan bir faaliyet olmakla beraber, zengin ekonomilerde fakirlere nazaran daha yaygındır ve daha ileri bir seviyeye götürmektedir. Eğitimin refah ekonomilerine sahip ülkelerdeki bu ileri seviyesi bu ülkelerde tekniğin daha mükemmel hale gelmesini temin ederek, birtakım yeni keşif ve icatlara yol açmaktadır. Teknikteki bu ilerleme ise, boş zamanı daha fazla arttırarak eğitim ve yenilik imkânlarını hızlandırmaktadır. Bu hızlı

tempoyu gerçekleştirebilen ülkeler, teknolojide ve ilimde öncülük kazanarak bir defa zenginleştikten sonra kendilerine daha fazla boş vakit ayırabilmek için, işgücünü başka ülkelerden satın almaya dahi muktedir olabilen ülkelerdir. Buna mukabil, teknoloji ve eğitim bakımından geri kalmış ülkelerin kaderi, insanın yaşayabilmek için çalışmak mecburiyetinde olmasından doğan tabiat kaidesinin zorlayıcı tesirleri altındadır". (23)

Cemiyet değişen bir sosyal münasebetler şekli (24) olduğundan, eğitim ferdi ilgilendirdiği gibi, statü kazandırma, meslek edinme vb. cemiyeti de yakından ilgilendirmektedir. Eğitim cemiyeti şekillendirmez, cemiyet eğitime şekil verir. Bunun için eğitim cemiyetten cemiyete değişme özelliği göstermekle birlikte aynı zamanda, cemiyet benzerlik kadar farklılık özelliğine (25) sahip olduğundan fertten ferde ve bölgenin gelişmişlik düzeyine göre de değişiklik göstermektedir.

(23) A.K. BİLGİSEVEN; a.g.e., s.47

(24) MacIver and Page; a.g.e., s.9

(25) MacIver and Page; a.g.e., s. ||

İKİNCİ BÖLÜM

XX. YÜZYILDA EĞİTİMİN ÖZELLİKLERİ

II. XX.YÜZYILDA EĞİTİMİN ÖZELLİKLERİ

A- Fırsat Eşitliği

XX.yüzyıl, özellikle eğitim alanında büyük değişmelerin olduğu ve fertlerin eğitim yoluyla yükselebildikleri bir çağ özelliğini taşımakla kalmamakta, aynı zamanda fertlere sağlanacak fırsat eşitliği sayesinde doğuştan elde ettikleri statülerin önemini yitirerek, gördükleri eğitime göre şekil almasını da sağlamaktadır.

Özellikle II.Dünya Savaşı sonrası, teknolojiye meydana gelen değişmeler neticesinde, ekonomik ve sosyal durumda da önemli değişmelerle birlikte eğitim, ekonomik, sosyal ve kültürel bakımdan bir zaruret haline gelmiştir. (26) "Modern ilmin doğuşuyla yeni bir liderlik müessesesi de ortaya çıkmaktadır. Aydın sınıf olarak ifade ettiğimiz bu yeni liderler yüksek tahsil kuruluşları olan üniversiteler tarafından yetiştirilmişlerdir. Böylelikle daha önceki asırlarda, büyük klanlar, büyük araziler veya malikhâneler, askeri sınıflar veya dini müesseselerin liderliğinin yerini üniversiteler almış bulunmaktadır". (27)

Bir memlekette aydın sınıfının mevcut oluşu aynı zamanda, o memleketin gelişmişlik özelliğini de ortaya koymaktadır. Bu sınıfın başlıca sahalarını oluşturan ilim ve başarının problemlerinin çözümlemesiyle, yeni bir kültürün doğuşu da sağlanmış (28) olacağından "biyolojik veraset ve çevre faktörlerinin, aydınlarının ferdiyet kapasitelerinin kuvveden fiile geçirmelerinin sağlanmasıyla, iyi bir eğitim imkânı ve müsait çevre şartı sayesinde kabiliyetini tam manasıyla değerlendirmesi mümkün olabilir". (29)

(26) J. Floud; "Eğitim ve Endüstriyel Toplum" (Çev: M. Göğüş), Eğitim Sosyolojisi (Kaynak Metinler), Sevinç Matbaası, Ankara 1971, s. 205

(27) C.C ZİMMERMAN; Yeni Sosyoloji Dersleri (Çev:A.Kurtkan), İ.Ü.Yayınları, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1964, s.72

(28) C.C.ZİMMERMAN; a.g.e., s.76

(29) A.KURTKAN; "Demokrasi, Fırsat Eşitliği ve Seçkinler", s.59

İlk önceleri sosyal sistemin içinde bulundukları halde, bu sistemin içinde yer almayan ve halktan kopuk tahsilliler sınıfını oluşturan "aydın sınıf" bu imajın kaybolması ve teknolojik ve idari sahalarda yerini almasıyla beyaz yakalılar "white collared" adıyla yeni bir sınıf ortaya çıktı. Bununla birlikte bu sınıfa duyulan ihtiyacın artması ve bu ihtiyaçların karşılanması sonucu aydın sınıf hâkim olduğu cemiyette bilgi sanayiinin ekonomide anahtar konumuna geçti. (30) Böylece sanayi inkılâbı öncesi esnaf, sanatkâr, küçük çiftçi gibi orta sınıfı oluşturan ve daha çok babadan oğula geçen mesleklerin yerini sanayileşme ile birlikte yeni orta sınıf olarak doğan beyaz yakalılar aldı. (31)

Gelişmiş ve teknolojiye ilerlemiş ülkelerde fırsat eşitliği gerçekleştiği halde (32), azgelişmiş ülkelerde yatırım kaynaklarının kıt olmasından dolayı, üstün kabiliyetlerin seçiminin yalnız erkekler arasında yapılması, kız çocuklarının umumiyetle ikinci plana itilmesi, üstün zekâların seçiminde erkekler lehine bir fırsat eşitliğine yol açmakta ve kabiliyetli fertlerin seçimini de engellemektedir. Halbuki fırsat eşitliği alt tabakadaki fertlere kadar ulaştığında, üstün zekâların ortaya çıkması daha da kolay olmaktadır. Yine azgelişmiş ülkelerde kadının iş hayatına atılmasıyla, erkeklerin işsiz kalmasına ve aile temellerinin sarsılacağına inanılmakta olduğundan, kız çocukları ya hiç okutulmamakta ya da sadece mecburi olan ilköğrenimle yetinilmektedir. Eğitime ayrılan yatırımlar kıt olduğundan, kız erkek farkı gözetmeksizin üstün kabiliyetli öğrencilere bu fırsatın verilmesi, aynı zamanda ileride doğacak sakinçaları da önlemiş olur. İktisadi kaynakların kıt olmasına rağmen bu ülkelerde, üstün kabiliyet ve zekâ potansiyeline sahip insan gücü, en kıymetli gücü teşkil

(30) C.C. ZİMMERMAN; a.g.e., s. 77-79

(31) M.E. ERKAL; Sosyoloji (Toplumbilim), İlaveli 3. bask. Filiz Kitabevi, Bayrak Matbaacılık, İstanbul, 1987 s. 289-290

(32) M.E. ERKAL; Orta Teknik Eğitim-Sanayi İlişkileri, s.10

etmektedir. Özellikle, XX. asır aydın sınıf hakimiyetine dayandığından (33) üstün kabiliyetlerin mutlaka kız-erkek ayrımı yapılmadan işlenmesi ve eğitilmesinde önemli bir zaruret hasıl olmuştur. Böylece eğitim fırsatları fertlerin zekâ ve kabiliyet esaslarına göre, en uygun şekilde dağılması ile sosyal gelişmenin ihtiyaç duyduğu insan gücü de elde edilmiş olur. (34)

Fırsat eşitliği aynı zamanda, "Eğitim eşitliği", ile eş anlamda kullanıldığından, tüm öğrencilerin kız-erkek ayrımı yapılmaksızın kabiliyet ve becerilerini en iyi şekilde geliştirmesinde, eşit şansa sahip olmalarını ifade etmektedir. Fırsat eşitliği ancak kişilere sağlanacak maddi imkân ve koşullara bağlı bulunmaktadır. (35)

Dört türlü fırsat eşitliğinden bahsetmek mümkündür. (*)

1- Herkese eşit miktarda öğretim sağlamak:

Bu anlamdaki eşitlik, bütün yurttaşlara tüm öğrenim aşamalarının en üst kademesine kadar yükselmesine imkân vermesine rağmen, biyolojik ve ekonomik etmenler bunun gerçekleşmesini engellemektedir. (36) Böyle bir eşitlik kantite uğruna kaliteden vazgeçmek anlamına da gelebileceğinden, uygulanma ihtimali çok azdır. (37) ABD' de orta tahsil seviyesinde fırsat eşitliği gayesi benimsendiği halde, mezunlar arasındaki kalitatif farklar eşitsizliğin mevcudiyetini ortaya koymuştur. (38) Türk Anayasasında Madde 21-"Herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir" diye hukuki açıdan ele aldığı halde, yine Madde 50 "ancak ekonomik gelişme ile mali kaynakların yeterliliği ölçüsünde" yerine getirebileceğini belirtmekle sınırlı olmaktadır.

(33) A.K. BİLGİSEVEN; Genel Sosyoloji, s.244

(34) M.E. ERKAL; Sosyoloji (Toplumbilim), s.252

(35) Ş.TUNÇ; Türkiye'de Eğitim Eşitliği, Eğitim Sosyolojisi (Kaynak Metinler) s.173-174

(*) A.K. BİLGİSEVEN; Eğitim Sosyolojisi, s.127

(36) M.TEZCAN; Eğitim Sosyolojisi, s.120

(37) M.E. ERKAL; Orta Teknik Eğitim-Sanayi İlişkileri, s.6

(38) A.K. BİLGİSEVEN; a.g.e., s.128

2- Her çocuğa belirli bir seviyeye gelinceye kadar tahsil imkânının sağlanması:

Tüm çocukları asgari bir öğretim seviyesine ulaştırma gayesini güden bu anlayışa göre, gelişmekte olan ülkelerde ilk ya da ortaöğretim zorunlu devam yasaları sayesinde yetenekli bireylere daha yukarı eğitim imkânı verilmek suretiyle bu bireylerin seçilmesi sağlanmalıdır. (39) Bu imkân kanunların okula mecburi devamını sağlamak ve çocukların, bir kısmının sağlayabilecekleri standartların tayin edilmesini (40) gerektireceğinden, bu görüş de minumum seviyenin üstüne çıkılmasında yeterli olamamaktadır. (41)

3- Her ferdin yetenek ve potansiyelinin tamamından istifade etmesini sağlayacak kadar tahsil imkânına kavuşturulması:

Bu manadaki eşitlik, fertlerin kendi potansiyellerinden yararlanma hakkı olarak anlaşıldığından, ancak gelişmiş ülkelerde, bu eşitliğin gerçekleşmesi mümkün olmakta, azgelişmiş ülkelerde ise, bireylerin bazı alışkanlıklarından vazgeçmeleri, meselâ pek çok ev kadınının bazı alanlarda yetenekli olmalarına rağmen, ev işlerini tercih etmeleri, yine orta ve üst tabakadaki ailelerin çocuklarını mesleki ve teknik eğitime kendi inanışlarından dolayı göndermemeleri (42) sayılabilir.

(39) M. TEZCAN; a.g.e., s.121

(40) A.K. BİLGİSEVEN; a.g.e., s.128

(41) M.E. ERKAL; a.g.e., s.6

(42) A.K. BİLGİSEVEN; a.g.e., s.128

4-Bu eşitlik anlayışı ise, eğitimin girdi ünitesi başına düşen öğrenim hasılasının arttığı ya da kabul edilmiş standartlara uygun düştüğü müddetçe, eğitim fırsatlarından imkânlar ölçüsünde fazla bireyin yararlandırılmasını sağlamaktır.

Bu fırsat eşitliğinin gerçekleştirilmesi için, öğretimdeki maliyet birimi başına düşen hasıla belirli bir ölçünün altına düşmediği müddetçe, öğretime yapılan harcamalar, eğitimdeki fırsatların artmasını (43) ve okullarda sınıf geçme nispetlerinin artması veya azalmasıyla daha kalabalık grupların yukarı öğrenim aşamalarına geçebilmelerine imkân verecek şekilde eğitim fırsatlarının arttırılması, bu anlayışın uygulanmasını kolaylaştıracaktır.

Bütün bu eşitlik anlayışlarından çıkacak sonuç, fertlere bir hak sağlamakla birlikte, bu hakkın alt tabakaya mensup çocuklara, orta ve yukarı tabakalara yükselmesini sağlamanın yanında, sınıf tezatlarının azaltılmasıyla sosyal kriter, iktisadi gelişme için en faydalı neticelerin alınmasıyla da iktisadi kritere dayandığı söylenebilmekte ve böyle bir tercihin yapılması ile, fertlerin kendi arzu ve haklarından ziyade, çeşitli kabiliyetlere sahip fertlerin kapasiteleri ile milli ekonominin ihtiyaç duyduğu insan gücü arasında da bir ahengin kurulması mümkün olmaktadır. (44)

"Batı ülkeleri halen Gen Mühendisliği çalışmalarını ile süper zekâların sayısını arttırmaya gayret etmektedirler. 1973 yılında DNA'yı parçalamaya muvaffak olmuşlardır. Daha sonra parçacıkların temsil ettiği kabiliyet ve özellikler tanınır hale gelinmiş; kabiliyetli kadınlardan ve erkeklerden alınan parçaların seçilip en iyi

(43) M.E. ERKAL; a.g.e., s.6

(44) A.K. BİLGİSEVEN; a.g.e., s.129

özellikleri taşıyanların, aynı hücreye yerleştirilmesinde dahi başarı kazanılmıştır. Bundan sonraki safha kiralık bir rahimde geliştirilecek olan cenin'in süper kabiliyetlere sahip bir fert olarak dünyaya gelmesini sağlamaktır. Demek ki eğitimde fırsat eşitliğini sağlayabilen ülkelerin %2 oranında mevcut olan süper zekâları okutmaları kâfi gelmemekte, gen mühendisliği yolu ile daha fazla süper zekâ elde etme çarelerine başvurulmaktadır. O halde bizim hiç olmazsa, bir tabiat bağıışı olan %2'lerinin tamamını kız-erkek ayrımı yapmadan okutmamız" (45) en azından Batı'nın Gen Mühendisliği yoluyla elde etmeye çalıştığı süper zekâları, bizim bir tabiat bağıışı olarak içimizde mevcut bulunanlara imkân vererek yetiştirmelerini sağlamalıyız.

(45) A.K. BİLGİSEVEN; Türkiye'de Sosyal Çözülme Tehlikeleri, Filiz Kitabevi, Bayrak Matbaacılık, İstanbul 1990, s.288

B-Eğitimi Etkileyen Faktörler ve Çevrenin Önemi

Çevre özelliklerinin çocuğun zekâ gelişimi üzerinde önemli olduğu, zamanımızda daha iyi anlaşılmış bulunmaktadır. Zekâ gelişiminin fertler arasında farklı oluşunda rol oynayan faktörlerden çevrenin önemli olduğunu ileri sürenler olduğu gibi, biyolojik kalıtımı da önemli bulanlar mevcuttur. (46)

Kişinin şahsiyeti doğuştan kalıtım yoluyla soyundan getirdikleri özellikler, aile, çevre ve daha sonra bulunacağı çeşitli kurumlar tarafından yoğrulmasıyla bir şekil alır ve her birey geniş ölçüde davranışlarını cemiyetten, dar ölçüde ise, içinde yaşadığı çevreden alır. Çocuğun davranışlarının biçimlenmesinin, kişiliğinin ve sosyal gelişmesinde bunların önemi büyüktür. Böylece çocuğun kişiliği cemiyetin bir üyesi olarak, kalıtımla gelen gizli güçlerin de kullanılmasıyla öğrendiği bilgiler ve çevreyle arasındaki ilişki sonucu çıkardığı tecrübelerle bağılı olarak gelişir. (47)

"Bir cemiyetin devamlı olan hayatı için lüzumlu olan cemiyet azalarını birleştirici düşünce, âdet ve tutumların gençlere aşılabilmesi, bilginin doğrudan doğruya tebliğ edilmesiyle değil, fakat çevrenin aracılığı ile mümkün olur".(48)

Çocukta ilk çevreyi daha doğmadan önce ana rahmi oluşturmakta ve çocuk burada ilk hayat tecrübelerini de kazanmaktadır. Hamilelik süresince annenin yaşayışı, çocuğun gelişimi ve şahsiyeti üzerinde önem taşımaktadır. Çocuk daha doğar doğmaz işte bu hamilelik döneminde annesinden aldığı özelliklerle dünyaya gelmekte, bunların çocukta bıraktığı etkiler ise kolay kolay silinememektedir. Bundan dolayı annenin özellikle hamilelik döneminde çok rahat olması yanında beslenme, uyku vb. gibi durumlarında da dikkat etmesi gerekmektedir.

(46) A.K. BİLGİSEVEN; a.g.e., s.19

(47) S.AKDENİZ; a.g.e., s.23, 32-33

(48) A.K.BİLGİSEVEN; a.g.e., s.24 Ayrıca bkz. John Devey, Democracy and Education, MacMillian Company, New York, 1961, s.22

Çocuğun doğumundan sonra onu en çok etkileyen, yakın çevresini oluşturan, doğrudan doğruya ilişki kurduğu nesneler olmakla birlikte, ünlü kişiler, masal kahramanları, okuduğu roman ve hikâyelerdeki şahıslar, Radyo ve TV'de duyduğu ve gördüğü ses, renk, kişi ve davranışların hepsi çocuğun kişiliğini etkileyen unsurlardır. (49)

Yetersiz çevre koşulları içinde büyüyen çocuklarda, çocuğun zihni inkişafının gelişmesi ve dil gelişiminde olumsuz etkileri yanında "çevremiz tam manası itibariyle ikamet yerimizdir. Böylece herhangi bir gruba (ve netice itibariyle herhangi bir ferde) nazaran bütünlüğü itibariyle büyük bir griftlik faktörüdür. Her çevre farklı adetlerimizde, yaşama tarzlarımızda bir fark ifade eder. Diğer taraftan âdetlerimiz, yaşama tarzlarımız, birbirlerinden fark edebildikleri derecede, bize farklı bir çevre, o çevrenin içinde farklı bir seçim ve ona farklı bir surette uyma durumu yaratır. Devamlı bir seleksiyon ve devamlı bir uzlaşma safhası ile hayatın hareket halindeki muvazenesi muhafaza edilir". (50)

Çocuğun gelişiminde kalıtım ve çevre koşullarının katkısı büyük olup, hem kalıtımın, hem de çevrenin etkisi bulunmaktadır. Kalıtım kişinin ebeveyninden genler vasıtasıyla geçen özelliklerini oluştururken, çevre döllenmeden başlayarak insana etki eden tüm dış uyarıları içine almakta ve insanlarda görülen farklılıklar, kalıtım özelliklerinin ve yaşadıkları çevre koşullarının birbirinden farklı oluşumunun bir neticesini ortaya koymaktadır. (51)

Böylece çevre ve kalıtım etmenlerinin zaman içindeki gelişimi ve etkileşimi, aynı zamanda insanın gelişimini ortaya koymaktadır. (52)

(49) S.AKDENİZ; a.g.e., s.48

(50) Page and MacIver, Cemiyet I (Çev: A.Kurtkan), s.125

(51) G.ÜLGEN-E.FİDAN; Çocuk Gelişimi, s.9-11

(52) G.ÜLGEN-E.FİDAN; a.g.e., s.13

1- Biyolojik Kalıtım

Biyolojik kalıtım üzerinde ilk incelemeyi Francis Galton, 1869 yılında yayınladığı "Hereditary Genius" adlı eseriyle, üstün yetenekli çocukların, üstün zekâlı babalara sahip olduklarını ispata çalışmış, çevrenin ise verasete göre daha az etkili olduğunu ortaya koymuştur. (53) Galton, kişinin tabii yeteneklerinin bütün canlılar âleminde, özelliklerinin de kalıtım yoluyla geçtiğini öne sürmüş, bir çok büyük adamın aile geçmişlerini inceleyerek ailede gördüğü belli bir özellik ya da yeteneğin sık sık tekrarlandığında, bu özelliğin kalıtımla geçtiği sonucuna varmıştır. (54)

Galton'un ortaya attığı fikirler daha sonra yapılan çeşitli araştırma ve yoklamalarla denemeye tabi tutulmuş ve eleştirilmiştir. Birleşik Amerika'da I.Dünya Savaşı esnasında ordudaki erlere tatbik edilen ve zencilerin ortalama zekâ yaşlarının 10.4, beyazların ise, 13.1 olduğunu gösteren araştırma, bunun bir misalini teşkil etmektedir. Test neticeleri sonucu iki ırkın umumi zekâ seviyelerinin aksettirilmesi bakımından, fertlerin özel şartlar altında yapılmasına rağmen, iki ırkın kültürel temelleri gözönünde bulundurulmamış olduğundan, beyazların faydalandığı eğitim imkânları, aile durumu ve sosyal teşvikler gibi çevre faktörlerinden doğan farklarda dikkate alınmamıştır.

Her ferdin vücut yapısı, zekâsı, huyları ve kabiliyetleri, ebeveynden kendisine intikal eden biyolojik kalıtım sonucu tesirlere bağlı bulunmaktadır. Ferdin şahsiyet yapısının hammaddesi ebeveynden intikal eden biyolojik miras olmasına rağmen, aynı ebeveynin çocukları arasında farklılıklar mevcuttur. İki kardeşten biri anne-

(53) MacIver and Page; a.g.e., s.135

(54) Pirtner R. vd.; Eğitim Psikolojisi, (Çev: S. Akdeniz), s.28

nin özelliklerini taşıırken, diğeri babanın özelliklerine sahip olabilir. (55) Boy uzunluğu babasına, göz rengi annesine veya büyük baba veya anneye de benzeyebilir.

Biyolojik veraset farklılıkları sonucu, değişik ferdiyet özelliklerinin ortaya çıkması, her yeni canlının farklı özelliklere sahip olmasının bir neticesidir. Eğer biyolojik kalıtım aynı şartlar ve kalite içinde nesilden nesile intikal etmiş olsaydı, yeni doğan insanın karakterleri cemiyetin kabiliyet deposundaki değişimleri etkileyemezdi. (56) Çünkü, cemiyet aynı özelliklere sahip bulunan fertlerden müteşekkil olurdu. Halbuki, cemiyet benzerlik kadar, farklılık özelliğine de sahiptir.

Bundan dolayı, farklı vasıflara ve farklı meslek gruplarına giren ailelere mensup çocukların hayattaki başarı farklılıkları, sadece fırsat mahrumiyetiyle değil, daha ziyade ebeveynlerden biyolojik kalıtım sonucu geçen, tabii kabiliyet farklarından ileri geldiğini öne süren araştırmalar mevcut olmasına rağmen, çevre faktörü dikkate alınmadığı için bunlar da tatminkârlık özelliğinden uzak bulunmaktadır. (57)

Kalıtım, kişinin ana ve babasından genler yoluyla aldığı özellikleri belirlemekle birlikte, çocuk anadan gelen yumurta hücresi ile babadan gelen sperm tohum hücresinin birleşimi sonucu meydana gelir. Her birinde 23 kromozom bulunmakta ve bunlar ana-babanın özelliklerini taşımakta olup, aynı zamanda bu özelliklerin nesilden nesile geçmesini de sağlarlar. Ana babadan gelen bu genler,, çok değişik özellikler taşıdığından her çocuk sayısız ana baba özelliklerinin tesadüfen biraraya gelmesiyle, bu özellikleri almaktadır. İki kardeşin bile aynı özelliklere sahip olmadığı benzer özelliklerin sadece aynı yumurta ikizlerinde görüldüğüdür. Bundan dolayı çocuğun bütün gücünü kalıtımsal faktörlere bağlamak mümkün değildir. (58)

(55) A.KURTKAN; "Fert ve Topluluk İlişkileri Bakımından Şahsiyet ve Cemiyet Tipolojisi", s.147

(56) A.KURTKAN; "Demokrasi, Fırsat Eşitliği ve Seçkinler", s.52

(57) A.K.BİLGİSEVEN; Eğitim Sosyolojisi, s.19-21

(58) G.ÜLGİN-E.FİDAN : a.g.e., s.13-15

2- İlhamı Açık Ruhi Güç

Seçkinler kategorisinde yer alan yaratıcı aydınlar, en iyi biyoloji ve çevre şartlarının bir araya gelmesiyle ferdiyet kapasitelerini kuvveden fiile çıkarabilen kimselerdir. İlim adamlarında, dehâ sahibi fertlerde bulunduğu kadar olmasa bile, tabiat sırlarını sosyal hayatın birer kanun niteliğindeki kurallarını ortaya koyarken, içe doğma (sezgi, intuition) yine de önemli bir faktördür.

İçe doğma (sezgi, intuition) zihinden aniden gelip geçen aydınlatıcı bir fikir olarak tarif edildiğinde, bu fikrin bazen ilim adamına müşahade edilen realitenin de ötesine geçme imkânı vermektedir.

İlim adamının bulucu veya keşfedici niteliği kazanabilmesi, onun sezgiye müracaat etmesine bağlıdır. Aksi takdirde ilim adamı başarılı olamaz. İçe doğma yine bazı şartların gerçekleşmesiyle mümkün olur. Bunlardan birincisi, zihnın düşündüğü bir meselede yoğun bir meşguliyet kurması ve sezgiye hazır hale gelmesidir. Böylelikle bazı meşguliyetlerini bir tarafa bırakarak, asıl hedefi düşünmesi mümkün olur. Yine alâkanın kesiksiz olarak sürdürülmesi ve okuma, yazma, dinleme gibi temaslarla zihnın faaliyetlerini yoğunlaştırmasına yardımcı olabilir. Bu şartlarla tecrübe ve müşahade gibi faaliyetler sonucunda yeni bir fikre ulaşmasında içe doğma faktöründen yararlanmasını sağlayabilir. İçe doğan fikirler zihne gelir gelmez, hemen kaybolacağından yazı ile tesbit edilmesi gerekmektedir.

Bazı fertlerin kabiliyetli oldukları halde, fikri yoğunlaşmalarına rağmen içe doğma halini yaşayamayışları ruhi farklılıklardan meydana gelmektedir. Zihinde parlayıp hemen kaybolan ilhamların, beyin tarafından hafıza deposuna yerleştirilmesi mümkün değildir.(59)

(59)A.KURTKAN; Demokrasi Fırsat Eşitliği ve Seçkinler, İ.Ü. İktisat Fakültesi Sosyoloji Konferansları, 18.Kitap ayrı basım, İstanbul, 1980, s.61

Bütün hareketlerimizde ve davranışlarımızda rolü olan bir güç olarak tarif edilen, ilhama açık ruhi güç, beyin kabuğunun uyarılmasıyla hiç kimseye maksatlı ve hedefli hareket yaptırabilmesi mümkün değildir. Ancak el, kol ve bacakların maksatsız hareket yapması mümkündür. Bundan dolayı, beyin ancak ruh denilen ve mahiyeti bilinmeyen bir enerjinin emrinde çalışmaktadır. İlhama açık ruhi güç, çevre faktörü ve biyolojik verasete nazaran önem kazandığında ferdin dehâ seviyesine yükselmesi sağlanmış olur. (60) Dehâyı, biyolojik veraset ve çevre faktörünün oluşturması mümkün değildir. Meselâ geri zekâlı anne ve babadan dünyaya gelmiş ahmak bir ferdin, sosyalleşmeye dahi imkân bulamaması sonucu, çevrenin yetiştirici etkisinden mahrum kalmış, meselâ, bir kurt ininde bulunan bir kimsenin dehâ seviyesine yükselmesi mümkün değildir. Biyolojik verasetten veya çevre faktörlerinden aldığı etki, ilhama açık ruhi güç faktörüne göre önemsiz kalmakta, biyolojik veraset çevrenin yetiştirici etkisi ve ilhama açık ruhi güç faktörleri bütün insanlar için sözkonusu olmakta ve ilhama açık ruhi güç lehine önemli bir ağırlık kazanmasıyla ortaya çıkan tip dâhi olmaktadır. (61)

(60) A.K. BİLGİSEVEN; a.g.e., s.22

(61) A.K. BİLGİSEVEN; a.g.e., s.56

3-Çevre

Şahsiyetin oluşumunda "biyolojik veraset" ve çevre'nin önemli bir faktör olduğu, birbirlerini bir araya gelerek tamamladığı bir gerçek olup, hayatın her olayı kalıtımın ve çevrenin ortak ürünüdür. İkisini de birbirinden ayırmak ve soyutlamak ne kadar yersiz ise, birinden birinin önemli olduğunu belirtmek de o derece yersizdir. Kalıtımın hayat için bütün imkânları taşımasına rağmen, bütün bunlar çevre şartları altında uyanır ve işler. İmkânların yüksek olmasıyla, çevreye olan ihtiyaç da aynı paralelde artar. Yine kalıtımın etkisi ne kadar büyükse, çevreye uyumda o derece önemlidir.(62)

"Yeni bir sosyal durum veya mevcut bir şans deha-ya kendi kudretini açığa çıkarma fırsatını verebilir. Fakat müsait şartların hiç bir bileşimi alelâde zekâyı bir dehâ haline getiremez. Diğer taraftan, bazı irsiyet taraftarları gibi, çevre maniaları ne olursa olsun, dehânın kendi yolunda ilerliyeceğini zannetmemeliyiz. Veraset bir çevre içinde gerçekleşen bir potansiyel kabiliyettir. Hayatın bütün kaliteleri veraset içindedir. Kalitelerin bütün gerçekleşme halleri de çevreye dayanır. Potansiyel kabiliyet ne kadar yüksek olursa, çevreye ilgili talebin de o kadar büyük olması hususu bu asli prensipten çıkar,(63)

Bu konunun öneminden dolayı, bundan sonraki kısımlarda daha geniş bir şekilde ele alınacaktır.

(62) S. DÖNMEZER; Sosyoloji, s.65

(63) MacIver and Page; a.g.e., s.161-162

C- Bir Çevre Olarak Aile ve Anaokulu

Aile çocuk üzerinde en etkili eğitim kurumudur. Kişilik aile ortamında gelişir, çocuğun toplumun değer yargılarına ve niteliklerine uygun bir birey olarak yetiştirilmesi aile çevresinde, daha sonra diğer sosyal kurumlarca da etkilenecek gelişir. Bunun için çocuk özellikle ana babanın değer yargılarını taklit eder ve örnek olarak benimser. Çocuğun aile bireylerinden sonra kendisine model olarak alacağı anaokulu öğretmeni olmaktadır. Bunun için ana okulu öğretmenin belli formasyona sahip olması, hem istenen davranış özelliklerinde hem de istenilir davranışların çocuklara kazandırılmasında yeterli olması gerekir. Çünkü ana okulu ile aile çocuğun çevresini oluşturma yönünden benzer özellikleri taşımak ve aheng içinde bulunmak zorundadır. Aksi halde aile ve ana okulu arasında ahengin kurulamaması çocuğun şahsiyetinin gelişimini olumsuz yönde etkiler. Bunun için çocuk eğitiminde aile ve okul birbirine yardımcı ve birbirinin tamamlayıcısı olmak zorundadır.(64)

Kişinin şahsiyeti doğuştan veraset yoluyla ne getirmişse onların aile, çevre ve daha sonra bulunacağı kurumlarda yoğrulmasıyla bir şekil alır. Çünkü okul öncesi çocuğu elastiki bir yapıya sahiptir. Bunu başka bir şekilde ele alırsak, çocuk işlenmemiş ^{başarı} bir hammadde, bir hamur gibidir. Ona şekil veren ailesi (aile fertleri başta olmak üzere) çevre ve kurumlar ne kadar cemiyetin kendi malı ise o ölçüde de milli fertler yetişir.(65) J.Locke'a göre "çocuğun zihni boş bir tahtaya benzer. Bu boş tahtaya ne yazılırsa o kalır. Çocuk istendiği gibi yoğrulup, istenen biçime sokulabilir. Çocuk iyi ve temiz do-

(64) M.SELÇUK; Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler, s.90

(65) S.AKDENİZ; "Toplumda Eğitimin Yeri ve Görevi", Bilgi, C.XXIII, Sayı 268, Eylül 1969, s.12

ğar, ama iyi eğitilmezse kötüye gider".(66) Böylelikle aile ve anaokulu ayrı kurumlar değil, birbirini tamamlayan ve çocuğun yetiştirilmesinde ahenk içinde olmaları zorunlu olan kuruluşlardır. Aksi halde bir uyumsuzluğun sözkonusu olması çocuğun şahsiyetini olumsuz yönde etkiler.

"Modern toplumun karakteri toplumun bir müessesesini oluşturan aile hayatının vasfıyla büyük çapta etkilenecektir. Çünkü toplumun en başta gelen müessesesi olarak ev veya aile ilk eğitici ve sosyalleştirici müessesedir. Ve okula ilk başlayan çocuklar evin içinde ve onun çevresinde kendi şahsiyetlerinin temeli olan sosyal örnekleri, alışılan görgüleri, tavırları edinmiş olarak geleceklerdir. O halde, anahtar niteliğinde bir sosyal müessese olarak ailenin geleceği, şahsen insan aklını aşan bir ehemmiyete sahiptir. ... Modern hayatta ailenin fonksiyonları eksilme (azalma) eğilimleri göstermekte, bunların bir kısmını okul ve daha da çoğunu toplum dokusundaki diğer kuruluşlar almaktadır. Gerçi okulun muhtevasına giren, şeyler ve program ne kadar geniş olursa olsun, ailenin ilk eğiticiiliği ve ömür boyu tesiri kolay kolay kaybolacak şeyler değildir ve bu gerçek halâ yerinde durmaktadır. Yalnız ne var ki, modern toplumun başlıca tehlikelerden birinin, fonksiyonlarına el konulmasından ötürü, ailenin tâbi rolünün azalmasıdır ve dengeleme kuvveti olarak müessiriyetini gittikçe kaybetmesidir".(67)

Ana okulu, okul bünyesi, aile çevresi ve çocuk üzerine kurulmuş olmasından, çevrenin doğru olarak değerlendirilmesi gereklidir. Çocuğun genel ihtiyaçlarının

(66) A. YÖRÜKOĞLU; Değişen Toplumda Aile ve Çocuk, s.26

(67) R. KARDAŞ; a.g.e., s.139

karşılanması, ona temel alışkanlıklar kazandırarak, kişiliğini oluşturan gelişim özelliklerinin en iyi atılması açısından ailenin yeri, önemi ve tanınması çok önemlidir. Ana okuluna başlayan bir çocuğun çevresi genişleyeceğinden, çocuğun etkilenme alanı da genişlemektedir. Bunun için sağlam eğitim ilkelerine dayanan aile tutum ve eğitimi önem kazanmaktadır. Çünkü çocuğu aile ortamından koparmak kolay değildir. İyi bir ana okulu, çocuğu aile bütünlüğü içinde tanımaya ve gerekli ilişkileri kurmaya hazır olmalıdır. Çocuğu tanımak ve iyi yetiştirmesini sağlamak için aile-işbirliğinin ve ilişkilerinin devamını ve aile eğitim çalışmalarına da yer vermek suretiyle, okul-aile dayanışmasının güçlenmesi sonucu, toplumun eğitim ve çocuk yetiştirme meselelerine en etkin biçimde yönelmiş olacaktır. (68)

Okul öncesi eğitim özellikle annelerin tahsil seviyelerinin düşük olduğu bölgelerde ve sosyal sınıflarda önem taşır. Çünkü günümüzde çocuğun şahsiyetinin şekillenmesinde en önemli yılların okul yılları değil, okul öncesi yılların önemli olduğu çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur. Çünkü insanın kalıtım yoluyla doğuştan getirilen özelliklerini kontrol etmek mümkün değildir. Ancak, bireylerin gelişim düzeylerine ve ihtiyaçlarına uygun bir eğitim ve çevre ile bu özellikleri geliştirmek mümkündür. Bunun da büyük ölçüde gerçekleştiği ve kişiliğin önemli bir kısmının şekillendiği okul öncesi çağ olmaktadır. Eğer bu çağda çocuklara belli davranışları kazandırmak ve kişiliklerini geliştirmek için gerekli eğitim verilmezse, daha sonraki yıllarda bu açığı kapatmak mümkün olmamakta ve fertler bu olumsuz izleri ömür boyu taşımaktadır. (69)

(68) Z. ŞÜKRAN; Okul Öncesi El Kitabı, Redhouse Yayınevi, İstanbul, 1990, s.30-31

(69) Ö. DEMİRAL; "Ülkemizde Okul Öncesi Çağdaki Çocukların Eğitimlerinin Gereği ve Yaygınlaştırılmasına Yönelik Çözüm Önerileri" s.29

1- Ailenin Önemi

Aile, cemiyette mevcut bulunan değer yargıları, gelenek ve görenekleri, beğenileri, inançları ve önyargıları, kısaca cemiyetin kültürünü yansıtan (70) bir özelliğe sahip olmasından dolayı, aynı zamanda çocuğun ilk çevresini oluşturmakla birlikte, en etkin bir eğitim kurumu niteliğine sahiptir. Aile, cemiyetin değer yargılarını ve niteliklerini çocuğun en iyi şekilde öğrenmesine yardımcı olma ve kültürün nesilden nesile geçmesini sağlama karakterini de nüvesinde taşımaktadır.

Aile, çocuğun doğumundan itibaren en önemli yeri tutmakla birlikte, beslenme, korunma, sevilme ve öğrenim imkânlarının yanında, çocuğun davranışlarının yönlendirilmesinde ve yeteneklerinin gelişmesinde de söz sahibi olmakta ve çocuğun ilk sosyal ilişkilerinin gelişimini sağlamaktadır. (71) Çocuk için aile, onu daha büyük bir cemaate hazırlayan, başlangıç camaati özelliğini (72) taşımakla birlikte ayrıca, çocuğun sosyalleşmesini menfi ve müspet yönde etkilemektedir. (73)

Aile çocuğun ilk çevresini oluşturduğundan, çocuk için ilk eğitim kurumu niteliğini de taşımaktadır. Özellikle okul öncesi eğitim sürecinde ailenin eğitim fonksiyonları, sosyal normların, dinin, sevginin, disiplin kavramının ve dilin öğretilmesi, demokrasi bilincinin kazandırılması ve boş zamanların değerlendirilmesi (74) gibi konular önem arz etmektedir.

Aile de görülen kavgalar, ebeveynin herhangi birinin ölümü, ayrılık, boşanma, terk gibi faktörler çocukta en büyük ihtiyaç olan sağlam bir aile çevresinin oluş-

(70) A.YÖRÜKOĞLU: Çocuk Ruh Sağlığı, s.93

(71) G.ÜLGEN-E.FİDAN: a.g.e., s.23

(72) MacIver and Page: a.g.e., s.22

(73) A.K.BİLGİSEVEN: a.g.e., s.29

(74) DPT, Türk Aile Yapısı, s.38

masından mahrum kalmasına ve bu suretle normal aile özelliklerini kaybetmesine neden olur. Düzensiz aile çevresinde, çocuklar ana veya baba tarafından herhangi birinin yanına geçeceğinden aynı zamanda, verilmesi gereken sevgi ve şefkatten de mahrum kalmasına sebep olacağından, böyle bir ortamdan gelen huzursuzluk çocukta sinirli ve korkak bir ortam yaratırken, çevresine karşıda düşmanca davranmasına sebebiyet vermektedir. Böylece çocuklar sadece aile muhitinden kopmakla kalmaz, aynı zamanda çevresinden de kopar. Bunun da devlet için büyük bir mesele oluşturacağından, aileye yönelik ve özellikle ailenin korunmasını sağlayacak eğitimlerin verilmesinde zaruret vardır. (75)

Aile, psikolojik yönden ferde güvenlik ve devamlılık duygusu sağlarken, sosyal yönden, yaşanan kültürün değerlerini ve cemiyetin gelenek ve göreneklerini devam ettirmek suretiyle cemiyetin geleceğini güvence altına alır. (76)

Çocukta ilk hissi münasebetler yakın çevresini oluşturan ana babasına ve özellikle ana baba arasındaki ilişkilerin ahengine bağlı olduğundan, ana ve babaya sahip çocuklar kendilerini emniyette hissederlerken, ebeveynlerden birinin kaybı sonucu çocukta emniyet kaynaklarından birinden mahrum kalmasına ve çocuğun gelişimiyle birlikte çevresine intibakta da etkili olmaktadır. Normal aile çevresinden mahrum çocuklar, diğer çocuklara nazaran alıngan, güçsüz ve geçinilmesi kolay olmayan bir özelliğe sahip olmakla birlikte, taklitçi bir özelliğe sahip olan çocukta kimin özelliklerini taklit edeceği, meselesi ortaya çıkmakta ve boşlukta kalmaktadır. (77) Bundan dolayı aile içi ilişkilerin önemli olduğu ve sadece ebeveynlerin etkilenmesi değil, aynı zamanda çocuk-

(75) N. ATAV; "Şahsiyetin Gelişmesinde Aile Çevresinin ve Ailedeki Gerginliklerin Etkileri", A.Ü.Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt 10, Sayı 4, Aralık 1955, Yeni Matbaa, Ankara, 1956, s.140

(76) S.TOPÇU; a.g.e., s.12

(77) N.ATAV: a.g.e., s.144

larında etkileneceği gözönüne alınmalıdır. Aileyi güçlü kılmak, için geniş aileden çekirdek aileye geçişte, sadece çocuk ve ebeveynler arasındaki ilişkilerin değil, birinci kuşağı oluşturan büyükbaba ve büyükanne- nin de bu ilişkilerde rolünün olduğu gözönünde bulundurulmalıdır. Büyüğünden mahrum kalan aile fertleri kendilerini bir boşlukta hissetmekle birlikte, kendi büyüğünü tanımayan nesillerin, milli büyüklerini de tanımaları zorlaşacağı için özellikle nesiller arası ilişkilerin önemine işaret edilerek, ileride doğacak birtakım sakıncaların giderilmesi de sağlanmış olur.

"Curtis'in düzensiz ailelerden gelen 300 lise talebesi ile normal ailelerden gelen 300 lise talebesini mukayese eden çalışması düzensiz aile çocuklarının diğerlerine nispetle, mektepteki muvaffakiyet derecelerinin oldukça düşük olduğu yolundadır". (78)
Yine Menut tarafından "Paris okullarında sosyal davranış ve hareketlerinde düzensizlik ve bozukluk gösteren 839 çocuğa, 10.000 çocukla mukayese etmek imkânını bulmuş ve problem çocuk, telakki edilen çocukların %66'sının düzensiz yuvalardan ve ancak %12'sinin normal ailelerden geldiklerini tesbit etmiştir". (79)

Günümüzde ailenin daralmasıyla, akrabalar arasındaki dayanışmanın ortadan kalkması tehlikeli neticelere sebep olmaktadır. Bunların en büyük etkisi çocuklar için söz konusu olup, özellikle XX.yüzyılda aydın sınıfın mevcudiyeti ve cemiyeti yönettiği bir asırda, çocukların okuması ve beşeri kapitalin (insan unsurunun) mevcudunu arttırması, ayrıca her memleket

(78) N.ATAV: a.g.m., s.147

Ayrıca bakz, B.A. Curtis and C.C Nemzel'in "The relation of Certain Unsettled Home Conditions to Academic Success of High school Pupils", C.Social Psychology, 1938, s.9

(79) N.ATAV: a.g.m., s.148

Ayrıca bkz, J.Bowly, Maternal Care and Mental Health (Ceneva: World Health Organization) 1952

için hayati bir önem arzetmektedir. Ailenin küçülmesi ve küçülen aile içinde meydana gelen değişmeler, kadının, erkeğin ve çocukların ayrı ayrı yerlerde vakit geçirmeleri neticesinde bir nevi kendilerinden kopmaları ve yeni yetişen nesillerin terbiyelerini de etkilemekte, ailenin devre dışı kalmasına neden olmaktadır. Bu durum genç nesillerin kontrolsüz kalmalarından dolayı kötü alışkanlıklara yönelmelerine de sebebiyet vermektedir. (80)

Aile kültürün intikalinin birinci ve en önemli kanalıdır. Bunun için geçmişe ve geleceğe karşı duyulan hürmet aile yuvasında işlenmedikçe, toplumda sözde kalan bir âdetten öteye gidemez.

Aile çocuğun okula gitmeden önce de, onun şahsiyetini yoğuran bir müessese özelliğine sahip olup, çocuğun okul hayatı boyunca da onun üzerinde güçlü bir tesiri vardır. Esasen toplumun kültürü de, aile içinde iletilmiştir ve bu da biyolojik veraset tarafından çizilmiş sınırlar içinde, milli karakterin teşkiline yardım etmektedir. Çocuğun şahsiyetinin yersiz ve gereksiz baskılarla şekillendirilmesinin ileride doğacak sakıncaları ailede verilen yanlış eğitim sonucundan ileri gelmektedir.

Ailenin eğitim görevi sadece günümüzde değil, insanın varoluşundan beri bu görev aile tarafından üstlenilmiştir. Daha önceleri eğitim işi yakın akraba grubu, kabilenin yaşlıları kabilenin uzmanları tarafından yürütülmekteydi. İlkel toplum aynı zamanda eğitim fonksiyonunuda kendisi yerine getirmekteydi. Çocuk ilkel toplumda ne olup bittiğini bunu yaparak takip ve

(80) A.KURTKAN: Genel Sosyoloji, s.72

taklit yoluyla öğreniyordu. Modern toplumlarda ise, ilkel toplumların aksine bir eğitim sistemi mevcuttur. Çocuklar ve gençler büyürken birtakım zorluklarla karşılaşmaktalar. Okullarda okuma-yazma, basit hesap işlemleri ile onlara maharet kazandırmakla birlikte, aynı zamanda çocuğa kültürün birçok yönlerini de kazandırarak, çocuğa kültürünü benimsetmek görevi de vardır. Fakat aile eğitim özelliğini kaybetmemiştir. Çünkü aile çocuğu sosyalleştiren ve anti-sosyal davranıştan büyük ölçüde koruyan ilk müessesedir.(81)

(81) R. KARDAŞ; "Okul-Aile-Çevre Münasebetlerinin Eğitim Hizmetlerindeki Yeri ve Önemi", Tercüman Milli Eğitim Sempozyumu, 20-21-22 Ocak 1984, Tebliğler, s.131-132

a- Baba Mesleği ve Tahsil Seviyesi

Genellikle gelişmekte olan ülkelerde kaynakların kıt olmasından dolayı ve daha çok vasıfsız işçiliğe dayandığından, gelir durumu ile baba mesleği birbirini tamamlar durumdadır. Bundan dolayı, aile geliri, bir kimsenin sadece alacağı eğitimin miktarını değil, aynı zamanda çeşidini de etkilemekte olup, yüksek gelirli aileler çocuklarına daha fazla eğitim imkânı verdiği (82) halde, düşük gelirli aileler çocuklarını daha çok kısa zamanda iş hayatına atılmak için ticaret ve sanayi kurslarına göndermektedirler. (83) Baba mesleği ve gelir durumu ailenin aynı zamanda sosyo ekonomik ve sosyo kültürel yapısını da ortaya koymaktadır.

Çeşitli araştırmalar, ailenin sosyo-ekonomik statüsünün bir göstergesi olarak kabul edilen babanın mesleği ile çocuğun zekâ testi arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Babanın mesleği vasıfsız el işine dayanan ve düşük kazanç getiren bir faaliyet olduğu takdirde, çocuğun entellektüel bakımdan aile çevresinden yararlanma imkânı kısıtlanmakta, aynı zamanda okul masrafları aile tarafından karşılanamamakta, yetişkin çocuğun kazancı aile için önemli olduğundan vazgeçilememektedir. Evin kalabalıklığından dolayı çalışma imkânı kısıtlanmakta, kötü beslenme şartlarından dolayı da zekâsı zayıflamaktadır. Yetersiz beslenme sonucu zihni gelişmenin istenilen seviyeye çıkması engellenmekte ve böylelikle çocuğun okul başarısı üzerinde olumsuz etkileri görülmektedir.

(82) M.TEZCAN; a.g.e., s.109

(83) A.K. BİLGİSEVEN; a.g.e., s.102

Gelişmiş ülkeler bu problemlerini sosyal ve mali politikalarla çözmüş olmalarına rağmen, gelişmekte olan ülkelere, alt gelir gruplarını teşkil eden ailelerde çocuğun okul başarısı üzerinde etkisi bulunan baba mesleği ve kazancına göre aile içi beslenme araştırmalarına zaruri ihtiyaç hasıl olmaktadır. (84)

Umumiyetle işçiler için yarı vasıflı ve vasıflı işçiliğe yükselme imkânları çoktur. İşçi "çocuklarının daha yukarı kademelere çıkması mümkün olur. Memleketimizde olduğu gibi bütün tahsil kademelerinin umumiyetle parasız olduğu bir cemiyette fakir işçi ve çiftçi çocuklarının okuma ve yukarı tabakalara yükselme imkânları çoktur. Fakat üst tahsil kademelerinin memleketin her tarafına gerektiği kadar iyi dağılmayışi halinde, memleketin diğer mntıkalarına yayılmış olan düşük gelirli fakir ailelerin çocuklarını büyük merkezlere gönderip okutması ve onların yemek ve barınma masraflarını karşılaması çok güçtür. (85)

(84) B.EKE: "Bir Sosyal Sınıf Belirleyicisi Olarak Meslek", s.378-379

(85) S. ZAIM; a.g.e., s.45-46

b- Annenin Tahsil Durumu

Annenin çocuk üzerindeki etkisi sadece doğumundan sonra değil, doğum öncesi de önemlidir. Çünkü annenin ruhi hayatının çocuk üzerinde büyük etkisi vardır. Çocuğun doğmadan önceki durumu ile anne arasında bulunan ilişki aynı zamanda, çocuğun davranışlarını da etkilemektedir. Hamilelik döneminde bunalımlı olan annelerin çocukları huysuz ve yaramaz, büyüdüklerinde ise huzursuz ve problemlidir. Annenin eğitim durumunun yükselmesi bir taraftan çocuğun ruh sağlığı açısından istenilen yönde gelişmesini, diğer yünden ise olumsuz tutumların azalmasını sağlar. Böylece çocuğun kişiliğinin sağlıklı bir yönde gerçekleşmesi sağlanmış olur.

Çocuğun hayatında ailede geçen ilk yıllarının çok önemli olduğu ve iyi bir şahsiyet temelini oluşturabilmesi için, anne eğitimi ayrıca önemlilik arz etmekle birlikte, aksi takdirde kadının cahilliği bu şahsiyetin oluşmasında engelleyici bir etken olarak rol oynar. (86) Bundan dolayı, çocuğun sosyalleşmesinde en büyük pay anneye düşmekte ve annenin yetişmesiyle birlikte aldığı eğitim ve geldiği sosyal çevre, çocuk üzerinde etkisini göstermektedir. (87)

Annenin eğitimi, nüfus artışı, yaşama şansı, beslenme ve kişilik gelişiminden, ruhi sorunlara kadar yeni yetişen nesilleri etkilemektedir. Annenin

(86) A.KURTKAN; "Türkiye'de Kadın ve Çocuk Eğitimi"
Milli Eğitim ve Din Hayatı, Boğaziçi Yayınları,
İstanbul 1981, s.215

(87) M.E.ERKAL; Sosyoloji (Toplum Bilim) s.69

eğitimi, çocuğun yetiştirilmesi ve topluma uyum sağlamasında da önemlidir. Anne eğitimin sosyal değişme ve kalkınma aracı olarak aileye ve topluma getirdiği kazançlar gözönüne alındığında, annenin çalışmasının çocuk üzerinde olumsuz etkisini ispatlayan herhangi önemli bir araştırmaya rastlanmamış olup, annenin çalışması farklı yaşlardaki çocukları, farklı bir şekilde etkilemektedir. Bunun özellikle 0-3 yaş çocuklarında görüldüğü, diğer dönemlerde ise, annenin çalışmasının pek etkili olmadığı, annenin çalışmasıyla birlikte çocuğa gösterdiği ilgi, sevgi ve ihtiyaçlarının karşılanmasıyla meselenin büyük ölçüde giderildiği ileri sürülmektedir. (88)

Uzmanlar tarafından da belirtildiği gibi, çocuğun eğitiminde en önemli yılların çocuğun ilk yıllarının olması ve özellikle bu ilk üç yılın anne tarafından büyütülmesi, anne eğitiminin ciddiyetini ortaya koymaktadır. (89)

Ülkemizde bebek ölümlerinin nedenlerini inceleyen araştırmalarda, en önemli etkenin annenin eğitim düzeyi ve doğum aralıkları olduğu ortaya konmuştur. Kadınların eğitim durumu annenin sadece bakabileceği ve yetiştirebileceği kadar çocuk sahibi olmak istediklerinin yanısıra bebek ölümlerinde de ortaya çıkmaktadır.

1988 istatistiklerine göre ülkemizde dünyaya gelen her 1000 bebekten 93'ü ölmektedir. Bu oran Suriye'de binde 64, Ürdün'de 57, Güney Kore'de 33, Yugoslavya'da 28, Bulgaristan'da 20, Yunanistan'da 18'dir. Gelişmiş ülkelerde ise, İsveç'te 8.3, Batı Almanya'da 21, ABD'de 6'dır. (90)

(88) B.YEŞİLYAPRAK; "Ailede Eğitimin Etkisi" s.30-31

(89) A.OKTAY; "Değişen Toplumda Aile ve Eğitim", s.25

(90) B.YEŞİLYAPRAK; a.g.m., s.8

Ülkemizde bebek ölüm oranının yüksek olmasının en büyük nedenlerinden biri, kadın nüfusun eğitim seviyesinin düşüklüğünden ileri gelmektedir. Daha çocuğun anne karnında iken annenin yeterince beslenmemesi, çocuğun ilk yıllarda iyi bakılıp beslenmemesi, sağlık kurallarına uyulmaması, hastalıklardan korunmaması gibi nedenler de büyük ölçüde annenin eğitimsizliğinden kaynaklanan ve bebek ölümlerini arttıran nedenlerdir.

1988 yılında ıslahevi ve cezaevlerindeki 590 çocuk üzerinde yapılan bir araştırmada, (91) bu çocukların %43.1'nin annelerinin okur-yazar olmadığı, %53.2'sinin okur-yazar ama ilkokulu bitirmiş veya bitirmemiş, %10.8'nin ise annelerinin ortaöğrenim görmüş, bunlara rağmen yüksek tahsilli annelerin çocuklarında suçlu çocuğa rastlanmamıştır. buradan da anlaşılacağı gibi çocuğun suça itilmesi ile, anne eğitimi arasında bir ilişki vardır. Annenin eğitim seviyesinin yükselmesiyle, çocuğun suçluluk oranı da düşmektedir.

Yapılan bir başka araştırmada, anne eğitiminin düşmesiyle çocuklara uygulanan ceza arasında görülmekte ve eğitim seviyesi düştükçe, çocuğa verilen ceza şekli de değişmektedir. Eğitimsiz annelerin daha çok dayak cezasına başvurması ve bunun da çocuk üzerinde olumsuz davranış şekillerinin mevcudiyetini ortaya koymaktadır. Bunun aksine eğitilmiş anneler ise daha çok çocuğu uyarma ve uyarırken eğitme yoluna gitmektedir.

c- Ailenin Demokratik Aile veya Statü Ailesi Olma Durumu

Aile içindeki ilişkilerin temelini ana babanın birbirlerine karşı tutumu oluşturduğundan, çocuklar için büyük önem arzeder. Çocukların genelde ana baba ilişkilerini örnek almasından dolayı, ailede bu duyarlılık, aile üyelerini birbirine bağlayan, ortak inanışlar, değerler ve tutumlar aile uyumuna biçim vermekle kalmaz aynı zamanda, yetişecek nesiller içinde sosyalleşmeyi teminde yardımcı olur.

Demokratik ailede işbölümü esası mevcut olduğundan, aile fertleri arasında sıkı bir işbirliği vardır. Babanın görevleri aile birliğini ayakta tutmak, aile içi düzeni sağlamak ve aileyi yönetmek olduğu halde, ana, babanın yardımcısı, besleyen, büyüten, evdeki sıcaklık ve sevgi ortamını sağlayan, böylelikle en büyük görevi üstlenen bir kişi olmaktadır.(92)

Yapılan çeşitli araştırmalarda otoriter babalar tarafından idare edilen ailelerde, oğulların düşük başarı arzusuna sahip olduklarını, annenin ve babanın otoriteyi paylaştıkları demokratik aile özelliğini taşıyan ailelerde ise, çocukların başarı ihtiyacının daha fazla geliştiği belirtilmektedir.(93)

(92) A.YÖRÜKOĞLU; Çocuk Ruh Sağlığı, s.94,95

(93) A.K. BİLGİSEVEN; Eğitim Sosyolojisi, s.144

"Demokratik tutum, aile üyeleri arasında karşılıklı saygı ve sevgi ile kuralın herkes için oluşu ve herkes tarafından uygulanması ilkesine dayalıdır. Sınırlar makul şekilde konulmuştur. Bunların aşılması, yetişkinin tepki göstermesine neden olur. Demokratik toplumların oluşumu, onun en küçük birimi olan ailede bu tür davranışların çok erkenden kazanılması ile gerçekleşir. Demokratik bir anne baba tutumu ile yetişen bir çocuğun kendini geliştirebilen, düşüncelerini ve duygularını ifade edebilen, yeni fikirler üretebilen, yaratıcı bir genç ve yetişkin olması beklenen sonuçlardır".(94)

Ebeveyn ile çocuklar arasında ahenkli münasebetin olmayışı, çocuğun hayata atılmasına mani olacak tehlikeli özellikleri de taşımasına yol açar. Çocuk büyüdüğü zaman anababa rolünü oynayacağından, ebeveynler arasındaki ilişkinin önemi daha da artmaktadır. Ebeveynler arasındaki ilgisizlik çocukta, güvensizlik, gerginlik ve dünyayı tehlikeli bir yer olarak görme duygularını arttırmaktadır.(95)

Anababa arasındaki münasebet hiç şüphesiz ki, çocukta kararlı ve iyi gelişmiş bir şahsiyetin teşekkül etmesinde önemli bir faktördür. Çocuk ana babasına hayrandır ve kendi hüviyetiyle, ebeveynin her birinin hüviyetini aynı görür ve ebeveyn arasındaki olumsuz ilişki, çocuğun şahsiyetinde kendi kendisiyle gelişki içinde kalmasına yol açmaktadır.(96)

Demokratik aileye mensup fertlerde aile içi ilişkiler daha samimi bir hava içinde olduğundan ve rollerin paylaşımı sonucu kişilik olumlu yönde gelişirken, sadece baba veya annenin otoritesine dayalı

(94) A.OKTAY; "Değişen Toplumda Aile ve Eğitim", s.31

(95) N.ATAV; "Şahsiyetin Gelişmesinde Ailenin Önemi", s.137

ailelerde bir nevi şahsiyetin gelişmesi olumsuz yönde etkilenmektedir. Erkek çocuk babadan otoriteyi, kız çocuk ise anneden sevecenliği öğrenir. Sıhhatli bir şahsiyetin gelişmesi aynı zamanda cemiyet tarafından kabul edilen normlara sahip anababa modeline dayanmaktadır. Çocukluğun ilk yıllarının aile içinde geçmesi ve daha çok anababanın etkilerinin görülmesi, çocuk bu şahsiyet özelliklerinin etkisi altındadır. Çünkü, çocuk ana ve babanın etkisi altında olduğundan, onların şahsiyetine bürünür, tavır ve hareketlerini kopya eder. Bunun için aile içi ilişkiler yarının her şeyi olan çocuklar üzerinde büyük etki göstermekle birlikte, çocuk ailesinden gördüğü ile çevresini etkileyeceğinden, anababanın bu ilişkilerde daha samimi, anlayışlı ve birbirlerine saygılı olmaları gerekmektedir.

Demokratik aile yapısına sahip çocukların arkadaşları ile ilişkilerinde daha başarılı, girişken, yaratıcı fikirler öne sürmekte ve fikirlerini serbestçe söyleme eğiliminde oldukları halde, daha sert denetim altında yetişen çocukların ise, boyun eğmeme ve saldırganlık gibi yollarla kendilerini kabul ettirmek yoluna başvurmaları ve karamsar bir yapıya sahip olmalarına neden olmaktadır. Bunun da toplum için büyük bir tehlike olacağından, Çocuğun özellikle şehirlerde başıboş kalacağı bir ortamın vereceği neticeler, ailenin kontrolünü güçleştirmektedir. Bundan dolayı, ailenin çocuk üzerinde daha temkinli hareket etmesi, dengeli olması, çocuğun başarısını da etkileyeceğinden, başarılı çocukların iyi aile ortamının bir neticesi ve aile içinde mutlu, arkadaşça ve yapıcı ilişkilerin olumlu etkilerinin olduğu anababanın hoşgörüsünün normal bir düzeyde gerçekleşmesi ile, çocukta kendine güvenin artması, yaratıcı ve sosyal bir birey olması da sağlanmış olur. (97)

(97) H.YAVUZER; Çocuk Psikolojisi, s.48,52

Ülkenin kalkınması aynı zamanda ailenin gelişimine de bağlı olduğundan, gerek ailedeki kişilerin ve gerekse toplumun en verimli şekilde yararlanması, ailedeki temel ekonomik ve sosyal konularda karar verme ve sorumluluk dağılım biçimi, diğer bir deyişle yönetim biçimi ile bu faaliyetlerde aile fertlerinin özellikle de kadın ve erkeğin rolleriyle yakından ilgili bulunmaktadır. Böylelikle karar verme, sorumluluk dağılımı, birbirine girmiş faaliyetler olduğundan, aile bireyleri arasında paylaşma derecesi önemlidir. (98) Özellikle kız çocukların okutulması, ailenin statü ailesi olmaktan çıkmasına ve demokratik aile olmasına yol açarken, aksi halde okumamış kadın sosyal hayatta hiyerarşik bir statü elde edemeyeceğinden ve ebeveynlik statüsünü de zorlayacağından, erkek çocuk için yetişkinlik yıllarında da ayakbağı olmasıyla onun yapacağı bazı hareketleri engelleyecektir. (99) Bundan dolayı kadınların okutulması ve iş hayatına atılması ailenin özelliğini de değiştirmektedir.

Aile, farklı statü ve rollere sahip fertlerden oluştuğu için, aynı zamanda aile içindeki fertlerin rolleri ve bu rollere sahip olduğu statü, ferdin hiyerarşik kademedeki yerini de tayin eder. Ailede otorite yetkisi, aile biçimlerine göre değişmekle birlikte, aile içerisindeki stratejik yeri olan kimseye yani otorite yetkisine sahip kişinin gelir, eğitim düzeyi ve mesleği aynı zamanda ona bu yetkinin kullanılmasına fırsat verir.

Statü ailesinde genellikle erkeğin işine karışılmaz ve erkeğe kayıtsız şartsız bağlılık esastır.

(98) Ş.ŞAFAK; "Ailede Rol, Fonksiyon ve Sorumluluk Dağılımı", Türk Ailesi'nin Sosyal ve Ekonomik Durumu Sempozyumu, s.35

(99) A.K.BİLGİSEVEN; Türkiye'de Sosyal Çözülme Tehlikeleri, s.289

Demokratik ailede ise karı-koca ilişkilerinde eşitlik mevcut olduğundan, kadın ve hatta çocuklar karara katılmaktadır. (100)

Ailede temel sosyal ve ekonomik kararların alınma biçimi, eşler arasında paylaşılan faaliyet alanlarını, duygu ve düşünce modellerini birbirlerinin davranışlarını etkileyebilme yeteneklerini gösterdiğinden, temel konulardaki karar biçimi aile içinde olduğu gibi, ailenin toplumla olan çok yönlü ilişkilerini de kapsamakta ve etkilemektedir. kararlar birlikte alınmadığı zaman, otoriter veya otonom bir yönetim biçimi sözkonusu olacağından, aile bireylerinin kaynakları kullanmada kontrol alışkanlığı ve tecrübe kazanması gerçekleşmeyecektir. (101)

Türkiye'de genellikle gerek köy ve gerekse şehir ailesinde otorite, aile biçimlerine göre değişiklik göstermekle beraber, bu genellikle erkeğe aittir. Geniş ailede bu yetki baba tarafından kullanılırken, ana ise bunlara uymaktadır. Çekirdek ailede ise, kadının öneminin artmasıyla ailenin bazen babadan sonra gelen büyüğü olurken, bazen de babayla aynı statüye sahip olmaktadır. Türk ailesi genellikle baba otoritesine dayalı bir yapı özelliği göstermekle birlikte, ailede meydana gelen değişimler geniş aileden, çekirdek aileye geçiş sonucu ailenin daralması, baba otoritesinin azalmasına ve ailedeki yaşlı bireylerin karar verme yetkilerini de sınırlandırmıştır. Adana köylerinde yapılan bir araştırmada, köylülerin %64.8'nin daha önceleri yaşlılara büyük saygı gösterdiklerini ve onların liderliklerine sıkı sıkıya bağlı kaldıklarını, bugün ise yaşlıların köy yaşantısını etkilemek için gerekli bilgi ve ilişkilere sahip olmadıklarını ortaya koymuştur. (102)

(100) F.MERTER; a.g.e., s.60,66

(101) Ş.ŞAFAK; a.g.e., s.36

(102) F.MERTER; a.g.e., s.64

Yine şehirleşmenin olduğu yerlerde kız ve erkek çocukların yetiştirilmesi açısından bir farklılık görülmezken, kırsal kesimde bu farklılık erkek lehine artmaktadır. Erkek çocuk ayrıcalıklı bir özelliğe sahip olurken, kız çocuk genellikle yerilir. Halbuki, toplumumuzda değişmesi gereken bir tutum varsa, oda kız-erkek arasında yapılan ayrımın kız lehine çevrilmesidir. Çünkü ailede en önemli fonksiyonu yerine getiren anne ayrı bir özelliğe sahip olmalı, bu özellik de ona doğumundan itibaren verilmelidir. Unutulmalıdır ki, "her anne başlı başına bir okuldur".

Aile içi ilişkilerde kadının statüsü ve çocuğun aile içindeki yeri, aile dinamiğini belirler. Anababa tarafından çocuğa atfedilen değer ve çocukta beklenen beklentiler, ailenin işlerlik türünü de yansıtır. Çocuğa faydacıl değerler atfedilen aile sisteminde çocuğun aileye katkısı yüksektir. Bundan dolayı çocuğun aile ekonomisine katkı sağladığı ailelerde çok çocukluluk esas olmakta, kadının statüsü de bu yüksek doğurganlık oranı ile artmaktadır.(103)

Terzioğlu'nun 1973 yılında Nevşehir'de kentsel çekirdek ve geniş ailelerde yönetim yapısını incelemek amacıyla yaptığı bir araştırmada (104); gerek çekirdek, gerekse geniş ailelerde yiyecek, giyim, ev eşyası ve temizlik maddelerinin satın alınmasıyla, tatil zamanı ve süresine kararda aile reisinin; konut seçimi ve tatil yeri ile ilgili kararda eşlerin birlikte; hangi ailelerle görüşüleceğine ve hanım misafirlerin kabulü konularında kadının; çocukların eş seçimi ve erkek çocukların eğitiminde aile reisi; ev kadını ve çocuğun buna karşın aile gelirinin harcanması-

(103) Ç.KAĞITÇIBAŞI; "Aile-İçi Etkileşim ve İlişkileri", Bir Aile Değişim Modeli Önerisi, Türkiye'de Ailenin Değişimi Toplum Bilimsel İncelemeler, Ankara 1984, s.133

(104) Ş.ŞAFK; a.g.m., s.36-37

na ve kız çocukların eğitimine kararda çekirdek ailede eşlerin birlikte; geniş ailelerde ise aile reisi, ev kadını ve çocukların beraber söz sahibi olduğu ortaya konmuştur.

Yine Terzioğlu'nun 1978 yılında Malatya'da kırsal ve kentsel alanlarda yaşayan 846 ailede, ailelerin yönetim yapısını ve kadının yönetimindeki etkinliğini belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada, karar verme ile ilgili konularda genel olarak aile eğitim düzeyinin yükselmesiyle ev kadınının aile kararlarındaki etkinliği artarak, aile reisi ile birlikte karar vermenin daha fazla gerçekleştiği, ekonomik kararlarda ev kadınının etkinliği aile reisi ile eşit olmayıp, çoğu kez aile reisinden az olduğu fakat, buna rağmen eşlerin birlikte karar vermesinin giderek attığı ve bu değişimde yerleşim yeri ve aile eğitim düzeyinin rol oynadığı, sosyal konularda ise, çoğunlukla eşlerin birlikte karar vererek uyum içinde oldukları, bu konuda da aile eğitim düzeyi ve evlilik süresi etkili olmaktadır. (105)

(105) Ş. ŞAFAK; a.Ş.m.

d- Ailenin Sosyal Sınıfı

Çocuklar ailelerinin ve aile muhitlerinin alt kültürüyle dünyaya gelirler. Ailenin alt kültürü, çocuğun bu kültürün dışına çıkmasına etki yapar. Bugün çocuklar eskiye nazaran daha kolaylıkla aile çevresinin dışına çıkabilmektedir. daha önceleri kişinin sınıfını en iyi belirten aile olduğu halde, günümüzde sağlanan eğitimle geçerliliğini kaybetmektedir. Çünkü eğitim sayesinde zekâ seviyesi yüksek fert sınıfını ve kültürel grubunu değiştirebilme imkânına sahiptir.(106)

"Çağımızda fertlerin alt tabakaları oluşturan sınıflardan yukarıya doğru yükselebilme imkânı eğitimle gerçekleşebilmektedir. Önceki çağlarda tabakaların belirlenmesinde temel faktör olarak bilinen servet ya da soyluluk çağımızdan sosyal hareketliliğin arttığı açık toplum yapısında yerini, daha çok meslek faktörüne bırakmıştır. Bu da eğitim imkânlarından faydalanabilmeye bağlıdır.(107) Ancak "bir memlekette ırk, renk, din, lisan, cemiyet gibi faktörlerin eğitim eşitsizliğine temel teşkil etmesi önlenmiş olsa bile ebeveynlerin sosyal sınıflarına göre öğrenciler arasında yine bir farklılığın meydana geldiği müşahade edilmektedir". (108) Bundan dolayı ailenin mensup olduğu sosyal sınıf durumu çocuğun eğitim imkanlarından faydalanabilmesini ve

(106) OTTAWAY; a.g.m., s.62

(107) B. EKE; a.g.m., s.390

(108) A.K. BİLGİSEVEN; Eğitim Sosyolojisi, s.98

d- Ailenin Sosyal Sınıfı

Çocuklar ailelerinin ve aile muhitlerinin alt kültürüyle dünyaya gelirler. Ailenin alt kültürü, çocuğun bu kültürün dışına çıkmasına etki yapar. Bugün çocuklar eskiye nazaran daha kolaylıkla aile çevresinin dışına çıkabilmektedir. daha önceleri kişinin sınıfını en iyi belirten aile olduğu halde, günümüzde sağlanan eğitimle geçerliliğini kaybetmektedir. Çünkü eğitim sayesinde zekâ seviyesi yüksek fert sınıfını ve kültürel grubunu değiştirebilme imkânına sahiptir.(106)

"Çağımızda fertlerin alt tabakaları oluşturan sınıflardan yukarıya doğru yükselebilde imkânı eğitimle gerçekleşebilmektedir. Önceki çağlarda tabakaların belirlenmesinde temel faktör olarak bilinen servet ya da soyluluk çağımızdan sosyal hareketliliğin arttığı açık toplum yapısında yerini, daha çok meslek faktörüne bırakmıştır. Bu da eğitim imkânlarından faydalanabilmeye bağlıdır.(107) Ancak "bir memlekette ırk, renk, din, lisan, cemiyet gibi faktörlerin eğitim eşitsizliğine temel teşkil etmesi önlenmiş olsa bile ebeveynlerin sosyal sınıflarına göre öğrenciler arasında yine bir farklılığın meydana geldiği müşahade edilmektedir". (108) Bundan dolayı ailenin mensup olduğu sosyal sınıf durumu çocuğun eğitim imkanlarından faydalanabilmesini ve

(106) OTTAWAY; a.g.m., s.62

(107) B. EKE; a.g.m., s.390

(108) A.K. BİLGİSEVEN; Eğitim Sosyolojisi, s.98

eğitimdeki başarısını önemli ölçüde etkilemektedir. Eğitim bir taraftan ferдин sosyal durumunu değiştirebilmesi için bir mobilite rolünü oynamakta, diğer taraftan tahsil yolu ile yükselebilmeleri ebeveynlerin sosyal sınıf durumunun tesiri altında bulunmaktadır. (109)

Çeşitli sosyal sınıflara mensup öğrencilerin okul hayatı boyunca müşahade edilen başarı farklarının da sosyal sınıf durumunun geniş ölçüde etkisi altında bulunmaktadır. Ailenin ve komşuluğun temin ettiği şartlar, ailenin büyüklüğü, ebeveynin çocukları hakkındaki düşünceleri ve çocuklarına telkinleri çocuğun okul başarısı ile karşılıklı münasebet halindedir. Ailenin büyüklüğü ve sosyo-ekonomik statüsü çocuğun başarısı üzerinde etkili bulunmaktadır. Sosyal sınıf ile okul başarısı arasındaki münasebetin kısmen sosyal sınıfla zekâ arasındaki sistematik bağlantıdan ve kısmen de sosyal sınıf ile okul başarısı arasındaki münasebetten ileri geldiği ifade edilmektedir. Ayrıca çocuğun mensup olduğu aileye göre belli olan sosyal sınıf azâlılığı onun oturacağı yeri ve devam edeceği okulu tayin eder. (110)

"Eğitimde fırsat eşitliği sağlansa bile, tabakalar arasında eğitimden faydalanabilme yönünden sosyal sınıfların konumundan doğan bir farklılık çıkacağından (111) Eğitim imkânlarından yararlanma hususunda mevcut farklılıkların başlıca kaynağını sosyal sınıf oluşturmaktadır.

Sosyal sınıf, aynı geliri elde eden, benzer hayat uslubuna sahip, aşağı yukarı aynı tahsil ve terbiyeyi almış ve bütün bu hususlarda birbirlerine yakın olmanın şuuruna sahip bulunan kimseler bir sosyal sınıfı meydana getirirler. (112)

(109) A.K. BİLGİSEVEN; a.g.e., s.98

(110) B.EKE; a.g.m., s.390

(111) A.K. BİLGİSEVEN; a.g.e., s.101-103

(112) A.K.BİLGİSEVEN; Eğitim Sosyolojisi, s.99

Ferdin sosyal sınıf konumunu gelir seviyesi, yaşam tarzı sınıf şuur ve meslek faktörü belirler. (113)

Sosyal sınıflar insan cemiyetlerindeki bir gelişmenin eseridir. sosyal sınıflar belli bir farklılaşma ve başkalaşma seviyesine ulaşmış her cemiyette meydana gelen bir sosyal fenomen, bir içtimai vakıadır. (114) Bu farkların ortaya çıkması üç yoldan etkili olur.

-Belirli kabiliyete sahip öğrencilerin farklı sosyal sınıf yapılarına göre eğitim imkânlarından yararlanma eşitsizliğine tesir etmesi,

-Öğrencilerin enerjilerine ve muayyen istikametlerine yönelmelerine ve

-Bizzat kabiliyetlerine tesir eder. (115)

1945 yılına kadar İngiltere'de sosyal sınıf, eğitim fırsatını doğrudan doğruya engelleyen bir faktör olarak görülüyordu. Ülkede fırsat eşitliği sağlanmadığı için alt gelir gruplarına mensup ailelerin çocukları orta tahsil yapma imkânını elde edebilmekte güçlük çekiyorlardı. Bu ülkede bir yukarı eğitim müessesesine kabul edilme nispeti memur çocuklarında 1/2 olmasına karşılık, işçi çocuklarında 1/7'dir. (116)

(113) A.K. BİLGİSEVEN; a.g.e., s.99-101

(114) B.EKE; a.g.m., s.379

(115) M.ERÖZ; İktisat Sosyolojisine Başlangıç, s.69

(116) A.KURTKAN; Sosyoloji, s.65

"Çocuğun mensup olduğu aileye göre belli olan sosyal sınıf azalığı onun oturacağı ve devam edeceği okulu tayin eder. Böylece aile içi çevre şartlarına ilaveten aile muhiti ve okul muhiti de yukarı ve orta tabakalara mensup çocuklar için müsait çevre şartlarını ihtiva eder. Çeşitli tabakalara giren ailelere mensup çocukları karışık olarak ihtiva eden okullarda da öğretmenlerin yukarı ve orta tabakalardan gelen çocuklara diğerlerinden farklı muamele etmeye mütemayil olduklarını belirten yazarlar vardır. ... Eğitim fırsatlarının sadece hukuki manada sağlanmış olması pek fazla bir kıymet ifade etmemektedir. Bir çok çocuklar sosyal sınıf şartlarından ileri gelen farklı aile ve akran grubu çevrelerinin tesiri ile eğitim yarışına, bu yarışta geri kalmalarını gerektirecek bir durumda katılmaktadırlar. Eğitim yarışına geride bulunan bir başlangıç noktasından katılan çocuklar kötü evlerde yaşarlar, kötü sıhhat şartlarına tabi bulunurlar ve bazen (boşanma veya diğer sebeplerle) parçalanmış ailelerden gelirler".(117)

Gibss ve Macoby de yaptıkları araştırmada, orta sosyo-ekonomik düzeydeki ana-babaların, alt sosyo-ekonomik düzeydekilere oranla daha az sert yöntemler uyguladıklarını, çocuklarının saldırganlık, cinsel organlar vs. davranışlarına karşı daha hoşgörülü olduklarını tesbit etmiştir. Yine Elder'in ABD, İngiltere, Batı Almanya ve Meksika'da yaptığı karşılaştırmalı bir araştırmada, Gibss ve Macoby'nin araştırmasına benzer sonuçlar ortaya çıkmıştır. Bu araştırmada üst sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerde hoşgörü, eşitlik, danışma vs. niteliklere ağırlık veren demokratik aile ideolojisinin; sert disiplin, itaat gibi niteliklere ağırlık veren alt sosyo-ekonomik düzeydeki ailelerde ise, otokratik aile ideolojisinin hakim olduğu ortaya konmuştur.

(117) A.K. BİLGİSEVEN; a.g.e., s.103

Çocuğa uygulanan disiplin konusunda da işçi ana-babalar daha çok fiziksel cezalandırmaya başvururken, orta sınıfa mensup ana-babalar ise yargılamaya, soyutlamaya, suçlamaya başvururlar. Orta sınıf aileler daha kabullenicidirler. İşçi sınıfı aileler ise daha çok düzen ve itaat sağlamaya yöneliktirler. (118)

Bernstein" farklı alt kültürlerin, farklı konuşma ve farklı düşünce biçimine sahip olduklarını ortaya koymuştur. Bernstein, işçi sınıfı ve orta sınıf çocukları üzerinde yaptığı araştırmalarda; işçi sınıfı çocuklarının konuşma biçimlerinin çok sınırlı olduğunu, bu çocukların kullandıkları cümlelerin kısa ve gramer bakımından basit, sözcük hazinesi kısıtlı, buna karşılık orta sınıf çocuklarında ise, karmaşık bir konuşma biçiminin yanında, ana-babalarının konuşmalarını taklit, ayrıntılı ve ince bir konuşma biçimi, uzun ve karmaşık cümleler, seçilmiş sıfatlar kullandıklarını belirtmektedir. (119)

Hess ve Shipman, farklı ailelere mensup çocuklardan bir kısmının mükemmel bir lisan öğrenebilmelelerine karşılık, diğer bir kısmının sadece sınırlı lisanla kalmalarının sebeplerini ortaya çıkarmak üzere yaptıkları araştırmada "annelerin dört yaşındaki çocuklarına herhangi bir şeyi öğretmek tarzının tetkikine yöneltilmiş bulunuyordu. Bu iki ilim adamı, 1965' de yaptıkları tahlillerde, annelerin sahip oldukları tahsil seviyesine göre değişen bir anlatma tarzı kullandıklarını tespit ettiler. Orta sınıfa mensup bulu-

(118) M. TEZCAN; a.g.e., s.168

(119) M. TEZCAN; a.ge., s.102 Ayrıca bak., Musgrave P.W. The Sociology of Education, s.170-171

nan ve daha fazla tahsilli olan anneler, işçi sınıfına mensup annelere nazaran çocuklarına bir şey öğretebilmek için çok defa iki kere tekrarlıyorlar, buna mukabil daha mücerret (soyut) kelimeler, daha fazla sıfatlar, daha grift bir gramer ve daha uzun cümleler kullanıyorlardı". (120)

A.K. BİLGİSEVEN; Eğitim Sosyolojisi, s.27
Ayrıca bkz, Robert J.Hawighurst and Bernice L.
Nevgarten, Society and Education, Allyn and Bacon,
İnç, Boston 1967, s.160-161

e- Ailenin Büyüklüğü

Çocuğun eğitiminde ailenin geniş ve dar aile tipinde olması büyük önem taşır. "Ailenin büyüklüğü ebeveyn tarafından çocuğa gösterilen alâkanın derecesini tayin etmesi bakımından başarı üzerinde tesirli olmaktadır. Gerçi bütün sosyal sınıflardaki تنها ailelerden gelen çocukların hem zekâ testlerinde, hem de okul çalışmalarında elde ettikleri vasati neticelerin kalabalık ailelerin çocuklarına nazaran daha üstün olduğu bilinen bir gerçektir. Kalabalık bir ailenin çocuğu daha fazla konuşma imkânını bulduğu halde, konuşmaları küçük kardeşleriyle olur. Konuşmaları kardeşlerinden ziyade ebeveynlerinden işiten bir تنها aile çocuğuna nazaran lisan gücü bakımından daha geri kalmasının sebebi budur. Bu itibarla kalabalık aileler hangi sosyal sınıfa mensup olursa olsun başarı temin edecek bir lisan gücü kazandırma bakımından daha az avantajlı durumdadırlar. Mamafih, ailenin genişliğinin umumiyetle sosyal sınıf durumunun da tesirine tabi olduğu ifade edilebilir. Nitekim alt tabakaları teşkil eden şehirli işçi ailelerinde ve köylü ailelerde, aile genişliğinin yukarı ve orta tabakalardaki ailelere nazaran daha fazla olduğu bilinmektedir". (121)

Geniş ailede çocukların yetiştirilmesinde daha çok büyük anne ve büyükbabanın önemli bir sorumluluğu yer alırken, çekirdek ailede bu sorumluluk cemiyetle paylaşılmaktadır. Çekirdek ailede ana ve babanın genelinde çalıştığından dolayı, çocuğunu yetiştirmesi için gerekli zaman kısıtlı olmakta ve aynı zamanda aileler arası iletişim de asgari seviyede bulunmaktadır. Bunun

(121) A.K. BİLGİSEVEN; a.g.e., s.102

için çocuğun yetişmesi ve şahsiyetinin kazanılmasında milli ve manevi değerler tam olarak öğretilmemektedir. Geniş ailede ise, büyükanne ve büyükbabanın torunlarına ve çocuklarına, çocuğun bakımı ve yetiştirilmesi hususlarında gerekli olan milli ve manevi değerler öğretilmektedir. Böylece çocuk farkında olmadan zengin bir kültür içerisinde kendini bulmakta, ana baba duyguları aşılanmakta ve aynı zamanda geleceğe de hazırlıklı olmaktadır.(122)

Günümüzde geniş aile özelliğini kaybederek, çekirdek aileye doğru bir yöneliş vardır. Çekirdek aile ana, baba ve evlenmemiş çocuklardan meydana gelmektedir. Geniş ailede mevcut bulunan ilişkiler çekirdek ailede sınırlı olduğundan ana baba yeterli tecrübeye sahip değildir. Ayrıca ana-babanın çalışmasından dolayı çocuğa gerekli zamanı ayıramamaktadır. bunun için ailenin yerini bazı konularda cemiyet almaktadır. Bunun da bazı sakıncaları bulunmaktadır. Meselâ ana-babadan mahrum kalan çocuklar, aile büyüklerinden ayrı olduğu için, ana-babanın kaybı sonucu ortada kalmaktadırlar. Geniş ailede bu gibi konularda ebeveynin yerini büyükler ve akrabalar alırken, çekirdek ailede bu boşluğu cemiyet gidermektedir. Böylece boşlukta kalan bu çocukların başka ailelerce evlat edinilmesi yoluna gidilmekte, başarılı neticelerin alınmadığı zaman ise bu görev çocuk bakımevlerince üstlenilmektedir.(123) Böyle bir ortam cemiyet için ileride çıkacak bazı sakıncaların da doğmasına sebep olacağından, aile içi ilişkilerin mümkün olduğu kadar geliştirilmesine çalışılmalıdır.

(122) D.A.ZOR; "Aile Yapımız ve Sağlık Hizmetleri",
I.Aile Şurası Bildirileri, s.254

(123) C.C.ZİMMERMAN; Yeni Sosyoloji, s.268-269

f- Ailenin Mesken Durumu

İnsanın temel ihtiyaçlarından birisi de barınmasıdır. Bunun için insan hayatını sürdürebilmesinde mesken, en önemli ihtiyaçlardan birini oluşturmaktadır. Günümüzde mesken; sadece içinde yaşanılan bir barınak ve koruyucu bir yer olarak kabul etmek yanlıştır. Çünkü mesken aynı zamanda bir eğitim yeridir.

Çocuğun hayatı boyunca en önemli yıllar, onun ilk yıllarıdır. Bu ilk yılların kişilik üzerindeki etkilerini aile ortamında görmek mümkündür. Aile çocuğun davranışlarını biçimlendirmeyi gerçekleştirirken, gelecekteki davranışları üzerinde de etkili olur. Bunun için aile çocuğun kişiliğini etkileyen en önemli etkenlerden biri olmaktadır.

Çocuk birlikte yaşadığı ana-baba ve kardeşlerinin kısaca aile fertlerinin sadece sözlerinden etkilenmez, aynı zamanda onların hareketlerinden de etkilenir. Çünkü hayatının ilk yıllarında kendisine ilgi gösteren kişiyi, çocuk kendisine model olarak seçer ve model olarak seçtiği kişi onun üzerinde hayatı boyunca etkili olmaktadır. Bundan dolayı çocuğun tüm hayatı boyunca aile ilişkileri çocuğun şahsiyetinin gelişmesinde müspet veya menfi yönde etkisini gösterir. Böylece meskenin geniş veya dar olması, görünümü, bulunduğu semt, özelliği çocuğu yakından ilgilendirmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü meskeni "kişinin ve ailenin sosyal refahı, fiziksel ve ruhsal sağlığı için arzu edilen veya gerek duyulan tüm zorunlu hizmetleri, imkanları, araç ve gereçleri içeren, insanların barınma için kullandıkları fiziksel yapı" olarak ifade etmektedir.

Günümüzde mesken, fiziksel bir yapı olmaktan çıkmış, insanla içiçe bir duruma gelmiş ve fiziksel bir yapı olmanın ötesinde, sosyal statünün, başarının ve sosyal kabul görmenin de bir simgesi olmuştur. Böylece mesken tek başına bireyleri ilgilendirmez, aynı zamanda ailenin tüm fertlerini ilgilendirir. Bundan dolayı, mesken aile ilişkilerinin gelişmesini sağlayan, ailenin tümünü tatmin ve mutlu edecek bir yer olmaktadır.

Daha geniş bir şekilde mesken; ailenin mekan, mahremiyet ve sağlığının korunması için gerekli şartları ve bütün aile bireyleri için barınma, emniyet, dinlenme, konfor ve evle ilgili faaliyetlerin uygun biçimde yürütülmesini (124) sağlayan ve bir kültür özelliği taşıyan yer olarak ifade edilebilir.

Ailenin gelenek ve görenekleri, değer sistemleri mesken üzerinde etkili olmaktadır. Bu değerler sadece ülkeden ülkeye değil, bölgeden bölgeye, hatta insandan insana değişmektedir. Aynı sosyo-ekonomik düzeyde yer alan iki ailenin bile mesken ile ilgili değerleri farklı olabilmektedir.

Ülkemizde, şehirlere göç hareketinin yoğun olarak devam etmesi, mesken ihtiyacının karşılanmasında önemli bir problemdir. Orta ve yukarı tabakada yer alanların büyük çoğunluğu bu meseleyi çözmüşlerdir. Fakat şehirlere olan göç dalgası plansız yapılaşmayla birlikte, kenar mahallelerde oluşan gecekondulaşma beraberinde getirdiği meseleleri kat kat arttırmış olması, yetişen neslin olumsuz yönde gelişmesine etki etmektedir.

(124) M.TELSİZ - E. BAYRAKTAR; "Ailenin Konut Durumu"

Türk Ailesinin Sosyal ve Ekonomik Durumu Sempozyumu,
Devlet Bakanlığı-Hacettepe Üniversitesi, 29 Haziran
1989, s.102

Uluslararası düzeyde, kalabalık ölçüsü açısından bir odaya bir kişinin düşmesi uygun görülmekte, bir odanın ikiden fazla kişi tarafından paylaşılması gerektiği üzerinde durulmaktadır. Kalabalık ölçüsü kişi başına düşen alanı belirtmektedir. Yapılan araştırmalarda, konutların %59.3'ünde, kişi başına düşen alanın 14 m² altında olduğu ve kişi/alan açısından yeterli olmadığı ortaya konmuştur.

Türkiye'deki konutların yaklaşık %40'ı 3 odalı, %30'u 4 odalıdır. Ülkemizdeki konutlarda ortalama oda sayısı 3.4'tür. (125)

Aile konutları, aile fertlerinin ahlâki yaşayışlarına uygun düşecek büyüklükte olmalıdır. Çok çocuklu ailelerin tek odalı evlerde oturmaları sakıncalı olmaktadır. (126)

Türkiye hane halkları sayısı toplamının baz alındığı 1980 Genel Nüfus sayımına göre 4-6 hane halkı büyüklüğünde hane halklarının toplam içindeki payı %40,41'i teşkil etmektedir. Evde oturanlar içerisinde 4-6 hane halkı büyüklüğündeki hanelerin Türkiye geneli içindeki payı %30,46 apartman dairelerinde oturanların payı %8,87, Gecekondu'da oturanların payı ise %1,84'dür.

Hane halkı büyüklüklerinin kendi içerisinde yapılan analizlerin yer aldığı 1-3 hane halkı büyüklüğündeki haneler toplamının %73.76'sı evlerde, %22.62'si apartman dairesinde, %2.99'u gecekondu'da oturmaktadır.

(125) TELSİZ - BAYRAKTAR; a.g.m., s.104-105

(126) DPT, Milli Kültür, s.554

7 ve daha yukarı hane halkı büyüklüğündeki hanelerin %906'sı evlerde otururken, %6.26'sı apartman dairesinde oturmaktadır.

Türkiye geneli için baktığımızda hanelerin %78.21'i evlerde, %17.53'ü apartman dairesinde %3.52'si gecekonduda oturmakta olduğu görülür. Bundan çıkan netice ise, Türk toplumunun büyük çoğunluğu müstakil evlerde oturmaktadır. (127)

Hane halkı sayısındaki hızlı artışın ülkede yarattığı sonuçlardan başta geleni barınma meselesi olmaktadır. Bu durum konut talebini arttırmakta ve dolayısıyla konutların nitelik ve boyutlarının da değişmesine yol açan bir faktör olarak gözükmektedir. (128)

(127) DPT, Sosyal Yapı II, s.81

(128) a.g.e., s.67

g- Aile Terbiyesi

Terbiye, çocuğun yetiştirilmesi, büyütülmesi ve güzel ahlâkın kazandırılması (129) anlamına gelmekte olup, aile terbiyesine aynı zamanda "aile içi eğitim"de diyebiliriz. Aile içi eğitimi, ferdin ebeveyn ve yakın akrabalar grubu tarafından aile içinde eğitilmesini ifade etmektedir. Ebeveynin fert için geliştirdiği hedefler, aile içinde oynadığı rol, ferdin kardeşler arasındaki yeri, kardeşlerin özel etkileri, ailede mevcut değer sistemleri, ferdin bu değerleri kabul derecesi gibi unsurları ihtiva etmektedir. Ailenin çeşitli özellikleri, aile içi eğitimin niteliklerini de ortaya koymaktadır. Ailenin sosyal sınıfı, eğitim seviyesi, çocuğun aile içinde öğreneceği dilin kalitesini tayin etmesi yanında, ailenin milli kültürü taşıyıp taşıyamaması, çocuğun milli gelenek ve göreneklere bağlı olup, olmasını da tayin eder. Ailenin en önemli görevlerinden biri gelenek ve göreneklerin muhafazasının temin ederek, yeni nesillere devredilmesini sağlamaktır. Bunun için aile bir nevi iki nesil arasında köprü görevini yapmaktadır.

Böylelikle aile içi eğitimle, yaşlı kuşakların genç kuşaklara boşanmamak ve aile bağlarını çözmemek konusunda verdikleri milli değerleri ihtiva ettiği ölçüde sağlam aileyle, sağlam cemiyete ulaşmanın yanında, aile içi eğitiminin en önemli unsurlardan birini, belki de en önemlisini milli ve manevi değerlerimizin nesilden nesile geçişini sağlamasıdır.(130)

(129) İ.CANAN; Çocuk Terbiyesi, s.15

(130) DPT, Türk Aile Yapısı, s.112-113

Çocuğun terbiyesinde, aile fertlerinin çocukla olan münasebetleri yeterli değildir. Bunun yanında birbirleri ile olan münasebetleri ve bilhassa ana-baba arasındaki karşılıklı münasebetler son derece önemlidir. Özellikle karı-koca arasında kurulan iyi münasebetler çocuğun daha iyi terbiye olmasını sağlayacaktır. Sevgi ve şefkat çocukta bir gıdadır, eğer çocuk bu gıdadan mahrum kalırsa sadece fiziki olarak değil, boyolojik, psikolojik ve sosyolojik açıdan da büyük bir gerilemenin içinde olacaktır. Çocuğun ileride göstereceği bir kısım ruhi bozukluklar, ailesinden yeteri kadar sevgi ve alâka görememesi, kötü muamelelere maruz kalmasıyla ortaya çıkmaktadır. Aile içerisinde sevilme ve redde-dilme durumuyla karşılaşan çocukların konuşma kapasitesine müspet veya menfi yönden etki edeceği muhakkak olup, yeterli sevgiye mazhar olmayan çocukların konuşma özürlerinin ortaya çıkması muhtemeldir. Ana-babalardan yeteri derecede sevgi ve alâka göremeyen çocukların kendilerine olan itimad duygusunu geliştiremeyeceği, büyüklerine karşı düşmanca hareket etmeye, haşin, kırıcı, kavgacı, yalancı, hırsız ve okul kaçkını olmaya meyledeceği anlaşılmıştır. (131)

İnsanın ancak bir cemiyette yaşaması mümkün olduğundan, cemiyetin mutluluğu ile aynı zamanda insanın da mutluluğu sağlanmış olur. Çünkü cemiyetlerin yapısı ve hayatı cemiyeti oluşturan fertlerin gücüne, şahsiyet ve karakterine bağlı olduğundan, fertlerin şahsiyetli, karakterli ve güvenilir olması, cemiyetinde düzenli ve sağlam olmasını ortaya koyar. İnsanın şahsiyeti ve karakteri sadece çevre ve irsiyete bağlı olmadığından, aynı zamanda ferdin yetişmesine de bağlıdır. Çünkü, ferdin doğuştan getirdiği özellikler menfi veya müspet

yönde çocuğu etkiler ve değişikliğe yol açar. Bundan dolayı, çocuğun doğuştan getirdiği özelliklerin yanında, sonradan kazanılan özellikler de büyük önem taşır. Çocuk, hangi cemiyete ait ise, ait olduğu cemiyetin istediği bilgiyi alır. Böylece terbiye, aile-mektep ve çevrenin müşterek eseri olmakla birlikte, ilk müessir faktörde aile olmaktadır. Çünkü insanın yarını, şahsiyeti, karakteri ve mutluluğu üzerine ilk damgayı ve mühür vuran ailedir.(132)

Çocuk yetiştirmenin en başta gelen kuralını, anababaların kendi koydukları ölçüler, birbirlerine olan saygıları ve atılan her adımda kontrollü davranması oluşturur.(133) Aile içi ilişkilerde ortaya çıkan her hareket çocuğu müspet veya menfi yönde etkilemektedir. Aile terbiyesinde herşeyden önce anababanın kendi kendilerine olan davranışları ön planda olmalıdır. Kendi aralarında bir ahenk bulunmayan anababanın çocuğa verecek bilgisi de sınırlıdır. Hele hele okul öncesi (aile eğitime muhtaç) çocukların daha çok görerek öğrenmeleri, (anababadan oluşan yakın çevresini genellikle taklit ederek öğrenmesi) aile içi ilişkilerin ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. "Üzüm üzüme baka baka kararır", "Ne ekersen onu biçersin" Türk atasözünde de daha iyi ifadesini bulan bu ilişkinin ailede verilen eğitimin çocuk üzerindeki rolü dahada iyi anlaşılmaktadır. Anababanın kendi aralarında kurmaları gereken ve bir zorunluluk arzeden nezaket kuralları sayesinde, çocukta bu kuralları benimser ve uyum sağlar. Ailenin eğitiminin en büyük tesiri, fertler arasındaki duygu, düşünce, sevgi, şevkat gibi konuların ön planda tutulduğu aile içi ilişkilerde de görülmektedir.

(132) N.ERİK; Ailede Eğitim, s.3-4

(133) A.MAKERANKO; Ailede ve Okulda Çocuk Eğitimi, s.10

Batılılar için önemli olan cemiyet ve cemiyet içindeki ferttir. Onun ileride üretici olabilmesi, gelire katkıda bulunabilmesi için küçük yaştan itibaren bir şahsiyet olması, şahsiyet kazanması istenir. Bu arada dayanışma, acıma, sevmeye, iş yapma gibi insani temel mefhumlar aile-okul-kilise tarafından müştereken işlenir ve ihmal edilmez. Halbuki, bizim milletçe ihtiyacı duyulan eğitimimizin gayesi ise, iyi insan yetiştirmenin yanında "kâmil insan" yetiştirmektir. İyi insan milli, insani değerleri olan yani kısaca bizim değerlerimizi taşıyan insandır. Kâmil insan ise, kendindeki kusurları yenmiş, güzel ahlâka, olgunluğa erişmiş insandır ki, temeli imana dayanır. (134) İşte bu tip insanda bizim kültürümüzde mevcuttur. Çünkü Türk-İslâm kültürü ne ferdi cemiyete, ne de cemiyeti ferde feda etmez. İkisi madolyonun birer ters yüzüdür. Türk-İslâm kültürü maddi ve manevi ahengi aynı anda taşıdığı için, ideal kültür özelliğine de sahiptir. bundan dolayı, aile eğitimiyle ne sadece maddiyatçı, ne de maneviyatçı fertler yetiştirilmemelidir.

"Terbiye, hayatının ilk dönemlerinde benlik merkezli olan ferdin, yavaş yavaş sosyalleştirilmesidir. "Her ne kadar ahlâkîlik (yani sosyalleşme kabiliyeti), zekânın kendisinde gizli ise de, bunun meydana çıkarılıp fonksiyonel hale getirilmesi (işlerlik kazanması ve ferdin bu ahlâkîliğin şuuruna erdirilmesi, cemiyetin otoriter müdahalesi ile mümkün olur. Çocuk, kendinde gizli olan ahlâkîliğin şuuruna erme işini kendi başına beceremez. Terbiye vasıtasıyla işlenmeyen çocuk psikolojisi baştan başa bir anomi (gayesizlik, hedefsizlik) halinden ibarettir. Ego-centrizm (benlik merkezli oluş karakteri) çocuk ruhunun ağırlık merkezini teşkil eder.

(134) N.ERİK; a.g.e., s.10-11

Bu Zihni ve ahlâki anomi, ancak başka fertlerle temas neticesinde zâil olacaktır. Bu safha, otoritarizm safhasıdır. Ancak, düşüncede ve ahlâkta nefsin başkaları tarafından kontrolü ne kadar gerekli ise, başkalarının da icabında nefis tarafından kontrol edilmesi o kadar gereklidir. O halde, çocuğun ahlâki terbiyesinde (ego-centrizm ve otoritarizm merhalelerinin üçüncü ve son bir merhalenin takip etmesi lâzımdır: Otonomi, bu merhaleye ancak, otorite münasebetlerini, iştirak münasebetlerine çevirmekle erişebiliriz. Bu gayeye doğru yürümek isteyen mürebbi (terbiye edici fert), çocuk karşısında yalnız bir "beraberce çalışan-Collaborateur" kalmalıdır. Çocukta da âlemin merkezi zannettiği ben (ego) hissinden kurtulmuş, kendisine emreden başkalarının keyfinden sıyrılmış, derin bir hay (iyilik) suuru, ancak bu suretle doğabilir.

Demek ki, sosyalleşme terbiyesinin üç safhası vardır ve bunlar 1) çocuğun bu terbiyeye henüz hiç maruz kalmadığı "benlik merkezli olma" safhası, 2) cemi-yete ve kültüre itaat ettiği ve uyduğu "otoritarizm", 3) kültüre bazı katkılar yapabildiği "otonomi" safhalardır. (135)

İbni Sina çocuk terbiyesi hakkında şu tavsiyelerde bulunur:

"Doğan çocuğa ana ve babası güzel bir isim vermelidir. Gerektiğinde seçilecek süt anne terbiyeli ve sağlıklı olmalıdır. Aile, çocuğun terbiyesine onu süten keser kesmez başlamalıdır. Çocuk suç işlerse cezalandırmakta acele edilmemelidir. İlkini iyiliğe teşvikle ve yumuşak davranmakla hatalar düzeltilmelidir. Ge-

(135) A.K.BİLGİSEVEN; "Mevlâna'nın "Sosyalleşme Terbiyesi" Hakkındaki Fikirleri", Selçuk Üniversitesi 3.Milli Mevlâna Kongresi (Tebliğler), Ayrı Basım, 12-14 Aralık 1988 Konya, s.174-175

rekirse, azarlanmalıdır. Dayak en son çaredir. Aracılar ve nasihatçılar vasıtasıyla hataları düzeltmeye çalışmak daha iyi sonuçlar verir. Çocuk okul çağına gelince okula gönderilmelidir. Önce Kur'an ve İslâmiyetin ilkeleri öğretilmelidir. İlmin faydaları ve cahilliğin kötülüğü örneklerle anlatılmalıdır. Daha sonra edebiyat, ahlâk ve öteki ilimler öğretilmelidir. Dikkat edilecek diğer bir husus da çocuğun dürüst arkadaşlarla oynamasını sağlamaktır. Her aile seçeceği okulu, kendi toplumsal statüsüne göre ayarlamalıdır. Çocuğun öğretimi kabiliyetine göre yapılmalıdır. Öğretimde, çocuğun kabiliyeti esas alınmalıdır. Anababa çocuğun bir meslek ve sanat seçmesine yardımcı olmalıdır. İnsan toplumsal bir varlık olduğundan çocuğu öteki insanlardan ayırarak, büyütmek ve eğitmek doğru değildir. Çocuk, meslek ve sanat sahibi olduktan sonra iyi bir eşle evlendirilmelidir. Bu da ebeveynin görevidir".(136)

"Çocuğun ailede dini ve ahlâki terbiye alması anababasına düşen bir vazifedir. Bu vazifenin din ve ahlâk eğitimine inandırılması ve buna hazırlandırılması ile mümkündür. Büyüklerinin davranışlarını ve yaşayışlarını taklit duyguları ile benimseyen çocukların ailede yaşanan dini ve ahlâki hayata ortak edilmeleri böylece kolaylaşmış olacaktır. Aile'de din ve ahlâk duygusu yaşanarak kazanılmazsa, örgün eğitimin dahi başarılı olması beklenmemelidir.

Altı yaşına kadar çocuk, sevgi, saygı, bağlılık, fedakârlık, temizlik, günah, sevap, ayıp, haram, itaat, disiplin, merhamet, şefkat, paylaşma, ceza, mükâfat, sorumluluk, dayanışma gibi kavramları, değerleri, köklü bir şekilde ailede edinmiş olmalıdır. Aksi halde, o çocuk, ileride vazife ve ahlâki davranış beklemek zordur. Çünkü vazife duygusu dini ve ahlâki duygular sonucu olarak ailede kazanılmakta ve insanın manevi hayatı-

(136) S.POLAT; "İbni Sina'da Eğitim ve Din-Ahlâk Eğitimi, s.293

nın gelişmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Mes'uliyette dayanan bu duygu, çalışma hayatında vazife ahlâkı şeklinde tezahür etmekte ve verimliliğin esas faktörü olmaktadır. (137)

Çocuğa iyi bir aile eğitiminin verilmemesi bazı aksaklıklara yol açar. Bunlarda çocuğun sosyalleşme süreci içinde olumsuz etkilenmesine, ego-santrizmini yenememesine, sorumluluk yüklenememesine ve iş olgunluğuna ulaşamaması gibi bir çok sebebi ortaya koymaktadır. (138)

Çocukların yetiştirilmesi biçimi her geçen gün önemini arttırmaktadır. Çocuk topluma uyacak şekilde büyür ve neticede ortaya çıkması muhtemel kişilikler, toplum türleri kadar çeşitlidir. Çocuğun çevresi, annesi, babası, evdeki çocuklar ve diğer yetişkinlerle, insan münasebetleri genişler. Psiko-analiz ve psikiyatrinin gelişmesi ile, ilk çocukluk yıllarının gelecekteki kişiliği etkilemesi bakımından ne kadar önemli olduğu ortaya konmuştur. Bireyin tüm hayatı boyunca büyük anlam taşıyan temel psikolojik süreçlerin ve durumların ilk yıllarda başladığı günümüzde daha da iyi anlaşılmaktadır. (139)

Çocuğa verilen terbiye sayesinde, çocukta erken belirti gösteren, bazan fiziki kusurlara, bazen de çevrenin yarattığı yetersizliklere bağlı olan aşâğılık duygularını vb. bertaraf etmek ve çocuğa kendine has değerleri kabul ettirmek veya ortaya çıkarmak mümkündür. (140)

(137) DPT, Milli Kültür, s.552-553

(138) T.ALTINKÖPRÜ; Çocuğun Başarısı Nasıl Sağlanır. s.103

(139) OTTAWAY; "Eğitim ve Toplum Arasındaki İlişkiler", s.65

(140) R. ADASAL; "Terbiye ve Aşâğılık Duygusu", s.6

Çocuğun geleceğe hazırlanmasındaki en etkin rolün ailede olduğu ve aile içi eğitimin kişiliğin oluşumu ve gelişmesinde kalıtım etkilerinden sonra en güçlü ve önemli bir etken olduğu psikologlar tarafından kabul edilmiştir. Yapılan araştırmalarda çocukta, görülen uyumsuzluk ve meselelerin nedenleri arasında aile içi tutumların büyük önem arzettiği, aşağılık duygusu, buna bağlı bir çok sosyal olmayan ve aşırı telafi tepkilerinin daha ilk çocukluk çağında kötü aile eğitimi sonucu meydana geldiğidir. Çocuk doğuştan belli bir kalıtımsal öze sahip olup, bu öz kişiliğinin malzemesini oluşturur. Bu malzemeyle, kişiliği oluşturan, biçimlendiren, kendine özgü niteliğini kazandıran, ise aile içi etkilerdir. bilinmelidir ki çevre etkisi ile, değişikliğe uğramayan pek az kalıtımsal öz vardır. Ve kişiliğin temelleri de ilk altı yılda atıldığından dolayı ailenin özellikle anababanın önemi kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. Aileden aldıkları eğitim sonucu çocuk belirli özellikler kazanır ve bunlar onu tüm hayatı boyunca etkiler ve çocuktaki başarı ve başarısızlığın, uyum veya uyumsuzluğun temel nedenini de oluşturur. Elverişli bir ortamda yetişen çocuklar normal olarak yetişirken, kültür düzeyleri düşük çevreden gelen çocuklar uyumsuzluk göstermektedirler. (141)

(141) T. ALTINKÖPRÜ; a.g.e., s.79

a- Anaokullarının Önemi

Sanayileşme ve şehirleşme ile birlikte toplumda meydana gelen değişimler aileyi de etkilemiştir. Geniş aileden, çekirdek aileye geçiş ve ailenin daralması bazı aksaklıklara yol açmış, bazı görevlerin de toplum tarafından üstlenilmesine sebep olmuştur.

Toplumda her sosyal sınıfta eğitime verilen önem giderek artmış, köyden kente göç akınının fazlaşmasından dolayı, şehir nüfusunda meydana gelen artış ve ekonomik şartlar, kadınların da ev dışı çalışma hayatına atılmasını zorunlu hale getirmiştir. Bununla birlikte giderek artan hızlı bir şehirleşme beraberinde, şehirdeki hayatı da etkilediğinden, geniş bahçeli evlerin ve oyun alanlarının yerini çok katlı binalar almış, daralan sokaklar, artan trafik problemleri ve çocukların diğer çocuklarla iletişim kuracağı yerlere ihtiyacını arttırmıştır. (142) Yine daha çok cemaatvari bir karakter taşıyan bilhassa, Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde çocukların doğru dürüst Türkçeyi konuşmaları bile mümkün olmadığından, özellikle bu bölgelerde anaokullarının açılmasına ve yaygınlaştırılmasına zaruri ihtiyaç vardır.

"Kırsal bölgelerimizde ana meşgul, çocuk başı boşdur. Gecekondu bölgelerinde, hatta genel bir ifade ile sanayide ve büroda çalışan her kadının evinde çocuğunu emanet edeceği emin bir el, çocuğu bağrına basarak şefkat ve muhabbet ile geleneği ve göreneği

(142) N. YILDIR; "Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğü'nün Okul Öncesi Eğitim Çalışmaları", s.13

içinde, doğruyu, yanlışı gösterecek, sevilen sayılan, önünde diz çökölüp tecrübesine ve fikirlerine değır verilen bir büyük yoktur. Onun görgüsü içinde yaşanan uslûplu hayatta yoktur. İster istemez yabancı ele teslim edilen çocuğu tıpkı tarladaki gibi çalışan, yorğun ananın verebilecek doyurucu ne sevgisi vardır, ne de şefkati. Çocuğa düşkün aydın ebeveynin, çocuğu da modern bilgi, modern düşüncenin neticesi olarak, ilmi kitaplara, yabancı ellere, mürebbiyelere, kreşlere anaokullarına kültürden çok değır veren, itimad eden bu tip ailenin çocuğundan topluma aşinalık, topluma tam bir uyum beklenemez".(143)

En iyi eğitimin, ailede verilen eğitim olduğu bir gerçektir. Günümüzde anaokulları genel bir ifade ile okul öncesi eğitim bir kurum olmanın ötesinde, çocuğun bırakıldığı emin bir yer olarak kabul edilmektedir. Halbuki, özellikle anneleri çalışan çocuklarla birlikte, çalışmayan annelerin çocuklarının da bu eğitime gitmesinde büyük yarar vardır. Bunun için okul öncesi eğitim kurumlarını bu anlayıştan kurtarıp, onlara yeniden bir anlayışın kazandırılması ile birlikte, okul öncesi eğitim kurumlarının sayıca artmasını da sağlamanın ve bütün toplumda bu anlayışın kazandırılması yoluna gidilmelidir. Çünkü anaokulunda verilen eğitim ve öğretimle, ailedeki eğitimi birbirinden ayırmak mümkün değildir. Aynı zamanda anaokullarındaki eğitim faaliyetleri, ailede mevcut bu çeşit faaliyetlerin yerine geçen bir eylem değil, evde çocuğun yetiştirilmesi tarzına ilave edilebilecek, yine aile çevresi içinde tahakkuk ettirilemeyen hususların, pedagojik prensiplerin ışığı altında realize ettirilmesine çalışılan

işlerdir. Ailenin üzerinde bulunan ve geniş aileden çekirdek aileye geçmenin neticesi, bazı hususların bu müesseseler tarafından giderilmesine çalışılmaktadır. (144)

Anaokulu çocukta oyun ihtiyacının en iyi karşılandığı, öğrenmeye, ilginin uyandırıldığı ve ailenin eksik yönlerini telafi eden bir kurumdur. Anaokulu çocuğa bilgiden ziyade, daha çok çocuğun içinde varolan yeteneklerin serpilip gelişmesine yardımcı olmaktadır. Çocuk burada en iyi oyun ortamını bulur, işbirliğini geliştirir ve yaşatlarıyla ilişkiye girerek, kendi hakkını koruma, paylaşma ve başkalarının hakkına rıza göstermeyi de öğrenmektedir. (145) Anaokulu bir taraftan kişiler arası ilişkilerin zenginliğini, çeşitliliğini ve bolluğunu tanıma imkânı verirken, aynı zamanda çocuğun sosyalleşmesine ve hayata geçişini de kolaylaştırmaktadır. (146)

Anaokullarında takip edilen eğitimle aynı zamanda, çocuklarda mevcut olan bireysel ayrılıklar da gözönüne alınarak, özellikle grup içinde her çocuğun kendi ihtiyaçlarına göre faaliyetlerine yön vermek ve grup çalışmalarında sıkı bir işbirliği yapmaları, planlaştırmaları, diğer çocukların fikirlerine saygı göstermeleri, yabancılık hissetmeden iyi veya kötü neticelerin ortaya çıkmasında paylaşımları ve birtakım alışkanlıkların elde edilmesi sağlanır. En büyük önemi de aile ilişkilerinin uyum içinde olmadığı, bozulan ailelerden gelen çocukların bu müesseselerde insan ilişkilerinin öğrenilmesini sağlamaktır. (147) Anaokulları, çocukları, ilkokullara hazırlayan birer kurum niteliğinde olmasından önemlerini arttırırken, diğer taraftan ticari amaçla açılmaları çocuklar üzerinde olumsuzluklara yol açmaktadır. (148) Çocuğun hızlı ve çok

(144) N. ÖZGÜR; Bugünün Anaokulları, s.13

(145) H. YAVUZER; a.g.e., s.70

(146) Türkiye'de Okul Öncesi Çocuk Gelişimi ve Eğitim Projesi, s.47-50

(147) N.ÖZGÜR; a.g.e., s.14

(148) H.YAVUZER; a.g.e., s.71

yönlü gelişmesini bilmek, ona uygun ve ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte bir çevrenin oluşturulması, davranışlarının anlaşılması ve bir sonraki gelişme düzeyine daha çabuk hazırlanabilmesi bakımından anaokullarının önemi ortaya çıkmaktadır.

"Anaokullarının eğitim amaçları iki yönlüdür:

-- Çocuğu eğitmek

--Aileyi eğitmek.

Bu amaçların her ikisi de önemlidir ve ancak birbirini uyumlu bir şekilde tamamladıkları zaman, anaokulu çocuğa yararlı olur. Ailenin yaşam tarzı ve değerleri, çocuğa olduğu gibi yansıdığından, çocuğun eğitimi ile ailenin inançları ve değerleri arasında tutarlı bir bütünleşme oluşturularak, çocuğun dengeli bir şekilde gelişimi sağlanabilir. Bunun içindir ki, aileyi iyice tanımadan, olanak ve koşullarını bilmeden verilecek eğitim, çocuğu aileye yabancılaştıracak gibi, yararlı da olmayabilir. Bu nedenle öğretmen çocuğu eğitirken hareket noktası, çocuğun içinde büyüdüğü aile olmalıdır". (149) Ayrıca "2-6 yaşlar arasındaki çocukların psikolojik yapısının çevreden gelen her türlü etkilere müsait oluşu ve anababalardan pek çoğunun küçük çocuklarının gelişmesine elverişli çevreyi hazırlamakta başarısızlığa uğramaları ihtimali de anaokullarının lüzum ve önemini ortaya koymaktadır.

Çocuğun şahsiyet ve karakterinin şekil aldığı yıllar onun ilk konuşmayı ve yürüyüp koşmayı öğrenmeye başladığı zamanlardır. Çocuk bu devrede kendisini

çevre şartlarına intibak ettirmeye ve etrafındaki dünyasında faal roller almaya başlar. Yetişkinlik hayatında bütün hareket ve davranışlarına etki yapacak alışkanlıkları ilkokula başladığı yıllardan çok önce elde etmiş bulunacaktır. İşte bunu gözönünde tutarsak anaokullarının önemi kendiliğinden anlaşılır. Çocuklar, ancak okul öncesi çağında anaokullarındaki eğitsel faaliyetlerle beden, ruh alanlarındaki gelişmeyi temin ederler. Aynı zamanda, grup faaliyetleri ile sosyal hayatta büyük bir yeri olan arzu edilir davranışlara da en mükemmel bir yön verilmiş olur".(150)

Anaokulu, okul-aile ve çocuk üzerine kurulu olduğundan, bu üç unsurun bir arada düşünülmesi ve çalışmaların bütün olarak düzenlenmesi, anaokulunun amaçlarına en iyi biçimde ulaşmasını kolaylaştıracaktır. Bundan dolayı, çevrenin doğru olarak değerlendirilmesi ve çocuğun genel ihtiyaçlarının karşılanması, ona temel alışkanlıklar kazandırarak kişiliğini oluşturan, gelişim özelliklerinin temelinin en iyi biçimde atılması açısından ailenin rolü, önemi ve tanınması çok önemlidir. Anaokuluna başlayan çocuğun etkilenme alanı da genişlemekte olduğundan, bunun yanı sıra sağlam eğitim ilkelerine dayanan aile tutum ve eğitimi önem kazanmaktadır. İyi düzenlenmiş bir anaokulu, çocuğu aile bütünlüğü içinde tanımaya ve gerekli ilişkileri kurmaya hazır olmalıdır.(151)

Anaokulları çocuğa günlük hayatın ihtiyaçlarını öğreten, çocuğun şahsiyet kazanmasına yardımcı olan, okul öncesi çocuklarının bakım, korunma ve gelişmelerini sağlayan eğitim kurumlarıdır.

(150) N. ÖZGÜR; a.g.e., s.15

(151) Okul Öncesi Eğitim El Kitabı, s.31

Anaokulları, çocuğa kişilik kazandırmanın yanında, tavır ve hareketlerinin kontrollü olmasını öğretmek, ilgi, anlayış, mutluluk, güven gibi inanışların gelişmesini sağlamak, onlara oyunlarla dürüst olmayı, kendine güveni, bağımsızlığı ve sorumluluğu teşvik etmek, işbirliği ve paylaşmayı öğretmek, (152) kısaca aile eğitiminden doğan aksaklıkların giderilmesine ve sosyalleşmesine katkıda bulunan anaokulları hem aile içinde, hem de aile dışında, sosyal, kültürel ve ekonomik farklılıklar nedeniyle kritik bir önem arzetymekte ve çocuklar arasındaki eğitim farklarının giderilmesiyle, fırsat eşitliği ilkesinin de vazgeçilmez bir gereği olmaktadır. (153)

(152) H. SAPMAZ; Anaokullarında Çocuk Eğitimi ve Faaliyetleri, s.5

(153) N. ÖZGÜR; a.g.e., s.128

b- Yaygınlaştırma Zorlukları

Anaokullarının dünyadaki gelişimine baktığımız zaman özellikle, 1620 yılında ABD'de, 1640 yılında Avrupa'da (Fransa, İngiltere, İsviçre, Almanya, Hollanda, Belçika) yer verilmeye başlanmış ve 1855 yılında ilk anaokulu ABD'de açılmıştır. Böylelikle anaokulları, günümüzden en uzak dört asır, en yakın ise bir buçuk asır önce yer alırken, Türklerde ise ilk defa Fatih devrinde "Sıbyan Mektepleri" adı altında okul öncesi eğitimin temellerini teşkil eden "anaokulları" açılmıştır. (154) Dünyadaki gelişimine nazaran günümüzden beşbuçuk asır önce başlayan bu eğitim müesseseleri hali hazır ülkemizde tam anlamıyla ele alınmamış ve ciddi olarak üzerinde durulmamıştır.

Okul öncesi eğitim son derece önemli olduğu halde, çağ nüfusunun kalabalıklığı ve çok masraflı olmasının yanında göç dalgaları, şehir-köy ayrımı, inançlar vb. gibi birçok faktörün etkili olduğu görülmektedir. Özellikle azgelişmiş ülkelerde kaynakların kıtlığı ve örgün eğitimin tam anlamıyla yaygınlaştırılamaması, bu eğitimin ihmale uğramasına (155) sebebiyet vermektedir.

Batı ülkelerinde okul öncesi eğitim devlet tarafından verilmekte ve birçok ülkede %80-91'i bu eği-

(154) S. KANTARCIOĞLU; Anaokulunda Eğitim, Milli Eğitim Basımevi, 2.bsk., İstanbul 1984, s.8

(155) A.K. BİLGİSEVEN; Milli Eğitim Stratejimiz Nasıl Olmalıdır? s.68

timden geçerek ilkokula gitmektedir. Okul öncesi eğitim toplumun tüm kesimlerine yaygınlaştırılması ile aynı zamanda fırsat eşitliği de sağlanmış olacağından (156) özellikle bu okulların yaygınlaştırılmasında zaruret vardır.

Ayrıca okul öncesi eğitimin, mecburi eğitim dışında tutulması ve genellikle ailenin isteğine bağlı kalması bu okulların yaygınlaştırılmasını engellemektedir. Ülkemizde açılan anaokullarının büyük çoğunluğunun özel kuruluşlar tarafından açılması, bu kurumların eğitimden çok ticari amaçlara dayalı olduğundan istenilen randımanın alınması da zorlaşmaktadır. Daha düzenli bir şekilde bu konunun ele alınmasıyla, hem özel kuruluşların, hem de devletin desteği sağlanarak yeniden gözden geçirilmesi ve yaygınlaştırılması sağlanmalıdır.

(156) A. YÖRÜKOĞLU; Değişen Toplumda Aile ve Çocuk, s.152

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE OKUL ÖNCESİ ÇOCUK
EĞİTİMİNDE AİLENİN VE
ANAOKULLARININ ROLÜ

III. TÜRKİYE'DE OKUL ÖNCESİ ÇOCUK EĞİTİMİNDE AİLENİN VE ANA OKULLARININ YERİ

A- Türkiye'de Okul Öncesi Çağ Eğitiminde Ailenin Önemi

Okul öncesi dönemde, çocuğun hayatında en etkili sosyalleştirme kurumu ailedir. Aile çocuğun okul öncesi eğitimini sağlama işlevine sahip olup, çocukta yaratıcı düşünceyi geliştirme, düşünce ve duygularını ifade edeceği ortamı hazırlama, kısaca çocuğun kişiliğinin gelişmesinde en etkili bir araç olmaktadır. Çünkü çocuk ana-babadan aldığı özelliklerle dünyaya gelir ve sosyal hayata uyumunda ilk davranış hareketlerini ailede kazanır. Bundan dolayı, aile çocuğun hayatının ilk yıllarında bakım ve eğitiminden sorumlu başlıca kurum olmakta ve daha sonra ise, okul ve diğer sosyal kurumlar aileye yardımcı olmaktadır.(157)

Aile, sadece çocuğun kişiliğinin gelişmesinde değil, aynı zamanda öğrenmeye karşı takındığı tavırda da etkili bir çevre olmaktadır. Ailenin çocuğun öğrenmesine takındığı tavır ve ilgileri çocuğun şahsiyetinin gelişmesini olumlu yönde etkilediği gibi, olumsuz yönde de etkileyebilir. Çünkü çocuğun yetiştiği ailenin genişliği, sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyi, onun ilk sosyal deneyimlerini dolayısıyla, duygusal ve sosyal gelişmesini etkileyecektir. (158)

Aile, biyolojik ve sosyo-kültürel yönleri ile hem ferdin, hem de cemiyetin yararına fonksiyonda bulunmak üzere bizzat insanın kendisi tarafından icat

(157) A. OKTAY; "Aile ve Eğitim" s.347

(158) H. YAVUZER; a.g.m., s.47

edilmiş bir kurum olduğundan, aynı zamanda, fert ile cemiyet arasında bir aracı rolünü ifade etmektedir. Fert, ailede gelişerek cemiyete karışır ve ancak aile aracılığı ile sosyal bir varlık olduğunun bilincine varır.(159)"Aile, sosyal çevre, geçmişteki ve şimdiki yaşantıları, beden, zihin, duygu ve ahlâk gelişimi, bilgi, beceri ve tutumları, geçmişte yaptıkları ve gelecekte yapacakları ile insan bir bütünlük içindedir. İnsanın kişiliğini anlamlı ve değerli kılan bu bütünlük olmaktadır,, (160)

Aile aynı zamanda ferdi saran ilk sosyal çevredir. Ferdin sosyalleşmesinde topluma mensup olma duygusunun kazanılmasında aile ferdi yoğuran, şekillendiren ilk sosyal muhittir. Aile müessesesi içinde fert bazı davranış şekillerini ve toplumla ilgili temel normları kazanır. Örgün eğitim yoluyla kazandıramayan nitelikler ailede elde edilir. Şahsiyetin oluşması üzerinde ailenin rolü vardır. Şahsiyetin oluşması ilim, ahlâk, milli şuur sahibi olmak, örf ve adetlere bağlı olarak gelişir. Bu bakımdan gerek ahlâki değerlerin, milli şuurun ve gerek örf ve adetlerin kazanılmasında aile bir okul görevini yerine getirir".(161)

Okul öncesi dönemde din ve ahlâk eğitimi de en önemli görevlerinden biridir. "Çocuğun ailede dini ve ahlâki terbiye alması herşeyden önce ana-babasına düşen bir vazifedir. bunun için ana ve babanın din ve ahlak eğitiminin gereğine inandırılmaları ve bu hususta bilgi edinmeleri, şuur sahibi olmaları, öğrendikleri kurallara uymakta, çocuklarına rehber ve örnek olmaları gerekir. Bunun, çocukların teşekkülünde büyük rolü vardır.

(159) Ş. TOPÇU; "Geçiş Döneminde Türk Ailesi, Evlilik ve Aile Üzerine Sosyo-Psikolojik Bir İnceleme", s.11

(160) M. SELÇUK; 'Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler', s.25

(161) M.E. ERKAL; İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri, s.79

Altı yaşına kadar çocuk, sevgi, saygı, bağlılık, feragat, fedakârlık, temizlik, günah, sevap, haram, itaat, disiplin, düzen, merhamet, şevkat, paylaşma, ceza, mukâfat, sorumluluk, dayanışma gibi ... kavramları ailede elde eder".(162)

Psikologlar, psikiyatristler, sosyologlar ve kriminologlar tarafından da kabul edildiği gibi, çocuğun aile çevresindeki ilk tecrübeleri şahsiyetin gelişmesinde en önemli tesirlerdendir. Yine bazı yazarlarca da belirtildiği gibi, fertlere ait fikirlerin, tavırların özelliklerin, arzuların, düşüncelerin ve itilmelerin tamamıyla ferdin içinde yaşadığı sosyal çevrenin etkisiyle tayin edildiğidir.(163)

Günümüzde aile özellikle çocuğun okul öncesi eğitimi açısından önem kazanmaktadır. Okul öncesi eğitim sürecinde "ailenin eğitim fonksiyonları; sosyal normların, dinin, sevginin, disiplin kavramının ve dilin öğretilmesi, demokrasi bilincinin kazandırılması ve boş zamanların faydalı alışkanlıklarla değerlendirilmesinin sağlanmasıdır".(164)

Gazzali ve İbni Haldun çocuk eğitimi hakkında; "Çocuk temiz bir cevher olarak doğar, hayır ve şer kazanmak kabiliyetinin imkânına sahiptir. Çocuk anne ve babasına emanettir. Bunların iyi ya da kötü davranışları çocuk tarafından aynen taklid edilir. Bu bakımdan, çocuğun "iyi" yahut "kötü" alışkanlıklar kazanmasında anne ve babanın kesin mesuliyeti bulunmaktadır. Anne ve baba, çocuğu kötü arkadaşlardan uzaklaştırmalı, ona dini ve ahlâki hayatı tatbikatla göstermelidir. Çocuğa cömertlik öğretilmeli, başkala-

(162) DPT, Milli Kültür s.147

(163) N.ATAV; a.g.m., s.138

(164) DPT; Türk Aile Yapısı, s.38

rı ile paylaşabilme alışkanlığı kazandırılmalıdır. Çocuğun bazı hatalarına göz yummalı ve onu topluluk içinde küçük düşürmemelidir. Çocuğun en tâbi hakkı olan oyun oynamasına yardımcı olunmalıdır. Çocuk mümkün mer-tebe anne sütü ile beslenmeli bu mümkün olmazsa Sahih bir süt anneden helâl süt emmesi temin edilmelidir. Büyüyünce süse düşkün olmaması için, erkek çocuğa daha ziyade sade elbiseler giydirilmelidir. Çocuğun yemeğe besmele ile başlaması ve şükretmesini bilmesi bir alışkanlık olarak sağlanmalıdır. Çocuğu yaptığı iyi işlerden dolayı sık sık mükâfatlandırılmalı ve böylece kişiliğinin gelişmesine zemin hazırlanmalıdır". (165)

Mevlâna'da "eğitimin gücüne ve çevrenin etkisine inanır. Ona göre insan eğitilebilir, bir varlıktır. Eğitimle hayvanların bile yetenekleri gelişir. İnsandan öküze, eşeğe bile öğrenme ve hüner geçer. İnsanın eğitimi ile yabani at rahvan olur, ayı oynar, keçi selam verir. İnsanın etkisiyle köpek bile, av, çoban ya da bekçi köpeği olur. Ona göre insan kendi kendini eğiterek hayvani ve şeytani yönlerinden arınabilir". (166)

"Eğer anne baba çocuklarının iyi değerlere, iyi özelliklere sahip olmalarını istiyorsa, önce kendileri iyi davranışlarıyla çocuklarına örnek olmalıdırlar. Toplumumuzun geleceğinin teminatı olan çocukların Türk Milletinin sahip olduğu manevi ve ahlâki değerleri benimseyecek ve geliştirecek şekilde yetiştirilebilmele-ri her şeyden önce anne babanın bu değerleri benimse-mesine ve yaşamasına bağlıdır. Çünkü, çocuklar sözden çok hareketlerin etkisi altında kalırlar. Büyüklerin yanlış hareketlerini gören çocuklarından başka türlü

(165) A.GÜZEL; "Ailede Çocuk Eğitimi", s.399

(166) Y.AKYÜZ; a.g.e., s.63-64

hareket etmesi onları şaşırtır ve onlarda iyi ve kötü hareketler hakkında sağlam bir fikir uyanmasına engel olur. Çocukların ve gençlerin büyüklerine karşı güvenini sarsar". (167)

Aile kültürün intikalinin birinci ve en önemli kanalı olmasından dolayı, geçmişe ve geleceğe karşı duyulan hürmet aile, yuvasında işlenmedikçe, toplumda sözde kalan bir adetten öteye gidemez.

Aile çocuğun okula gitmeden öncede, onun şahsiyetini yoğuran bir müessese özelliğine sahip olup, çocuğun okul hayatı boyunca da onun üzerinde güçlü bir tesiri vardır. Esasen toplumun kültürü de aile içinde iletilmiştir ve bu da biyolojik veraset tarafından çizilmiş sınırlar içinde, milli karakterin teşkiline yardım etmektedir. Çocuğun şahsiyetinin yerin ve gereken baskılarla şekillendirilmesinin ileride doğacak sakıncaları da aile de verilen yanlış eğitim sonucundan ileri gelmektedir.

Ailenin eğitim görevi sadece günümüzde değil, insanın varoluşundan beri bu görev aile tarafından üstlenilmiştir. Daha önceleri eğitim işi yakın akraba grubu, kabilenin yaşlıları kabilenin uzmanları tarafından yürütülmekteydi. İlkel toplum aynı zamanda eğitim fonksiyonunu kendisi yerine getirmekteydi. Çocuk ilkel toplumda, ne olup bittiğini bunu yaparak takip ve taklit yoluyla öğreniyordu.

(167) H. PEKER; "Ailenin Korunmasının Esasları",
1.Aile Şurası Bildirileri, s.363

Modern toplumlarda ise ilkel toplumların aksine bir eğitim sistemi mevcuttur. Çocuklar ve gençler büyüdükçe bir takım zorluklarla karşılaşmaktalar. Okullarda okuma-yazma, basit hesap işlemleri ile onlara maharet kazandırmakla birlikte, aynı zamanda çocuğa kültürün bir çok sosyal yönlerini de kazandırarak, çocuğa kültürünü benimsetmek görevi de vardır. Fakat aile eğitim özelliğini kaybetmemiştir. Çünkü aile çocuğu sosyalleştiren ve anti-sosyal davranıştan büyük ölçüde koruyan bir müessesedir. (168)

Çocuğun başarı ihtiyacının evdeki ilişkilerle, baskı, sevgi, kabul, red görmesi ile bağlantısı vardır. Doğumdan hemen sonra Ana-çocuk işbirliği ile çocuğun öğrenimi de başlar. Yasak, ceza, bekleneni yapma, mükâfat başlıca sosyalleşme ve toplum öğrenimi yollarından biridir. Yasaklar aile ve çevreye göre değişiklik gösterdiği gibi, ceza şekilleri de ana, babanın şahsiyet ve huylarına, öğrenim seviyelerine, ailenin fertleri arasında benimsenen ilişki örneklerine göre değişir. Köylerde okumamış veya çok az öğrenim görmüş ailelerde yasaklar daha çok dayak şeklinde olduğu halde, şehirlerde yaşayan varlıklı ve özellikle okur yazar aileler çocuklarına daha müsamahalı davranmaktalar ve çok gerekli olmadıkça dayığa başvurmamaktadırlar. Daha çok çocuğun yaptığığının doğru olmadığı çeşitli yollardan anlatılır. (169)

Aile "büyümekte olan çocuğun hayatında birçok roller oynar. sevgi ve şefkatin tabi kaynağıdır, güvenlik duygusuyla yaşayabileceği bir yerdir, giyimini

(168) R. KARDEŞ; "Okul-Aile Çevre Münasebetlerinin Hizmetlerindeki Yeri ve Önemi", Tercüman Milli Eğitim Sempozyumu, 20-21-22 Ocak 1984, Tebliğler, s.131-132

(169) S. AKDENİZ; a.g.e., s.61-63

orası sağlar, orada beslenir, her bakımdan onu eğitir, dinlenme ve eğlenme fırsatlarını orası hazırlar, toplum içindeki statüsünü orası belirler, dine karşı tutumunu orası ayarlar, şekillendirir". (170) Dinsel kavramlar çocuğa ailesince aşılanır. Bu öğretiler çocuğun aile çevresinin dışında öğrendiği şeyleri açıklamaya yardımcı olur. Dinin önerdiği ahlâk kurallarına göre yaşayan ve çalışan büyükler, kendi uygulamalarıyla çocuğun ahlâk gelişimine önderlik etmiş olurlar". (171)

(170) R. KARDAŞ; a.g.m., s.139

(171) Z. ŞÜKRAN; Okul Öncesi El Kitabı, s.77

1- Baba Mesleği ve Tahsil Seviyesinin Rolü

Toplumumuzda genellikle babanın, çocuğun yetiştirilmesi ve eğitimi hususunda pek öneminin olmadığı, daha çok annenin önemli olduğu düşüncesi hakimdir. Halbuki en azından anne kadar babanın da çocuğun yetiştirilmesinde öneminin olduğu ve çocuğun daha çok yakın çevresini oluşturan anne ve babasını örnek alması, onların hal ve hareketlerini taklit etmesi, yerine çocuğun kişiliğinin gelişiminde her birinin ayrı ve önemli yerlerinin olması bize bu kanaatin doğru olmadığı düşüncesini hakim kılmaktadır.

Bu vesileyle baba mesleği ve tahsil seviyesi daha önce de bahsettiğimiz gibi, ailenin sosyo-ekonomik ve kültürel özelliğini belirtmektedir. Yapılan çeşitli araştırmalarda da belirtildiği gibi, ailenin sosyo-ekonomik statüsünün bir göstergesi olarak kabul edilen baba mesleği ile çocuğun zeka testi arasında önemli ilişki bulunmaktadır. Ailenin sosyo-ekonomik durumu ailenin oturduğu semti, oyun arkadaşlarını, oyuncaklarını tayin ve tesbit eder. Şehirde bir apartman dairesinde büyüyen bir çocuk, arkadaş olarak daha çok aile fertleriyle içiçe olur. Oyun alanlarının olmaması, sokakların dar ve tehlikeli olması çocuğu ebeveyn veya bakıcı ile başbaşa bırakmaktadır. Bu şekilde yetişen çocuklar sosyal bakımdan gerektiği gibi yetişmez. Çünkü ailenin küçüldüğü kapı-komşusu ahabaplığın azaldığı bu devirde çocuğun diğer yetişkinlerle ve çocuklarla temasta bulunabilmelerini güçleştirdiğinden, okul öncesi eğitim kurumlarına olan ihtiyacı her geçen gün daha da arttırmaktadır. (172)

(172) G.ÜLGEN-E.FİDAN; Çocuk Gelişimi, s.30

Ailenin sosyo-ekonomik düzeyi aynı zamanda çocuğun gelişimini de yakından ilgilendirdiğinden, çocukların bedensel gelişimi büyük ölçüde sağlık koşullarının elverişli olmasına ve çocukların çok iyi beslenmesine bağlıdır. Aynı zamanda "Sosyo-Ekonomik gelişmeyle" çocuğun ekonomik değeri azalmakta ve değer çok sayıda çocukla ilişkili olduğundan bu değer azalması doğurganlığında azalmasına neden olmaktadır. Diğer taraftan çocuğun psikolojik değeri sosyo-ekonomik gelişmeyle değişmekte, hatta artmaktadır". (173)

2- Kadınların Eğitim Seviyesinin Düşüklüğü

Aileye yönelik politikalarda temel yaklaşım ailenin eğitim yoluyla konumunu yükseltmek ve fonksiyonlarını geliştirmek ise, yaklaşım içinde ilk hedef annelere ulaşmaktır. Çünkü, doğum öncesinden başlayan annenin çocuk üzerindeki etkisi, çocuğun tüm hayatı boyunca devam eder. Çocuğun ihtiyaçlarını karşılarken tutum ve davranışlarıyla, kurduğu iletişimle çocuğu müsbet ve menfi yönde etkileyen, yönlendiren en yakın ilişki içinde annenin olması, onun eğitim durumunu da yakından ilgilendirmektedir. (174) Aynı zamanda cahilliği, çocuğun hayatının ilk yıllarında iyi bir şahsiyet temelini oluşturmasında engelleyici bir faktördür. (175) Bunun için çocuk eğitiminde ilk hedef annelere ulaşmak olmalıdır.

Ülkemizde 1927 yılında okur-yazar nüfusun %73.36' sını erkek, %26.64'ünü ise kadınlar oluştururken, aynı dönemde okuma yazma bilmeyen nüfusun %42.21'ini erkekler, %57.79'unu ise kadın nüfus oluşturmaktadır. 1980 yılında ise %60.01 ile erkek, %39.99 ile kadın nüfus okuma-yazma bilirken, aynı dönemde %31.17 ile erkekler %68.83'ünü ise okuma-yazma bilmeyen kadınlar oluşturmaktadır. (176)

1965 yılında şehir kesiminde %66.92 olan okur yazar nüfus oranı, 1980 yılında %77.30'a çıkmış, buna

(174) B.YEŞİLYAPRAK; "Ailede Eğitimin Etkisi", s.6

(175) A.K. BİLGİSEVEN; "Türkiye'de Kadın ve Çocuk Eğitimi", s.215

(176) DPT; Sosyal Yapı 11. s.3

karşılık aynı dönemde kırsal kesimin okur-yazar nüfus oranı yüzde 38.53'den %59.51'e yükselmiştir.

Plânlı dönemde özellikle ilkokulların sayısının artırılması ve dağılımının plânlanması yönünde uygulanan politikalar sonucunda kırdaki eğitim imkânları artmış ve dolayısıyla kırdaki yaşayan nüfusun eğitim seviyesi kente nazaran hızla yükselmiştir. Bu durum aynı zamanda kırdaki kadınların okuma-yazma oranlarının yükselmesine yol açmıştır. 1965-80 döneminde şehir kesimindeki kadının okuma-yazma oranı %52.29'dan, %66.28'e yükselirken, aynı dönemde kırdaki kadının okuma-yazma oranı %22.92'den yaklaşık iki misli büyüyerek %45.86'ya yükselmiştir. (177)

1927 yılında çocuğun, 1980 yılında ise 0-6 yaş çocuğunun bulunduğu gözönüne alındığında kadınlarımıza yeterli eğitimin verilmediği ve bununla birlikte 0-6 yaş çocuklarının büyük çoğunluğunun eğitimsiz anneler tarafından yetiştirildiği ortaya çıkmaktadır.

1985 Genel Nüfus Sayımı Sonuçlarına göre kadın nüfusun eğitim durumuna ve yerleşim yerlerine göre canlı doğan çocuk sayısında okur-yazar olmayan kadınlarda 5.60 iken, yüksekokul mezunu kadınlarda ortalama canlı doğan çocuk 1.34'dür. (178)

"Ülkemizde bebek ölümlerinin nedenlerini inceleyen araştırmalar en önemli etkenin annenin eğitim düzeyi ve doğum aralıkları olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, çocuğun anne karnında iken ve ileri yaşlarda iyi bakılıp beslenememesi, sağlık kurallarına uyulmaması, hastalıklar-

(177) a.g.e., s.13

(178) DPT; Sosyal Yapı s.11

dan korunmaması gibi nedenler büyük ölçüde annenin eğitimsizliğinden kaynaklanan ve ölüm oranlarını artıran nedenlerdendir".(179) Ayrıca annenin eğitim düzeyi kuşkusuzki, çocuğun ruh sağlığı üzerinde de önemli bir faktördür. Annenin eğitim düzeyinin artmasıyla çocuk ile etkileşimin ruh sağlığı açısından istenilir yönde geliştiği, olumlu tutumların artarak, olumsuz tutumlarının azaldığı, böylece kişilik gelişiminin sağlıklı bir yönde gerçekleştiğini ortaya koymaktadır.(180)

Kadının anne olarak, aile toplum arasında bir köprü görevi görmesi kadının eğitime verilen önemi ortaya koymaktadır. Çünkü iyi yetişmiş ve eğitilmiş bir kadın hem toplum hayatında daha etkili olmakta, hem de aile de eğitimci rolünü oynamaktadır. Çocuğun özellikle ilk üç yılının ana kucağında tamamen annenin etkisi altında kalması ve daha sonra aile ocağında devam etmesi özellikle okul öncesi çocuğun eğitiminde başta anne olmak üzere tüm aile fertlerinin hal ve hareketleri önemlidir. Çünkü ilk sosyal çevre olarak ailenin eğitici, şahsiyet verici ve ferdi olgunlaştırıcı rolü o derece büyüktür ki, bu imkândan faydalanan ve faydalanamayan aynı statüye sahip fertler arasında bile ortaya çıkmaktadır.(181) Böylece çocuğun üzerinde annenin müspet ve menfi yöndeki tesiri çocuğun üzerinde sadece hayatının ilk yıllarında değil, çocuğun tüm hayatı boyunca etkili olmaktadır.

Kadının tahsilli olduğu ailelerde, çocuğun zihni kapasitesinin artmasının yanında, bu aile çocuklarının diğer ailelerdeki çocuklara nazaran daha üstün bir seviye arzetmekte oldukları ve bundan dolayı tahsilli ve meslek sahibi kadınların mümkün olduğu kadar çok çocuk

(179) B. YEŞİLYAPRAK; a.g.m., s.8

(180) a.g.m., s.9

(181) M.E.ERKAL; Toplum Bilim (Sosyolojisi), s.378

sahibi olmaları, ülke nüfusunu kalitatif bakımdan müspet yönde değiştireceğinden bunun devlet tarafından da teşvik edilmesinde yarar vardır. Çünkü ülkemizde uygulanan aile planlamasına daha çok orta ve yukarı tabakalar yer verirken, alt tabakalar bu uygulamaya fazla riayet etmemekle birlikte çeşitli nedenlerle bu tabakada kilere ulaşılammamaktadır. Bunun da ülke nüfusunun kalitesini menfi yönde etkilemesine ve daha çok alt tabakada yer alan nüfusun artışına neden olmaktadır. (182)

Halbuki ülkemizde uygulanan nüfus planlamasının asıl gayesi ana ve çocuk sağlığının korunmasını ele almaktadır. Fakat uygulamada bu özellikle orta ve yukarı tabakalara hitaben hazırlanan yayınlarla nüfus sayısının azaltılmasına dönüktür. Bu uygulama baştan beri hatalı görülmektedir,Çünkü Batı özellikle 21.yüzyıla girerken bu hatasını telafi etmekte ve günümüzde Batı çeşitli yollarla aile kurumunun güçlenmesine, çocuk sayısının artmasını sağlayacak tedbirler almaya başlamıştır. Ülkemizin böyle bir hataya düşmesi ileride telafisi zor meselelerle karşılaşmasına neden olacaktır.

(182) A.K. BİLGİSEVEN; Eğitim Sosyolojisi, s.235

3- Statü Ailesinin Kırsal Kesimde ve Alt Tabakalarda Yaygınlığı

Sanayileşme ve şehirleşmenin getirdiği bazı özellikler aile yapısında da değişmelere neden olmuştur. Günümüzde geniş aileden çekirdek aileye doğru değişikliğinin olduğu ve daha çok şehirlerde, bu aile yapısı her ne kadar köyden, kente göçün artmasıyla birlikte kırdaki nüfusun, şehirdeki nüfustan geri kaldığı kabul edilmekteyse de, ülkemizde alt tabakalarda yer alan yine kırsal kesimde bulunan ve şehire göç edenler çoğunluğu oluşturmaktadır. Daha çok şehirde kenar mahallelerde oturan ve vasıfsız işçiliğe dayanan bu kesim aynı zamanda kalabalık aile yapısınada sahiptir.

Kırsal kesimde cemaat hayatı hâkimdir. Burada çocukların teşebbüs gücü kazanmalarını teşvik edecek örf ve adetlerden mahrum kaldıklarından dolayı çocuklarda kabiliyetlerinin gelişmesini engelleyici etkiler mevcuttur. Bu etkiler teknolojinin köy hayatına girmesiyle hem köy ailesinin sayısını azalttı, hem de bu ailelerin daha az nüfusa sahip olmalarına yol açmıştır. Teknolojinin ilerlemesi aynı zamanda baba otoritesinin zayıflamasına, kadın ve çocuğun ise aile meselelerinde daha fazla söz sahibi olmasına yol açmıştır. (183)

"Eğitim yolu ile zihni gelişme seviyeleri yükseltilmeye müsait olmayan çocukların umumiyetle "Statü esasına dayanan" ailelerde yetişmiş çocuklar oldukları kabul edilmektedir. Anne ve babanın kendilerine atfedilmiş bir ebeveyn statüsüne dayanarak çocuğu iktidar esasına göre yetiştirdikleri bu tip ailelerde

bir fert olarak dikkate alınması, sonuçları çok defa cevapsız bırakılır, hislerine, arzularına ve meraklarına ehemmiyet verilmez. Halbuki, orta sınıf aileler statü esasına dayalı olmayan "şahsa yönelmiş ailelerdir. Bu gibi ailelerde çocuğun hisleri, arzuları ve merakları dikkate alınır. Ona her hususta gereken izahat verilir. Ondan ötürü, bu usul çocuğun cevap vermesine imkân hazırlar ve lisanını daha mükemmel bir şekilde geliştirmesine yol açar".(184)

Fertler statülerini iki yoldan elde ederler. Bunlar ferdin doğumla birlikte elde ettiği ırk, renk, cinsiyet, sosyal sınıf gibi ferde atfedilen hak ve vazifeler verilen statülerdir. Buna karşılık profesör, öğretmen, anne, talebe, işçi gibi ... fertler tarafından veya bir çaba sonucu elde edilen statüler de erişilen statülerdir. (185)

(184) A.K. BİLGİSEVEN; *Eğitim Sosyolojisi*, s.27

(185) A.K. BİLGİSEVEN; *Köy Sosyolojisi*, s.200-201

4- Ailelerin Büyük Bir Kısımının Alt Tabakaya Mensup Oluşu

Ülkemizde 1990 nüfus sayımı sonuçlarına göre, her ne kadar köy nüfusu, şehir nüfusunun gerisinde kalmışsa da nüfusun büyük çoğunluğu alt tabakada yer almaktadır. Özellikle şehirlerde kenar mahallelerde daha yoğun bulunan ve ekseriyetle işçi, dar gelirli ve eğitim seviyesi düşük insanların bulunduğu bu mahallelerde plânlı yapılaşma, yeterli alt yapının olmaması kalabalık hane halkı, eğitim seviyesinin düşüklüğü ve yetersiz beslenme özellikleri çocuğun yetiştirilmesi ve gelişimini de etkilemektedir.

Yine ailelerin büyük çoğunluğu çocuklarının gelişim özelliklerini ve ihtiyaçlarını bilecek kültür düzeyine sahip olmadıklarından, daha çok çocuklarını kendilerinden öncekilerden gördükleri yöntemlerle eğitmeye çalışırlar. Bundan dolayı çoğu zaman yetersiz kalan bu yöntemlerle ana baba nasıl davrandıklarını da bilemez hale gelirler. Böylelikle çocuğun eğitiminde en önemli yeri olan, okul öncesi çağ çocuklarının eğitiminde ortaya çıkması muhtemel aksaklıkların giderilmesine yardımcı olabilecek eğitim kurumlarına ihtiyaç vardır.

Eğer bu eğitim kurumlarında da nicelik ve nitelik yönünden yetersiz ise çocukların eğitimini daha da güçleştirecektir. Aile çocuğun gelişimini ve yetiştirilmesini direk olarak etkilemektedir. Çünkü çocuklara şartları iyi olan kurumlara gitseler bile, zamanlarının bir bölümünü aile bireyleri arasında geçirece-

ğinden, aile bireylerinin hataları ve tutarsızlıkları onları olumsuz yönde etkileyecektir. Bu durum ailelerin sosyo-ekonomik yönden imkânlarının sınırlı olmasını daha da zorlaştırmakta ve çocuklar yoğun problemler içinde kalmaktadırlar. (186)

Nüfusu, şehir ve köy nüfusu olarak ayırdığımızda; köy nüfusunun, şehir nüfusundan daha fazla doğurgan olmasından dolayı, milli nüfusun esas kaynağını da oluşturmaktadır (187) özellikle bu nüfusun alt tabakada yer alması, eğitim seviyesinin düşüklüğü yetiyecek nesilide olumsuz yönde etkileyecektir. Bunun için önce aileyi güçlendirici ve eğitici politikalar gerekli olmaktadır. Ayrıca çocuğun yetiştirilmesinde ortaya çıkan problemlerin daha çok düşük sosyo-ekonomik düzeyin yarattığı koşullardan kaynaklandığı, bunun çocuk yetiştirme değer ve disiplin yöntemlerinde kendilerini gösterdiği kabul edilmektedir. (188)

"Alt gelir gruplarına giren ailelerde, annenin tahsil seviyesinin düşüklüğü sebebiyle çocukların lisanslarının inkişaf edemeyişi anlama ve ifade kudretlerinin düşük kalışıdır. Bu gibi çocukların kendileriyle aynı sınıfta olan ve çok daha mükemmel bir lisan gücüne sahip bulunan diğer öğrencilerden geri durumda kalmamaları, küçük yaştan itibaren anaokullarından faydalandırılmaları suretiyle kısmen mümkün olabilir. Gelişmiş kaza ve şehir merkezlerinde sanayi müesseselerinin yanı sıra ana okullarının açılması bir taraftan evli kadınların iş bulması imkânını hazırlarken çocukların da hem nezaret altına alınmalarını, hem de

(186) Ö. DEMİRAL; a.g.m., s.30

(187) A.K. BİLGİSEVEN; Köy Sosyolojisi, s.131

(188) Ç. KAĞITÇIBAŞI; İnsan, Aile, Kültür, s.52

istikbaldeki inkişafı bakımından faydalı bir yetiştirme faaliyetine tabî tutulmalarını mümkün kılabilir. Mamafih, ana okullarının sadece alt gelir gruplarına mensup aileler için değil, orta ve yukarı tabakalara dahil bulunan aileler için dahi son derece büyük bir ihtiyacı karşılayacağı ifade edilebilir. Kadının kültür seviyesi yükseldikçe ailenin gelir durumu ne kadar parlak olursa olsun, (bilhassa sanayileşmiş ülkelerde) sosyal hayata (aktif bir şekilde) girme arzusu artmakta ve bu durum doğum yapma temayülünü tehdit etmektedir. Memleketimizde de orta ve yukarı tabakalara mensup tahsilli ve iş sahibi kadınların böyle bir temayüle maruz bulundukları ifade edilebilir. Halbuki orta sınıfın mahdud olduğu az gelişmiş ülkelerde tahsilli kadınların fazla doğum yapmaları teşvik edilmelidir. Buna mutlak surette zaruret vardır. Aksine olarak aile planlaması tedbirleri bilhassa tahsilli kadınlara yöneltilmektedir. Fakat tahsilli kadınların bu tamamıyla kapılmaları halinde nüfusun kalitesine, menfi yönden tesir edilmiş olacağı muhakkaktır. ... Kadının tahsilli olduğu ailelerde çocukların zihni inkişaf kapasiteleri ve lisan kudretleri diğer ailelerdeki çocuklara nazaran çok daha üstün bir seviye arz etmektedir. Tahsilli olmaları itibariyle erken evlenme temayülüne maruz bulunmayan meslek sahibi kadınların mümkün olduğu kadar kısa zamanda çok çocuk sahibi olmaları nüfusun kalitatif bakımdan müsbet yönde değiştirilmesi için zaruridir. Binaenaleyh ana okullarının bu bakımdan da ehemmiyet taşıdıkları ifade edilebilir. (189)

"Düşük gelirli kentsel ve yarı-kentsel bölgelerde ve özellikle köylerde çocuğun zihinsel gelişmesini ve dil gelişimini destekleyebilecek çevresel uya-

rılar (dikkat ve el becerilerini geliştiren materyaller, oyuncaklar kitaplar vb. gibi) neden-sonuç ilişkilerine dayanan açıklamalı ulusal sözlü tartışma ortamı ve iletişim çok yetersizdir. Bu durum bir dereceye kadar düşük gelirli ana-babaların az okumuş olmaları nedeniyle sınırlı sözcük dağarcığına sahip olmaları ve bu nedenle sözlü konuşmaya pek girmemeleri yüzündendir".(190)

Yetersiz çevre koşulları içinde büyüyen çocuğun tam gelişmesine destek sağlanamadığı için, gelir düzeyi düşük aile ve bölgelerdeki çocukların çoğunlukla fiziki ve zekâ gelişimleri yetersiz beslenmeden, yetersiz dil gelişimine kadar bir çok konuda olumsuz etkileri görülür.

"Alt tabakaya mensup çocukların sosyal sınıf durumu, mali güçlerinin düşük olması dolayısıyla herseyden evvel eğitim müesseselerinden yararlanma imkânlarına tesir etmektedir. (191)

Bunun için "alt tabakalara mensup aileler çocuklarını okutabilmeleri hususunda mali yardımlarla desteklenmeli veya çocuklara burs imkânları sağlanmalıdır. Bu takdirde eğitim imkânları ile desteklenen alt gelir gruplarına mensup ailelerin çocukları sosyal sınıfları itibariyle yukarıya doğru bir mobiliteye maruz kalacakları için daha sonraki nesillerin daha iyi eğitim imkânları hem maddi şartlar, hem de çevre faktörleri itibariyle mümkün olabilecektir.(192)

(190) Ç. KAĞITÇIBAŞI; a.g.e., s.48

(191) A.K. BİLGİSEVEN; Genel Sosyoloji, s.347

(192) A.K. BİLGİSEVEN; Eğitim Sosyolojisi, s.105

5- Ailenin Kalabalıklılığı

"Ailenin büyüklüğü ebeveyn tarafından çocuğa gösterilen alâkanın derecesini tayin etmesi bakımından başarı üzerinde tesirli olmaktadır. Gerçi bütün sosyal sınıflardaki تنها ailelerden gelen çocukların hem zekâ testlerinde, hem de okul çalışmalarında elde ettikleri vasati neticelerin kalabalık ailelerin çocuklarına nazaran daha üstün olduğu bilinen bir gerçektir. Kalabalık bir ailenin çocuğu daha fazla konuşma imkânını bulduğu halde, konuşmaları küçük kardeşleriyle olur. Konuşmaları, kardeşlerinden ziyade ebeveynlerinden işiten bir تنها aile çocuğuna nazaran lisan gücü bakımından daha geri kalmamasının sebebi budur. Bu itibarla kalabalık aileler hangi sosyal sınıfa mensup olurlarsa olsun başarı temin edecek bir lisan gücü kazandırma bakımından daha az avantajlı ailenin genişliğinin umumiyetle sosyal sınıf durumunun da tesirlerine tabi olduğu ifade edilebilir. Nitekim alt tabakaları teşkil eden şehirli işçi ailelerinden ve köylü ailelerde, aile genişliğinin yukarı ve orta tabakalardaki ailelere nazaran daha fazla olduğu bilinmektedir. (193)

Yapılan araştırmalara göre aile bireylerinin sayıca kalabalık olduğu ailelerde, çocuk gürültü içinde ne diğerlerinin söylediğini anlayabilmekte, ne de kendi düşüncelerini doğru dürüst başkalarına söyleyebilme imkânına sahip olabilmektedir. Halbuki çocukla konuşarak geçirilen zaman kitapların muhteviyatının paylaşılması okuma-yazmaya ve ilkokula hazır olmalarında en etkin yöntem olmaktadır. (194) Kalabalık ailelerde bu imkânı bulamayan çocuklara en iyi çözüm yolunun,

(193) A.K. BİLGİSEVEN; Eğitim Sosyolojisi, s.102

(194) A.OKTAY; a.g.e., s.16-17

okul öncesi eğitim kurumlarının yaygınlaştırılması yanında, yetişkinler eğitiminin de gündeme getirilmesi ve okul-aile işbirliğinin sağlanmasıdır. Aksi takdirde ailede gerekli eğitimi alamayan çocukların, toplumun birer ferdi olarak hem toplum, hem de devlet içinde ileride çıkacak içinde ileride çıkacak aksaklıkların artmasına neden olacaktır. Bunun için en iyi eğitim yolunun aile, toplum, fert ve çeşitli eğitici sosyal kurumların da başta olmak üzere bir ahenk içinde olmalarıdır. "Yılan Baştan Ezilir" "Ne Ekersen Onu Biçersin" "Yedisinde Ne İse Yetmişinde Odur" Türk atasözlerinde de ifade edildiği gibi başlangıcın çok önemli olduğu gerçeğinden hareket ederek ve uzmanlar tarafından da belirtildiği gibi, yetişkinlerde kendini gösteren bir takım anormalliklerin ruh, akıl bozukluklarının bir çocuğun nedeninin ilk çocukluk döneminden kaynaklandığı ileri sürülmektedir.

Çocuğun, sosyal gelişmesinde ailenin etkisi büyüktür. Çünkü, ailenin eğitim anlayışı, tek çocuk oluşu, anne ve babasının yaşı, mesleği ve oturduğu mesken çocuğun sosyal gelişimini etkilediği gibi. (195) Ayrıca ailenin geniş ve dar aile tipinde oluşu da çocuğun eğitimi açısından önem taşımaktadır. Geniş ailelerde çocuk sayısının fazla olması, çocuklarının yeteri derecede eğitimine engel olurken, daha az çocuklu aileler, çocuklarının eğitimiyle daha yakından ilgilenmektedirler. (196) Çeşitli araştırmalarca da doğrulandığı gibi ailede çocuk sayısının artması sadece çocuğun iyi eğitilip, eğitilmediği hususunda değil, aynı zamanda çocuk ölümlerinin de artmasına sebep olmaktadır. Kalabalık aileler, تنها ailelere göre yeteri derecede çocuğun her

(195) F. ÖZGÖNEÇ; Ailenin Eğitim Görevleri, s.13

(196) M. TEZCAN; a.g.e., s.163

türlü ihtiyacının karşılanması, çocuğa gerekli ilgiyi gösterirken, kalabalık aileler bu ilgiyi yeterince çocuklarına sağlayamamaktadırlar. Hatta suçluluk oranlarında da, kalabalık ailelerde yetişen çocukların daha çok olduğu görülmektedir.

"Geniş aile tiplerinin yaygın olduğu toplumlarda, özellikle küçük topluluklarda akrabalık ilişkileri önemli yer tutmaktadır. Geniş aile ekonomik bir birimdir. Üyelerinin statüleri ailelerin toplumdaki konumuna göre belirlenir ve kuşakların sosyalleşmesinde ana-babadan başka, akrabanın da görev ve sorumlulukları vardır. Geniş aile üyelerine güvence sağlar, üreme, çoğalma ve psikolojik ihtiyaçların giderilmesine imkân veren bir ortamı oluşturur. Bundan başka, geniş aile çalışma dışındaki zamanın kullanılması ve dinin gereklerinin öğrenilmesi içinde ortam sağlar". (197)

Aile içinde çocuğun şahsiyetini yoğuran ilişki örneklerinin niteliği ve sayısı birlikte yaşadığı kimselerin bilgi ve şahsiyetlerine ve sayısına bağlıdır. Ana-Baba-Çocuktan meydana gelen bir ailede, çocuk ilk bilgilerini, ilk hayat tecrübesini üçlü bir ilişkiler çerçevesi içinde edinecek demektir. Çocuğun birlikte yaşadığı aile sayısı arttıkça karşılaştığı kişilerle olan ilişkileri de artacaktır.

Tek çocuklu aile az ilişki örneği verdiği için, çocuğun topluma maledilmesi bakımından pek elverişli değildir. Bunun çocuğun, hatta ana-babanın ruh sağlığı bakımından da sakıncası vardır. tek çocuklu aile çevresinin aksine, kalabalık aile çevresi ilerisi için çok önemli olan hayatın ilk yıllarında bilgi ve tecrübe bakımından zengin bir ortamı hazırlanan çocuğa daha iyi bir denge, ilerideki intibaklar için daha sağlam bir temel sağlayabilir. (198)

(197) Aile ve Çevre Sorunlarının Gencin Kişiliğine Etkisi, s.7

(198) S. AKDENİZ; Toplumumuz ve Eğitimiz, s.59-61

6- Mesken Durumunun Elverişsizliği

Barınma meselesi sadece günümüzde değil, İnsan-oğlunun varoluşundan bu yana insanın en önemli ihtiyaçlarından birini oluşturmaktadır. İnsandaki gelişme zamanla konut ihtiyacını da ortaya çıkarmış, konut meselesi sosyal bir mesele olarak toplumla birlikte gelişmiş ve önem kazanmıştır. Çünkü insan zamanla daha sağlıklı, daha kullanışlı ve daha konforlu konut ihtiyacı düşüncesini geliştirmiştir.

Konut sadece insanları dış etkenlerden koruyan bir barınma yeri olarak değil, aynı zamanda insanların bir arada yaşamasını, birbirlerine karşı davranışlarını ve yaşayış biçimlerine de yön vermektedir. Bunun için iyi özelliklere sahip bir konut insanın beden ve ruh sağlığının temel unsurlarından birini oluşturur. Sağlıklı bir toplumun oluşmasının da temel koşulu onların sağlıklı evlerde barınmasıdır. (199) Çünkü çocuğun hayatının ilk altı yılının en önemli yıllar olduğu ve bu yılların da ailede geçtiği gözönüne alındığında, konutun önemi kendiliğinden ortaya çıkar.

Böylece konut sadece ailenin bir ihtiyacını karşılayan değil, aynı zamanda kişinin hem sosyalleşmesini, hem de benlik gelişmesinin içinde yer aldığı bir mekân özelliğine sahiptir. Konutun insan hayatında iç dünya ve dış dünya arasında bir eşlik olarak iki yönlü fonksiyonu vardır. Bunlar bir taraftan yakın çevresi ya da etkileşim alanlarının planlanması sosyal ilişkilerin gelişmesinde ve diğer taraftan yakın çevrenin mahallede yaşayanların benimseyip savunabileceği alanlar haline gelmesinde yardımcı olacaktır. (200)

(199) R. CEYLAN; "Türkiye'de Konut Politikası ve Aile"

1.Aile Şurası Bildirileri, s.429

(200) G. ERKUT; "İstanbul'da Aile Yapısı ve Komşuluk İlişkileri", 1.Aile Şurası Bildirileri, s.30

7- Türk - İslâm Değer Hükümlerinin Unutulmuşluğu

Çocuk doğumundan bir süre sonra ailesinde hazır olan hayat şekilleri, alışkanlıkları, gelenek ve görenekleri olduğu gibi kabul ederken, fikri, ahlâki, hukukî dini anlayış ve yaşayışı da farkında olmadan kabul eder. (201) Çocuğun ileriki yaşlarında Yetişkinlerden aldıkları bu davranış ve yaşayış şekilleri çevrenin, komşuluğun, aldığı eğitimin, arkadaşlığın etkisiyle değişmekle birlikte, daha çok çocuk aileden aldığı özellikleri taşımaktadır.

Aile üyeleri arasında bulunan maddi-manevi yakınlık ve sıkı bağlılık, ailede birlik vasfını koruyarak değişen değerlere rağmen ailenin ayakta kalması, insanın ahlâk ve din değerlerine bağlı kalmasının bir neticesidir. Sanayileşme ve şehirleşmenin toplumda meydana getirdiği değişimler sonucu ortaya çıkan çatışmalar ve gerilimler ilk önce aile müessesesinde yansımaktadır. Ailenin maddi-manevi yapısını etkileyen çeşitli faktörlerin etkisiyle, aile fertleri arasındaki ilişkilerin zayıflaması sonucu, ailenin fert ve cemiyet açısından hayati vazifelerini yerine getirememek gibi bir tehlikeyi de ortaya koymaktadır. (202)

"Türk-İslâm kültürünün birlik değer hükmünü bilmez hale gelen kapalı cemaatlerde kız çocuklarının hor ve yeterince gıdadan mahrum bırakılması aslında o yavru-
ların şahsında geleceğin kız-erkek bütün yeni nesillerini tehdit eden büyük bir tehlikedir. İslamiyeti sa-

(201) K.YAVUZ; Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi, s.1

(202) DPT, Milli Kültür, s.551

dece kalıplaşmış ibadet şekilleri olarak anlayan, fakat onun ölümsüz bütünlük (birlik) felsefesini bilmeyen cemaat üyeleri böylece gelecek nesilleri doğum öncesi (rahim içi) çevre şartları bakımından son derece elverişsiz bir ortamda yetiştirmiş cılız nesiller olmaya mahkum etmektedirler". (203)

"Çocuğun ailede dini ve ahlâki terbiye alması ana-babasına düşen bir vazifedir. Bu vazifenin faydalı bir şekilde yerine getirilmesi ana-babanın din ve ahlâk eğitimine inandırılması ve buna hızırlanması ile mümkündür. Yani, önce ana-babalarını onurlandırması, sonra da Türk-islâm kurallarını bilerek yaşamaları, anlayışları ile çocuklara örnek olmaları icabeder. Büyüklerin davranışlarını ve yaşayışlarını taklit duyguları ile benimseyen çocukların ailede yaşanan dini ve ahlâki hayata ortak edilmeleri böylece kolaylaşmış olacaktır. Ailede din ve ahlâk duygusu, yaşanılarak hazırlanılmazsa, örgün eğitimin dahi başarılı olması beklenmemelidir. (204)

İslâmın özünü ve ruhunu gençlerimize lâyıkı ile öğreten, tanıtan bir kültür politikasından mahrum olduğumuz için, dinin şekille ilgili kuralları uğruna birbirleri ile mücadele eden grupların varlığı milli bütünlüğümüzü tehlikeye düşürmektedirler". (205)

"Çocuk toplumun düşüncelerine, duygularına, davranış ve tutumlarına, gelenek ve göreneklerine, hayat ve dünya görüşüne, inançlarına ve diğer kültürel değerlere alışıp, onlara uygun davranırsa kendi

(217) A.K. BİLGİSEVEN; Köy Sosyolojisi, s.293

(204) DPT, Milli Kültür, s.551

(205) K. YAVUZ, a.g.e., s.145

toplumunda iyi bir uyum sağlamış ve iç ahengine ulaşmış sayılır".(206)

"XX. Asır ilim çağıdır. bundan ötürü XX.Asır da yaşamasına rağmen ilime ve ispata dayalı olmayan tek taraflı fikir ve idolojileri öne sürenlerin veya bunları birer gerçek olarak benimseyenlerin tutumu çağdışıdır. XX.Asırda yaşamaları onları çağdışı olmaktan kurtaramaz. Buna karşılık çok evvelki asırlarda (X ve XI.asırlarda) yaşadıkları halde akılcı ve tecrübeci metodları (Batı aleminden çok daha önce) birleştirerek XX.asrın ilime dayalı olma damgasını, kendi şahıslarında kendi çağlarına vurabilen Türk-İslâm bilgileri çağdaştırlar.

Bizim kültürümüzü şekillendiren din, islâm dindir. İslâm dini ise diğer dinlerden tamamen farklı olarak ilme dayalı olan bir dindir. İslâmiyetin diğer dinlerde bulunmayan ve onu çağdaş yapan özelliği bütün ilimlerin inceleme alanlarını kapsayan genel bir hüküm yani (bütün kâinatın hak varlığının kısmî realizasyonu olduğunu ifade eden) birlik, bütünlük hükmünü her ilim adamının kendi safhasında ispat etmesi gereken bir hüküm olarak ortaya atmış olmasıdır".(207)

(206) A.K. BİLGİSEVEN; İslâmiyetin Kültürel Özellikleri, s.37

(207) A.K. BİLGİSEVEN; Köy Sosyolojisi, s.291

1- Anaokullarının Sayıca Yetersizliği

Okul öncesi eğitimin, örgün eğitimin zorunlu olmayan bir kademesi olarak görülmesi, memleketimizde bu kurumların oldukça keyfi ve gelişmiş güzel bir dağılıma sebep olmakla birlikte, ailenin isteğine bağlı kalması ve çok masraflı çıkmasının yanında nüfusun kır-kent ayırımı da bu kurumların gelişmesini engellemiştir. Bundan dolayı "okul öncesi eğitim çağ nüfusunun kalabalıklığı ve masraflı olmasından dolayı özellikle az gelişmiş ülkelerde ihmâle uğrayan bir eğitim kademesidir. İki gayeye birden hizmet vermektedir. Bunlardan birisi okul öncesi eğitim çağ nüfusunun büyük bir kısmına yaygınlaştırıldığı takdirde bunun en faydalı sonucu, çocuğun kabiliyetinin ve sosyalleşme eğiliminin küçük yaştan itibaren harekete geçirilmelidir.

İkincisi ise, okul öncesi eğitim çalışma kudretine, kabiliyetine ve bilgisine sahip olan annenin çocuktan dolayı atıl vaziyette kalmasını önler. Fakat, gerek kadınların çalışmaya yönelmesini engelleyen geleneksel faktörler, gerek okul öncesi eğitimin masraflı bir eğitim kategorisi olması, bu hususta ciddi adımlar atılabilmesini engellemektedir". (208)

Okul öncesi eğitim kurumlarının sayısı son yıllarda artış göstermekle birlikte, henüz önemli sayıda aile ve çocuğun ihtiyacını karşılayacak yay-

gınlığa erişmemiştir.(209)

Cumhuriyetin ilk yıllarında sanayileşme ve şehirleşmede görülen aksaklıklar, eğitimde de görülmektedir. Bu dönemde okul öncesi eğitimin bir ihtiyaç olduğu düşüncesinden uzak kalınmış, daha sonraki yıllarda da konunun önemi gözardı edilerek, 1960'dan sonra kalkınma planlarında dahi konu yeterince ele alınmamıştır.

Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planında okul öncesi eğitim meselesine hiç yer verilmemiş, ikinci Beş Yıllık Kalkınma Planında ise, bu konu sadece mahdut imkânların getirilmesi üzerinde durulmuştur. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında okul öncesi eğitim "3-6 yaşındaki çocukların eğitimidir. Bu eğitim ancak anne eğitiminden yoksun çocukların eğitimi için ele alınmalıdır. 1968-1972 döneminde okul öncesi eğitim hizmetleri bağımsız ana okulları ve ilkokullara bağlı anasınıfları kurularak geliştirilecektir. Bütün kız enstitülerinde öğretim programının ve okul öncesi eğitim hizmetlerinin geliştirilmesi amacı ile çocuk yuvaları açılacaktır" demektedir. Üçüncü Beş yıllık Planda, okul öncesi eğitimin resmen ve yaygın bir şekilde (devlet eliyle) yürütülmesindeki güçlüğü idrakinden kaynaklanan şu satırlar yer almaktadır. "kaynakların sınırlılığı nedeniyle okul öncesi eğitimde 1995 yılına kadar Milli Eğitim Bakanlığı ve ilgili diğer kuruluşların çabaları bir model geliştirme ölçeğinde olacak ve bu model çerçevesinde özel sektör teşvik edilecektir." Dördüncü Beş Yıllık Planda ise, "ilkokulların bünyesinde açılan anasınıfların sayısı 1973-1974 öğretim yılında 245'ten, 1977-1978 öğretim yılında 984'e çıkmış olmasına rağmen, bağımsız ana okulu sayısı aynı dönemde 8'den 11'e yükselebilmiştir. 3-6 yaş grubundaki çocukların ancak % 1.1'i okul öncesi eğitimden yararlanmaktadır." Beşinci Beş Yıllık Planda ise, "Beşince plan dönemi sonunda ilkokul öncesi (5-6 yaş nüfusunun) okullaşma oranı % 10'a çıkarılacaktır. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi ve ana okullarıyla ana sınıflarının yaygınlaştırılması için kamu ve özel kuruluş imkânlarından azami ölçüde yararlanılacaktır". Son olarak Altınca Plan döneminde ise, "ana okulları ve ana sınıflarının yaygınlaştırılması, okul öncesi eğitimde okullaşma oranının % 11.5'e çıkarılması hedef alınmıştır".

1987-1988 öğretim yılında okul öncesi eğitimin durumu, 3.237 okul, 103.143 öğrenci ve 6.168 öğretmen mevcutken, 1988-1989 öğretim yılında ise, 3.437 okul, 103.931 öğrenci ve 6.391 öğretmen bulunmaktadır. 1990-1991 öğretim yılında 3.625 okul, 113.388 öğrenci ve 6.624 öğretmen bulunmakta olup, Altıncı Beş Yıllık Plan hedeflerine göre 1990-1991 öğretim yılında çağ nüfusunun % 7'sine eğitim imkânı sağlanması öngörülmüş iken, bu % 4.7 oranında gerçekleştirilmiştir.

Kalkınmada öncelikli 19 ilde ise 1983 yılında 1.000 olan anasınıfı sayısı 1985 yılında toplam 2.265'e çıkmıştır. 1988-1989 öğretim yılında 319 uygulama ana okulu ile 8.674 çocuğa hizmet verilmiştir. Doğu ve Güneydoğu il ve ilçelerinde ise yalnız 51 okul ile 1.139 öğrenciye ulaşılabilmektedir. Okul öncesi eğitim alanında tüm kurum ve kuruluşlarla Türkiye genelinde çok düşük olan okullaşma oranı Doğu ve Güneydoğu illerimizde daha çarpıcı şekilde görülmektedir.

Böylelikle günümüzde daha çok büyük şehirlerde ve sanayi merkezlerinde okul öncesi hizmetlerine olan istek her geçen gün giderek artmakta ve bu durum sadece çalışan annelerin duydukları ihtiyaçtan kaynaklanmamakta, ana babaların okul öncesi çocuğun bakımı ve eğitiminin önemi konusunda bilinçlenmelerinden ve okur-yazar nüfusun her geçen gün artmasından ileri gelmektedir. Aynı zamanda belli başlı şahsiyet temayülllerinin ilk altı yılda atılmasından ve açığa vurmasından dolayı, bu dönemde teşekkül eden sosyal intibak veya intibaksızlık itiyadları, ferдин geri kalan tüm hayatı boyunca sosyal münasebetlerinin istikametini tayin ettiği çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur. Bu vesileyle okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması bir ihtiyacı karşılayanın ötesinde bir zaruret haline gelmiştir.

T. C.
Yükseköğretim Bakanlığı
Dokümantasyon
T. C.

2- Ana Okullarının Kalite Durumu ve Problemleri

Memleketimizde okul öncesi eğitimin, örgün eğitimin zorunlu olmayan bir kademesi olarak görülmesi, bu kurumların keyfi ve gelişi güzel dağılımına sebep olmakta, anasınıfları ve anaokulları halinde yürütülmektedir. Ayrıca okullara kaliteli ve yeterli öğretmen yetiştirecek kaynakların da sınırlı olması, yetişen öğretmenlerin bu kurumlardan çok başka kurumlarda görevlendirilmeleri, bu kurumlarda çeşitli aksaklıklara yol açmaktadır. Yine, halâ doğru dürüst Türkçe konuşulamayan Bölgelerimizde ilköğretim öğretmenleri bir taraftan ilköğretim programını yürütmek, diğer taraftan da Türkçe öğretmek zorunda bulunmaktadır. Bu durum çocuğun yetişmesini temelden zayıflattığından ve Türkçeyi iyi kullanamamasından dolayı ortaya çıkan başarısızlık tüm hayatı boyunca devam etmektedir. (210)

Anaokullarının yaygınlaştırılması daha çok kırsal bölgelerde ve alt tabakalarda yer alan maddi imkânsızlık içinde olan ailelerin çocuklarına bu imkânın sağlanması gerekirken, hemen her ülkede bunun aksi bir uygulama yürütülmektedir. Ayrıca okul öncesi eğitimin daha çok özel kurumlar ve kişiler tarafından yürütülmesi, bu eğitimden ancak parası olan yurttaşların çocuklarının yararlanmasına, parası olmayan yurttaşların ise bu eğitimden mahrum kalmasına neden olmaktadır. Halbuki bağımsız anaokulları yerine, normal ilköğretim içerisinde anasınıflarının yaygınlaştırılması veya ilköğretime başlayan çocukların ilk bir-iki senesini oyunla değerlendirmek suretiyle çocuğun oyunla öğrenmesi sağlanabilir. (211) Bu gün ülkemizde

(210) F. VARIŞ ; Eğitim Bilme Giriş, s.154

(211) O. ÇAPLI; "Okul Öncesi Eğitimde Son Gelişmeler" Okul Öncesi Eğitimi Yıl 10, Sayı 15, Ocak 1978 s.10-12

tam anlamıyla yerleşmemiş bulunan okul öncesi Kurumların kırsal bölgelerde ve büyükçe yerleşim merkezlerinde ilkokul içinde anasınıflarının açılması daha ekonomik ve pratik bir önlem olarak görülebilir.

Okul öncesi eğitim kuruluşları olarak açılan resmi ve özel anaokulları dahil, bütün anaokullarının ve okul öncesi eğitim kurumlarının çocuğun hayatında çok etkili bir yeri vardır. Bu yerin değerlendirilmesi için açılan anaokulları yanlış bir çalışma içine girmemelidir. (212)

"Okul öncesi eğitimin (ilkokul çağı nüfusunun tamamına eğitim imkânları sağlandıktan sonra) süratle ele alınması lazımdır. Mamafih kadınların çalışma hayatına atılma imkânları bulunan sanayi şehirlerinde bu teşebbüsün şimdiden başlatılmasında fayda vardır. Kız Sanat Enstitüsü mezunlarının istihdam edeceği sanayi şehirlerindeki anaokullarının bilhassa fakir halkın yaşadığı mahallelerde açılma şartlarının bu mahallelerdeki ailelerin durumlarını ve anaokuluyla ilgili tutumlarını meydana çıkarıcı araştırmalarla tespit edilmek süratle ortaya konması gerekmektedir." (213)

Bilir ve Bal tarafından Kütahya İl Merkezinde yaşayan 4-6 yaşlar arasındaki anaokullarına giden ve gitmeyen 48 çocuk üzerinde yapılan araştırma sonucuna göre; anaokullarına giden ve gitmeyen 50-59

(212) Ş. BELİK; "Özel Anaokullarının Toplumumuzdaki Yeri", s.91

(213) A.K. BİLGİSEVEN; Eğitim Sosyolojisi, s.286

ve 60-71 aylık erkek grupları arasında tek, iki, üç, ...altı sözcüklü ifadelerin kullanım sıklığı yönünden farklılıklar görülürken, anaokullarına gitmeyen 60-71 aylık kız çocuklarına göre daha fazla sözcükle birlikte, daha çok kullanmışlardır. Anaokullarına giden 60-71 aylık yaş gruplarındaki erkek çocuklarda anaokullarına gitmeyenlere göre daha uzun sözcüklü ifadeleri daha sık kullanmışlardır. (214)

Şehir hayatının her geçen gün biraz daha zorlaşması ve kırdan-kente göçün artması, daralan sokaklar, oyun alanlarının daralması ve çalışan anne sayısının her geçen gün artışı, okul öncesi eğitim kurumlarının önemini ortaya koymaktadır. Ancak çalışan annelerin bu kurumları çocuklarını bıraktıkları için bir yer, ya da varlıklı ailelerin çocuklarını baştan savdıkları bir yer olarak görmeleri, bu kurumların amacının dışında kullanıldığı imajını vermektedir. Yine bu kurumları öğretim yapan bir yer olarak görmekte yanlıştır. Halbukî, anaokulları, çocuğa bilgi vermekten ziyade, onların içinde varolan yeteneklerin oluşmasına ve gelişmesine yardımcı olma özelliğine sahiptirler. Çocuk bu kurumlarda yaşatlarıyla işbirliğini geliştirir, paylaşmayı, kendi haklarını korumayı, başkalarının hakkına saygı göstermeyi öğrenerek, bencillikten kurtulur. (215)

"Memleketimizde okul öncesi eğitim problemi henüz hiç el atılmamış sayılabilecek kadar mahdut bir alâkaya öncü teşkil edebilmiştir. Şimdiki halde büyük şehirlerimizde mevcut birkaç teşekkülden başka ilkokul öncesi eğitim tatbikatı ile meşgul olan kurumlar

(214) Ş.BİLİR-S.BAL; a.g.m., s.74

(215) A.YÖRÜKOĞLU; Çocuk Ruh Sağlığı, s.51

mevcut değildir. Halbuki alt tabakanın kalabalık bir nüfus kategorisi teşkil ettiği gelişmekte olan ülkelerde bu kurumlara şiddetle ihtiyaç vardır. Çünkü gerek düşük gelirli ailelerde kadının işçi olarak çalışmak ve aileye bir ilave gelir temin etmek zorunda oluşu, gerekse tahsil seviyesi düşük annelerin çocuk üzerinde tesirlerinin çocuğun zihni inkişafı bakımından kifayeti olmayışı anaokulu probleminin ehemmiyet kazanmasında rol oynamaktadır". (216)

Anaokulunda hayat ve çalışmalar, okul bünyesi, aile çevresi ve çocuk üzerine kurulu olduğundan, bu üç unsurun bir arada düşünülmesi ve çalışmalarını bütün olarak düzenlemesi, anaokulunun amaçlarına en iyi biçimde ulaşmasını sağlar.

"Ana okulunun asıl amacı, eğitim ve geliştirici çalışmalar olduğu halde toplumumuzda çalışmakta olan anaokulları semt uzaklığı ulaşım zorluğu, evde bakım imkânı olmaması, ailenin çalışması gibi çeşitli nedenlerle yarım günlük kısa çalışmayı uygulayamamaktadırlar. Bu nedenle anaokulunda gün boyunca eğitimin yanı sıra öteki önemli ihtiyaçların da karşılanması gerekmektedir.

Bunlar şöyle sıralanabilir:

1. Aileye yardımcı olmak amacı ile ulaşım durumunun düzenlenmesi

2. Evden uzakta olduğu sürece gıda ve beslenme meselesi

3. Günlük temizlik, düzen, giyinme ve tuvalet ihtiyacı için bakım durumu

4. Günlük dinlenmesinin sağlanması

5. Isınma ve korunma

6. Sağlık işleri gibi konular anaokulu kurucu ve yöneticisini önemli tedbirler almaya zorlamaktadır".(217)

"Anaokullarının zorunlu öğretim müesseseleri arasında alınması şimdilik belki imkânsızdır. Ancak okul öncesi çağlarının taşıdığı önem gözönünde tutularak, durumu müsait olan yerlerde bilhassa sanayi bölgelerinde bu müesseselerin açılmasına doğru gidilmeli, resmi anaokullarının açılması yanında özel teşebbüsler teşvik edilmelidir.

Yapılan araştırmalar okul öncesi eğitimin, çocuk gelişimi ve ondan sonraki eğitimini olumlu yönde etkilediğini ve sistemli bir okul öncesi eğitimi ve öğretiminin diğer kademelerindeki başarıyı artırdığını kesin olarak ortaya koymuştur.

Okul öncesi eğitimi hem aile içinde hem de aile dışında sosyal, eğitsel ve ekonomik farklılıklar nedeniyle kritik bir önem arz etmekte ve çocuklar arasındaki bu eğitim farklarının okul öncesi eğitim yoluyla giderilmesi, fırsat eşitliği ilkesinin vazgeçilmez bir gereği olmaktadır".(218)

Anaokulu çocuğunun yaşının çok küçük, zihninin körpe, kişilik çizgilerinin henüz belirginleşmemiş olduğundan, gerek kendinin kurduğu, gerekse başkalarından gözlediği ilişki örnekleri ve etkileşimler bu dönemde çocuğu çok etkiler ve kişiliğinde silinmez iz-

(217)' Okul Öncesi El Kitabı, s.26

(218) İ.N. ÖZGÜR; a.g.e., s.128

ler bırakır. Bundan dolayı anaokulu, çocuğun eğitimi ve sosyalleşmesi bakımından önemlidir.

Çocuğun daha iyi yetiştirilmesi ve gelişebilmesi için, anaokulu çocuğun ihtiyaçlarının karşılanması, evinden ayrılarak gününü orada geçirmeyi yadırgamaması ve memnun olmasının yanında çocuğun doğuştan getirdiği ayırdedici özelliklerini zedelemekten kişiliğini yaralamadan ortak faaliyetlere katılmasını sağlamasıdır. Ayrıca ana-babanın istek ve beklentilerinin karşılanması, iyi bir eğitim ve sosyalleştirmenin temelinde yatan etkenler olmaktadır. (219)

Okul öncesi eğitiminin, örgün eğitiminin zorunlu olmayan bir kademesi olarak görülmesi, memleketimizde bu kurumların oldukça keyfi ve gelişigüzel bir dağılımına sebep olmaktadır. Yine ana sınıfları ve ana okulları halinde yürütüldüğü görülmekte ve ancak bu okullara öğretmen yetiştirecek herhangi bir kaynak bulunmamaktadır. Özellikle ülkemizde Türkçe konuşulmayan bölgelerimizde ilkökul öğretmeni bir taraftan ilkökul programını yürütmek diğer taraftan ise Türkçe öğretmek zorunda kaldığından, böyle durumlar çocuğun yetişmesini temelden zayıflatmaktadır. Bundan dolayı Türkçeyi iyi kullanamamasından ortaya çıkan başarısızlık yüksek öğrenime kadar ve hatta yüksek öğrenim süresince de devam etmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ALINMASI GEREKEN TEDBİRLER

IV. ALINMASI GEREKEN TEDBİRLER

A. Kadınlara Okuma - Yazma Öğretilmelidir.

Ülkemizde okuma alışkanlığının düşük olmasının nedeni bilgi için bilgi edinmekten uzak olduğu içindir. Bundan başka alt tabakada daha çok zaruri ihtiyaçların ön plânda olması, eğitime yeterli önem verilmemekte daha çok beslenme, giyim gibi ... zaruri ihtiyaçların ön plânda yer alması, eğitime ayrılan zamanı da kısıtlamaktadır.

Özellikle ülkemizde kadın nüfusun, erkek nüfusa oranla okuma-yazma bakımından büyük farklılıklar vardır. Kırsal bölgelerde bu fark daha da artmakta, erkeklere nazaran fırsat eşitliği imkânlarından da yeterince faydalanamamaktadırlar. 1927 yılında okuma-yazma bilen, kadın oranı %5.21 buna karşılık okuma-yazma bilmeyen kadın nüfusun oranı ise %46.48'dir.

1960 yılında Türkiye geneli için %39.40 olan okuma-yazma oranı, 1980'de %67.45'e yükselmiştir. Bu dönemde kadınların eğitim seviyelerinin yükseltilmesinin gerektiği bilincinin yaygınlaşmasına bağlı olarak erkek-kadın nüfus arasındaki okuma-yazma oranlarındaki büyük fark giderek azalmıştır.(220)

"Çocuklarımızın küçük yaştan itibaren iyi bir şekilde Türkçe öğrenebilmeleri de önce annelerinin Türkçesini ilerleterek ve zenginleştirmekle mümkündür. Cahil kadınlarımıza okuma-yazma öğretmekle kalmamalı, fakat onların Türkçelerini de mükemmelleştirmek için kurslar açmalı ve bu kursları okuma-yazma öğretici programlarla birleştirmeliyiz. Çünkü okul öncesi çağı çocuğun şahsiyetine nüfuz ettiği bir çağdır. Bundan

ötürü, annenin soyut kelimelerle, mükemmel gramere ve uzun cümlelere yer verdiği lisanına küçük yaşlardan itibaren muhatap olan bir çocuğun okul yıllarında öğretmenin kullandığı lisanı daha iyi anlamaya namzet olduğu bilinmektedir. Okuldaki başarı ise bu anlayış gücüne bağlıdır. Kızlarımızı okutarak bundan sonraki nesillerin tahsilli annelerden daha mükemmel şekilde Türkçe öğrenmelerini sağlamak da yeterli değildir. Halen Mevcut cahil kadınlarımıza da hem küçük çocuklarına başarı arzusu aşılayan kitapların kamyonlarla köylere gidecek gezici kütüphanelerden alıp onlara okumalarını sağlamamız, hem de annelerin ve dolayısıyla çocukların lisanını mükemmel hale getirebilmemiz için kadınlarımızın Türkçelerini mükemmelleştirmemiz lazımdır".(221)

Çocuğun bedeni, ruhi ve fikri terbiyesinin genellikle herşeyden önce ananın elinde bulunmasından dolayı, evlenme yaşına gelmemiş bulunan kız çocuklarının bu hususta çok esaslı bir şekilde yetiştirilmelerinde zaruret vardır. Bunun için özellikle kız çocuklarına, kır-kent ayırımı yapılmadan bu imkânın sağlanmasıyla sadece yeni yetişen nesillerin eğitimiyle değil, aynı zamanda atıl bulunan kadın işgücünün de değerlendirilmesi sağlanmış olur. Böylece kadının eğitim seviyesinin yükselmesi ve sanayide çalışması halinde hem gelir seviyesi artacak, hem de sosyal refah güvenliği sağlanmış olacaktır. Bu ve buna benzer sosyo-ekonomik imkânlara sahip olan kadınların doğurganlık eğilimleri de azalmaktadır.(222)

Çocuğun yetişmesindeki aksaklıkların daha çok sosyo-ekonomik düzeyin yarattığı yetersiz çevre koşulları ve çocuk yetiştirme değerlerinde ve disiplin yöntemlerinde görülmekte olduğundan, (223) "kadınların okuma-yazma kurumlarından geçirilmeleri ve gezici kütüphanelerin çocuk bölümü kitaplarıyla zenginleştirilmesiyle, aynı zaman-

(221) A.K. BİLGİSEVEN; sosyal Çözülme, s.289

(222) DPT, Sosyal Yapı, 1. s.49

(223) Ç.KAĞITÇIBAŞI; İnsan

da alt tabakaya mensup çocukların fırsat eşitliğinden yararlanmaları da sağlanmış olur. böylece okuma bilen annelerin küçük çocuklara muazzam surette kitap okumalarının temini ve takibi sağlanabilir. Bu kitaplarda realist ve başarı arzusu aşılayıcı yazılar yer almalı, çocuğun şahsi menfaati ile cemiyet menfaatlerinin paralel olduğunu küçük yaştan itibaren öğrenmesine imkân veren ahlâki ve telkin gayesi güdülmelidir, (224)

(224) A.K. BİLGİSEVEN; Eğitim Sosyolojisi, s.236

B. Çocuk Edebiyatı Geliştirilmeli ve Başarı Arzusu Aşılar Hale Getirilmelidir.

Çocuğun terbiyesi sadece fertleri, aileleri alâ-kadar eden bir mesele değil, aynı zamanda bütün bir cemiyetin meselesi olduğu için "çocuklarımızın iyi yetiştirilmeleri bakımından kadınların eğitim seviyelerinin yükseltilmesi gerekli görülmektedir. Çünkü, modern psikoloji araştırmaları, çocuğun hayatındaki en önemli yılların eskiden zannedildiği gibi okul yılları değil, hayatın ilk 5-6 yılı olduğunu göstermiş bulunmaktadır. bu yıllarda çocuklarımızın mümkün olduğu kadar büyük bir bölümünün cahil annelerin elinden alınarak, bu iş için yetiştirilmiş kadın öğretmenlerin faal oldukları anaokullarında okutulmalarında fayda vardır. Bu okullarda çocuklara "başarı arzusu" telkin eden bir çocuk edebiyatı ile de nüfuz etmemiz gereklidir".(225)

"Okul öncesi eğitim imkânlarından biri de aile içi okuma faaliyetleridir. Küçük çocuğa kitap okuyarak dinlemesini, sağlama faaliyetlerinin, çocuğun zihni inkişafı ve ferdiyet karakteristikleri üzerinde tesirlerini küçümsemeye imkân yoktur. Bu türlü bir müspet tesirin gerçekleştirilebilmesi okuma bilmeyen kadın nüfusun okuma-yazma kurslarından geçirilmesini gezici kütüphane hizmetlerinin mükemmel bir şekilde ifa edilmesini ve çocuk edebiyatının (çocuklara başarı arzusu, iyi ahlâk ve birlik şuuru) aşılacak şekilde geliştirilmesini gerekli kılmaktadır.(226)

Çocuğa evde annenin ya da aile bireylerinden birinin sık sık ya da zaman zaman hikâye ve masal okuması veya anlatması, onun kelime hazinesini zenginleştirmesi,

(225) A.K. BİLGİSEVEN; Türkiye'de Sosyal Çözülme Tehlikeleri, s.53

(226) A.K. BİLGİSEVEN; a.g.e., s.286

bakımından olduğu kadar dikkatini belirli bir süre, belirli bir konuya yöneltmeyi öğretmesi, Çocuk edebiyatının hayattaki gerçeklerle ilişkisi (227) olmayan perilerden ve sihirli değneklerden de imkân nispetinde uzak tutulması, bunun yerine zor şartları muvaffak olan, iyi ahlâklı, dürüst ve çalışkan çocukların öğretici ve teşvik edici hayat hikâyelerinin tercih edilmesi lazım gelecektir. (228)

"Mc Clelland'ın tarif ettiği şekilde başarı arzusunu, bir işin kâr, sevgi, popülerlik, itibar ...

kazanmak için değil, sırf iyi yapmış olmak için iyi yapılması olarak tarif eder ve bu arzunun ister istemez başkalarının ihtiyaçlarını ve arzularını ön plâna alma unsurunu bünyesinde taşıdığını kabul ederek, çocuklarımıza (Hz. Ali'nin fark + Cem = Tevhit formülünü aksettirecek şekilde) başarı arzusunu telkin eden bir çocuk edebiyatı hazırlamanın önemini idrak ederiz. başkasının arzusunu öne almak tasavvuf terbiyesinin temelidir. O halde çocuklarımıza hazırlayacağımız çocuk edebiyatında, çocuklarımızın tasavvuf terbiyesi vasıtasıyla milli birlik şuuruna kavuşmalarını sağlayabiliriz. Bu terbiyenin henüz kendileri okuma çağında olmayan, fakat hayatlarının ilk altı yılı içinde oldukları için benlikleri (Bir daha izi silinmeyecek şekilde) dıştan gelen bütün etkileri derinlemesine içine alan çocuklarımızın benliğine nüfuz etmesini sağlayacak fertler, anneler ve (Yine kadın elemanlar olan) anaokulu öğretmenleri olacaktır. (229)

(227) A. OKTAY; a.g.e., s.150

(228) A.K. BİLGİSEVEN; Eğitim Sosyolojisi, s.145

(229) A.K. BİLGİSEVEN; Türkiye'de Sosyal Çözülme Tehlikeleri, s.54

C- Seyyar Kütüphaneler Faaliyet Geçirilmelidir.

Okul öncesi çağının ve çocukluğun ilk beş yılının ferdiyetin teşekkülü bakımından en önemli yıllar olduğu kabul edilen bir gerçektir. Bu gerçekten hareket ederek annelerin okur-yazar olmalarını temin etmelerinin yanında, seyyar veya sabit kütüphanelerin çocuk kitapları bölümünü zenginleştirerek, çocuğun başarı saikine maruz bırakılması hedefini güden terbiye edici çocuk edebiyatına önem vermekte gerekmektedir. Aynı zamanda ebeveynlerin bu kitapları kütüphanelerden alarak çocuklarına okumaları hususunda teşvik edilmeli ve çocuk edebiyatının gelişmesi sağlanmalıdır. Böyle bir politikanın uygulanması cemiyette başarı arzusunun tahrik ederek mobilitenin de gerçekleşmesine yardımcı olur. Bunun bir iki nesil sonra gerçekleşeceği sözkonusu olsa da önemli olan bu başarı mistiğinin uygulanmasını temine çalışmaktır. (230)

Sadece seyyar kütüphanelerde çocuk kitaplarının değil, aynı zamanda çocuklara oyuncak kütüphaneleri konularak çeşitli merkezlerde ve kırsal yörelerde gezici sağlık hizmetleri ile gezici oyuncak kütüphanelerine de yer verilmelidir. Böylece köyleri, mahalleleri dolaşarak kitapla birlikte oyuncaklarında kullanılmasına fırsat verilmeli. Bunu hem kitap, hem de oyuncak şeklinde birleştiren gezici kütüphanelerle, aileye destek sağlamada gerçekleşmiş olur. (231)

Seyyar kütüphanelerin çoğalması bir yandan çocukta başarı arzusunun gelişmesine yardım ederken, diğer yandan annesinin de eğitiminin gelişmesi sağlanır. Daha çok gecekondü bölgelerinde ve kırsal kesimde, bu kütüphanelerin çoğalması ve bizzat mahallelere ve köylere kadar (okuyan kişiye/kitleye) ulaşmasının yanında, ayrıca kitap okumayı da teşvik etmek gerekmektedir. Ülkemiz-

(230) A.K. BİLGİSEVEN; Eğitim Sosyolojisi, s.143

(231) Ç.KAĞITÇIBAŞI; Destek Modeli, s.26

de hali hazır okur/yazar oranı %80'lere varmaktadır. Bunun için bir taraftan çocuğa hikâye, masal gibi kitapların okunması, diğer taraftan bol oyuncakla çocuğa yaklaşılmaması gerekmektedir. Özellikle devletin bu konuda teşvik edici politika ve planların en kısa sürede faaliyete geçirilmesi gerekmektedir. Böylece çocuğa hem okuma, hem de oynama imkânı sağlanarak, çocuğun yetişmesinde yardımcı olunmalıdır.

D- TV Programlarında Çocuklara Hitap Eden Neşriyata Yer Verilmelidir

Televizyon, aile bireylerini bir arada tutan insan ilişkilerini sınırlandıran, buna rağmen kültürel yönden insanı müspet ve menfi yönde etkileyen özelliğe sahip olmasından dolayı, âdeta insanı kendi bağımlılığına alarak insan iradesine hükmetmiştir. Çünkü evlerde yemek, sohbet düzenleri, çocukla ilgilenme, yatma saatleri, karşılıklı komşuluk ve akrabalık ilişkileri Televizyona göre ayarlanmakta ve çocuk da bu ortamı model olarak benimsemektedir. (232) Çünkü çocuğun ilk çocukluk yıllarının sosyal hayattaki ilişkilerin çeşidini ailesinden öğrendiği gözönüne alınırsa, çocukların bu yönden olumlu etkilenmedikleri kanaatini taşımaktayız.

Televizyon aynı anda hem göze, hem kulağa hitap etmesinden, çocuğu oyundan koparmakta, arkadaşlarından uzaklaştırmakta, programların büyük bir bölümü yetişkinlere hitap ettiğinden çocukların kişiliklerini de etkilemektedir. Kısaca Televizyon çocuğun sosyalleşmesini yakından ilgilendirmekte olduğundan, çocuk programlarının yaygınlaştırılmasına yer verilmelidir.

Radyo ve televizyonda yer alan şiddeti belirten programların, çocuk ve gençler üzerinde etkisinin değişik olduğunu ileri süren çeşitli görüşler mevcuttur. Bazıları bunu saldırganlık eğitiminin artmasına yol açtığını ileri sürerken, diğerleri ise şiddet sahnelerinin esasen var olan saldırganlık eğitiminin herkes bakımından tahrik edici etki yapmadığını, bunun kişiden kişiye değiştiğini öne sürmektedir. Yine programların uygar biçimde düzenlenmesi ile toplumca kabul edilen değerlerin güçleneceğinin de ileri süren görüşlere rastlanmaktadır.

(232) S. ÜNLÜ; "Çocuğun sosyalleşmesinde Televizyonun Etkisi" s.5-6

Televizyonun aklın işleme dayanan niteliğine uygun bir gelişimi desteklediğini söylemek oldukça güçtür. Çünkü çocuğun diğer insanlar, çevre ilişkileri ve içinde yaparak öğrenebileceklerini, TV etkilemekte olduğundan, çocukta içine dönük ve edilgen bir öğrenime yol açmaktadır.

TV içerik açısından çocuğun sosyalleşmesinde ki rolü ve etkileri, diğer yapısal özelliklere bağlı olanlardan çok daha önemli ve etkilidir. Bir yandan çocukları kendine hasrederek dış çevre ve ilişkilerden büyük ölçüde ayırırken, öte yandan onlara kendileri dışında bir dünyanın, farklı toplumların varlığını göstermektedir. Değişik kültürlerin, hayvanlar, bitkiler âlemini tanıttıcı programlar çocuğun bilgi dağarcığını zenginleştirmekte, dil yapısını geliştirmekte, soyutta duyduğu bir çok kavramları somutta gerçekliği içinde öğrenmesini sağlamakta, böylece çok küçük yaştan itibaren önceki kuşaklarda olmadığı kadar, evrenini genişletmektedir. (233)

Araştırmalar televizyonun aile fertleri rolünü oynayan kadın, erkek ve çocuklar için ilgi çekici birer tutum ve davranış modeli olduğunu ortaya koymaktadır. Televizyonun bir çok eğitici ve öğretici fonksiyonunun yanı sıra kültürümüz ve aile yapımız üzerinde olumsuz etkileri de görülmektedir. (234)

ABD'de 1963 yılında yapılan bir araştırmada, çocukların TV izlemelerindeki en büyük etkenin ailesinin mutlu ya damutsuz olmasına ve sosyo-ekonomik durumuna bağlı olduğunu, özellikle üst ve orta gelirli ailelerde çocukların yalnızlık duygusunu yenmek için televizyon

(233) S. ÜNLÜ; a.g.m., s.7

(234) DPT; Türk Aile Yapısı, s.76

seyrettiklerini, buna karşılık düşük gelirli ailelerde ise, ailenin mutluluğundan çok ana-babanın televizyon seyretme derecesi önem kazanmaktadır.

ABD'de 1970 yıllarından sonra yapılan pek çok araştırma neticesi elde edilen bulgulara göre TV'de saldırgan davranış işlenmesi, çocukta saldırgan davranışa yol açtığı ve kuşkusuz bu tepkilerin ölçüsünün çocuğun yapısına göre değiştiğini ortaya koymuştur. (235)

Himmelweit, televizyonun çocukların bilgi düzeylerini geliştirmede sadece çok küçük ya da zekâ dereceleri düşük olanların televizyondan nisbi bir yarar sağlayabildiklerini açıklamaktadır.

Bunu Schraamm'ın televizyonun çocuklar üzerindeki moral etkileri hususunda dikkat çekici incelemeleri doğrulamaktadır. Schramm'ına göre televizyon gençleri ve çocukları daha henüz hazır bulunmadıkları bir dönemde yetişkinlerin problem ve değerleriyle sıkı ilişkili haline getirmekte ve onda gelecekleri bakımından endişeler yaratmaktadır. bu çağdaki çocuk ve gençler radyo ve televizyon nedeniyle aileye ilişkin sosyal ve beşeri durumların tüm karmaşıklığı ile karşı karşıya gelmektedirler. Oysa insanların sosyalleşmesinde elde edecekleri bilgilerin oluşma süreciyle de ahenkli olması gerekir. (236)

(235) S. ÜNLÜ; a.g.m., s.6-7

(236) S.DÖNMEZER; a.g.e., s.422

E- Çocuğa Aşılannmak İstenen Değerler Aileyede Aşılannmalıdır

Aile, özellikle çocuğun okul öncesi eğitimi açısından önem kazanmaktadır. Çocuğun doğumundan itibaren 6-7 yaşına kadar eğitimi aile içinde gerçekleşmektedir. Çocuk sosyal normların, dinin, dilin, öğretilmesi, disiplin kavramının oluşması, boş zamanların değerlendirilmesi, çocuğa oyun ortamının sağlanması, faydalı alışkanlıkların kazanılması, ailenin görevleri arasındadır. (237)

Ülkemizde okul öncesi çocukların eğitimi mecburi öğrenim dışında olduğundan, bu dönem aile içinde gerçekleştirilen bir eğitim devresi olarak kabul edilmiştir. Çocuğu okul öncesi dönemde tanıma, davranışlarını izleme ve onu her yönü ile bir bütün olarak ele alma ailede başlar ve aile bu görevini yerine getirirken bazı kaynaklara ve yardıma ihtiyaç duymaktadır. (238) Bunun için okul-aile işbirliğinin kurulması zarureti vardır. Çünkü çocuğun ailede öğrendikleri ile ana okulunda öğrendikleri arasında bir aheng olmalıdır. Bu ahengin sağlanamaması yeni yetişen nesillerin geleceğini de olumsuz yönde etkiler. Çünkü, çocuk hayatının ilk dönemlerinde taklitçi bir yapıya sahiptir. Genellikle büyüklerin hareketlerini taklit eder. Bunun için annenin çocuğu karşısındaki ödevi, çocuğun tabii bir şekilde gelişebilmek için yapmak ihtiyacını duyduğu bütün hareketleri âdeta bir ayna gibi kendinde toplamak ve sonra onları bir şekil altında gene çocuğa aksettirmektedir. (239)

(237) DPT; Türk Aile Yapısı, s.38

(238) M. SELÇUK; Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler, s.78

(239) J. HUBER; "Çocuklar İçin Faydalı İşler ve Oyunlar" (Çev: H. GÜLKIYI) s.5

*Böylece okul öncesi kurumların verdiğini evde geliştirebilmek açısından ana babaların okulun faali-
yetlerine katılmalarının ve yardımcı olmalarının sağ-
lanması için, yetişkinlerin eğitiminin de, çocukların-
kine paralel olarak sürdürölmesi gerekmektedir.*

F- Milli Kültür Değerlerimiz Küçük Yaştan İtibaren Aşılmalıdır

Nüfusumuzun yarıdan fazlasını çocuk ve yetiştirme çağındaki gençler oluşturmaktadır. Milletimizin geleceği olarak yetişen bu büyük kitleye dönük, geniş ölçüde milli kültür değerlerimizin öğretilmesi önemlilik arz etmektedir. Bunun için aile başta olmak üzere, diğer sosyal kurumlar tarafından çocuğun hayal dünyasını geliştiren, canlandıran eserlere yer verilmelidir.

Türkiye nüfusunun büyük bir kısmını çocuklar teşkil etmektedir. Kültür aynı zaman da çocukların yetiştirme çağında gelmektedir. (240) Sosyalleşme insan yavrusunun toplumun bir üyesi haline gelmesidir, yani ailenin, akrabasının ve komşuluk düzeyinin, şehir ve köyünün ve sonucunda milletin bir parçası olduğunu öğrenmesidir. (241)

Günümüzde geniş aile sadece daralmakla kalmamış, aynı zamanda fonksiyonlarını da kaybetmiştir. Bundan dolayı geleneksel kültür değerlerimizin geliştirilmesinde ve yeni nesillere aktarılmasında menfi yönde etkisi bulunmaktadır. Bunun için geleneksel kültür değerlerimizin aktarılmasında rol oynayan vasıtaların azalmasının bıraktığı boşluğu örgün eğitim kurumları yerine getirmelidir.

Aile kültürü taşıma özelliğine sahip olduğundan çocuk manevi kültürü ailesinden, maddi kültürü ise örgün eğitim kurumlarından alır. Manevi kültürümüzün kalkınmayı sağlayacak maddi hayat şartlarının objektif hal-

(240) DPT; milli Kültür, s.136

(241) Ç. KAĞITÇIBAŞI; İnsan ve İnsanlar, s.245

de ortaya çıkabilmesinde, temel kaynak olarak insanlarımızın fikir ve duygu dağarcığında subjektifleşebilecek değerleri, gerçek hüviyeti ile işlenmiş (236) olmasına bağlıdır.

Çocuğun ailede dini ve ahlâki terbiye alması her şeyden önce ana babasına düşen bir vazife olmaktadır. Bunun için önce ana babanın dini ve ahlâk eğitiminin gereğine inandırılmaları, bilgi sahibi olmaları, öğrendiklerini kurallara uymakta çocuklarına rehber ve örnek olmaları, aynı zamanda çocukların kişiliklerinin teşekkülünde büyük rolü vardır.

"Altı yaşına kadar çocuk, sevgi, saygı, bağlılık, feragat, fedakârlık, temizlik, günah, sevap, haram, itaat, disiplin, düzen, merhamet, şefkat, paylaşma, ceza, mükâfat, sorumluluk, dayanışma gibi kavramları ailede elde eder.

Hemen hepsinin dini ve ahlâki yanları olan bu kavram ve değerler, ailede manevi bir hayatın yaşanması ile edinilir. Vazife duygusu da küçükten ruhlara yerleşir". (242)

Çocuğa verilecek manevi eğitimle çocukta sadece maddiyat hırsı olmayacak aynı zamanda manevi duygusu da gelişecektir. Böylece madde-mana ahenginin sağlanmasıyla birlikte, çocukta hizmet aşkı ön plana çıkmak suretiyle çabuk zenginleşmenin ötesinde cemiyete hizmet aşkı da kendiliğinden vuku bulacak ve fert cemiyet işbir-

liğinin gelişmesi sağlanacaktır. Böylece manevi eğitimin iyi verilmesiyle birlikte, aynı zamanda kâr (kendini düşünme, bir an önce zengin olma) duygusu da hizmet etme duygusuna dönüşebilir.

Manevi doygunluğun vermiş olduğu hazla, insan kendi için düşündüğünü, başkaları için de düşünmeye başlar ve böylece insanlar arası ilişkilerin de gelişmesine yardımcı olur.

İnsanın en güzel duygu ve davranışlarının kazanıldığı dönem çocukluk dönemidir. Yetişkinlerde bile, çocukluğunda kazanılmış bir çok tutum ve davranışın izleri görülmektedir. Bu tür davranışların değişmesi, insan ömrü ile paralel hareket etmekte, âdeta değişmemesi için direnmektedir. "Hatta yedisinde ne ise yetmişinde odur", "Can çıkar, huy çıkmaz" gibi sözlerde bunun doğruluğunu ispat etmektedir.

G- İşyerlerinde Çalışan Annelerin Çocuklarını Her İşyerinde Ana Okulu Açılmalıdır

İşyerlerine bağlı ana okulları, daha çok koruyucu ve bakıcı özellikte çalışmaktadır. İş Kanunu Madde 4- "Bir işyerinde yaşları ne olursa olsun, 100-300 kadın işçi çalıştırıldığı takdirde bunların arasındaki annelerin, bir yaşında küçük çocuklarını emzirmeleri için çalışma yerinden ayrı bir emzirme odasının işveren tarafından kurulması mecburidir. Bu odalar işyerinden en çok 250 m. mesafe dahilinde olmalıdır. Ayrıca 300' den fazla kadın işçi çalıştırıldığı takdirde, bunların arasında bulunan annelerin bir yaşından küçük çocukların emzirilmesi, 1-6 yaşındaki çocuklarının bırakılması için işveren tarafından kreş tesis edilmesi zorunlu kılınmıştır.

İş Kanunu Madde 8-. Gebe veya emzikli kadınların hangi dönemlerde, ne gibi işlerde çalıştırılmalarının yasak olduğu ve bunların çalıştırılmalarında sakınca olmayan işlerde hangi şartlar ve usullere uyacakları, ne suretle emzirme odaları veya çocuk bakım yurdu, kreş kurulması gerektiği Çalışma, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlıkları tarafından birlikte düzenlenecek bir tüzükte gösterilir.(243)

Madde 11-Emzirme her 10 çocuk için bir kadın çocuk bakıcı ile odaların ve müstemilatın temizliğini yapacak ve icabında çocuklara bakacak bir kadın hademe bulundurulur. Kreşlerdeki çocuk bakıcılarından en az birinin hemşire olması şarttır. Çocukların emzirme odaları ve kreşlerde bulundukları sürece yukarıda sayılan kimse-lerden en az birisinin gözetimi altında kalmaları işveren tarafından sağlanır. Ve yine emzirme odaları ve kreşler, işyerinde görevli hekimin tıbbi ve idari gözetimi

(243) S.AKDENİZ; Toplumumuz ve Eğitimimiz, s.131

altında bulundurulur. Buralardaki çocukların sağlık durumları en az gün aşırı bir hekim tarafından kontrol edilir ve sağlık gerekleri yerine getirilir deniyor.(244)

"Kanun koyucu işverenden çalıştırdığı işçi çocuklarını barındırmak için açmasını istediği kreş ve yuvalarda toplanacak çocukların sağlığı ile ilgilenmiş, ancak buraların bir eğitim yeri de olması gerektiğini düşünmemiş, eğitime önem verip üstünde durmamıştır.(245)

Özellikle işçi-işveren arasında yapılan, toplu sözleşmelerde, her işyerine (kanunda belirtilen sayının dikkate alınarak) ana okulunun açılması bir taraftan atıl olan kadın işgücünün kullanımına yol açarken, diğer yandan yetiyecek neslinde bir okul ortamında eğitilmesi sağlanmış olacaktır. Bunun için iş kanununun 4. maddesinin uygulanabilir hale gelmesi için, toplu sözleşmelerde de yer almasının yararlı olacağı kanaatindeyiz.

Ülkemizde daha çok işçi sınıfının alt tabakada yer alması, nüfusun büyük çoğunluğunun vasıfsız işçiliğe dayanması, çocuğun eğitimi de yakından etkilemektedir. Bunun için daha çok ana okuluna ihtiyaç duyan işçi çocukları olmaktadır.

Alt tabakaya mensup çocukların sosyal sınıf durumu, mali güçlerinin düşük olması dolayısıyla herşeyden önce eğitim müesseselerinden yararlanma imkânlarına da

(244) S.AKDENİZ; a.g.e., s.132

(245) S. AKDENİZ; a.g.e., s.132

tesir etmektedir. Fırsat eşitliği de daha çok alt tabaka da yer alanların aleyhine olduğundan, işyerlerine ana okullarının yaygınlaştırılmasıyla fırsat eşitliği de bir ölçüde de olsa bu yaştaki çocuklar için asgari düzeye indirilmiş olur.

İşyerlerine açılan ana okulları sayesinde çocuk, ana okulu öğretmeninden de bazı şeyleri öğrenerek, ana ve babasından öğrendiklerinin dışına çıkmış olur.

N E T Î C E

N E T İ C E

Şahsiyetin gelişmesinde okul öncesi çağ en önemli çağdır. Zira şahsiyetin temelleri ilk çocukluk döneminde aile içinde atılmakta ve giderek belli bir şekil kazanmaktadır. Başkalarına hâkim olmak, saygı görmek, kendisini kabul ettirmek, ispatlamak ... duygusu veya silik bir şahsiyet sahibi olmak gibi bir çok oluşumların okul öncesi dönemde ailenin verdiği eğitimin sonucu ile geniş ilgisi olduğu savunulmaktadır. Bu dönemde çocuğun üzerinde en kuvvetli tesiri bulunan annedir. Anne ve çocuk arasında duygusal bir ilişki bulunmaktadır. Annenin hamilelik döneminde geçirdiği müspet ve menfi olayların çocuğa da yansiyabildiği, annenin çok dikkatli olması gerektiği söylenebilmektedir. Bunun için doğum öncesinden başlayan okul öncesi çocuğun eğitimi, doğumdan sonra başta aile olmak üzere çevresi genişleyerek devam etmektedir.

Eğitimin gayesi, çocukta mevcut bulunan kabiliyetlerin ortaya çıkarılması olduğundan, kabiliyetli bir çocuğun yetiştirilebilmesi başta aile, çevre, beslenme vb. gibi bir çok faktörlerin çocuğun eğitiminin gelişmesine, menfi yönde etki etmemesine bağlı bulunmaktadır. Elverişsiz çevre şartları içinde yetişen fertler, daha doğar doğmaz fırsat eşitliğinden yararlanmada önemli engellerle karşılaşmaktadırlar.

Günümüzde gelişen ülkelerin kalkınması sadece yatırımlar için gerekli olan mali imkânların varlığına değil, aynı zamanda kaliteli insanın yetiştirilmiş olmasına da bağlı bulunmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkeler için beşeri unsur çok önemlidir. Bundan dolayı insan kaynaklarını geliştirmenin en kârlı bir yatırım şekli olduğu günümüzde ağırlık kazanmıştır.

Beşeri unsurun yetiştirilmesi, biyolojik kalıtım ve çevre faktörlerinden sonra imkânların verimli ve yerinde kullanılmasına ilhama açık ruhi güç verilmesine bağlıdır. Eğitim insan şahsiyetinin gelişmesini müspet ve menfi yönde etkilemektedir. Tabi ki, esas olan eğitimin insan şahsiyetini devamlı olarak geliştirmesi ve beklenen davranış özelliklerini almasına yardımcı olmalıdır. Buna rağmen değiştirilmesi zor olan davranış özelliklerini almasına yardımcı olmalıdır. Buna rağmen değiştirilmesi zor olan davranış özelliklerinin çocuğa ilk yaşlarda hâkim olan menfi hususlardan kaynaklandığı ileri sürülmektedir. Bunun için ilk yaşlar şahsiyet temelini atılmasında en önemli çağ olmaktadır. Eğer çocuklara bu çağda belli davranışları kazandırmak ve kişiliklerini geliştirmek için gerekli eğitim imkânları hazırlanamazsa sonraki yıllarda bu açığın kapanması belki de mümkün olmayacaktır.

Ferdin sosyalleşmesi çok karmaşık bir olaydır. İnsan çevresinde bulunanların, karşılaştığı olayların ve kişilerin, içinde bulunduğu sosyo-ekonomik ve kültürel şartların gelenek-görenek, kanun, çevre ve daha bir çok etkenin etkisi altında bulunmaktadır. Bu etkenlerin karmaşık etkileşimi sonunda insanın kişiliği belirir. Böylece çevre faktörlerinin yanında, kalıtım yoluyla geçen pek çok özellik de kişiliğin belirlenmesine ve başkalarından ayrılmasına sebep olur.

Taklit ile başlayıp öğrenme, taklit öğrenme ... şeklinde sürekli birbirini takip eden sosyalleşme süreci olgunluk ile dışa taşma ve vericilik özelliklerine yükselebilmektedir. Elbette bunun her fert için aynı şekilde sonuç vereceği de iddia edilemez. Çocuklar ana-babayı ideal birer insan olarak gördüklerinden onlar gibi olmak ve onlar gibi hareket etmek isterler. Ana baba ve diğer aile fertleri çocuğa bütün terbiye prensiplerini uygulamayla beraber, aile hayatının da düzenli olması gerekir. Aksi takdirde ana-baba geçimsizliği çocukta onarılması

zor ruhi bunalımlara yol açar. İyi bir terbiyeyle yetişmiş çocuk cemiyete de daha faydalı olmaktadır.

Tezin ana konusunu teşkil eden okul öncesi çocuğun yetiştirilmesi günümüzde önemli bir konu haline gelmiştir. Daha önceleri çocuğun eğitimi ilköğrenimden başlatan ülkeler, bugün okul öncesi eğitimin önemini kavramışlardır. Bunun için okul öncesi kurumların yaygınlaşmasının yanında, diğer gerekli tedbirlerin alınması yoluna gitmişlerdir.

Eğitimin gayesi, çocukta mevcut bulunan kabiliyetin ortaya çıkmasına yardımcı olmaktır. Bunun için eğitimin sujesini de çocuk oluşturmaktadır. Eğitimin müfredat, tatbikat ve programının çocuğu müspet yönde etkilemesi ve ona iyi alışkanlıklar vermesi için eğitime ne kadar erken başlanırsa sonuç o kadar iyi olabilecektir. Çocuk eğitiminde sevgi, şefkat ve koruyuculuk mühim olmakla beraber, ciddiyet ve geçici sertlik de o derece mühim olabilir. Bunun için büyükler çocuğun yanında çok titiz davranmalı ve menfi yönde ilgisini çekecek hareketlerden kaçınmalıdır.

Çocuğa küçük yaştan itibaren milli terbiye ve milli tarih sevgisi aşılanmalıdır. Milliyetçilik, insanı bencillikten kurtarır, insanın yalnız kendisi için değil, aynı zamanda başkaları için çalışmasını ve yaşamasını da gerekli kılar. Bu duygunun en güzel tatbikatı ailede işler ve geliştirilir. Aile fertleri arasındaki dayanışma ve fedakârlık olgusu insanın cemiyet içinde şartlanmasına meydan verebilmektedir. Ailenin özellikleri çocuğa da yön vereceğinden aile fertlerinin eğitimine önem verilmelidir. Böylece ferdi ahlâktan sosyal ahlâka geçişin temelleri ailede atılmaktadır diyebiliriz.

Buraya kadar ki açıklamalardan da anlaşılacağı gibi aile-cemiyet ve okul işbirliği sayesinde okul öncesi çocuğun eğitimi daha güvenli ve verimli olmaktadır. Kuş-

kusuz eğitim ve öğretimin kalıcı, yapıcı ve gelişmeci olmasında aile müessesesi fevkâlade önem arz etmektedir.

Diğer sosyal kurumlar aileye birer yardımcı fonksiyonuna sahiptir. Bunun için önce ailenin eğitimi başta gelmekte, aksi takdirde çocuğun ana okuluna gitmesi yeterli çözüm olmamaktadır. Okul öncesi kurumların yeniden gözden geçirilmesi, ülke şartlarının gözönünde bulundurulması ve aileyi eğitmek için gerekli tedbirlerin alınması zaruri olmaktadır.

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

FAYDALANILAN KAYNAKLAR

- ADASAL, R.;** "Terbiye ve Aşağılık Duygusu", Sosyal Hizmet Dergisi, Cilt 1, Sayı 8, Nisan 1963
- Aile ve Çevre Sorunlarının Gencin Kişiliğine Etkisi,** Milli Eğitim, Gençlik ve Spor Bakanlığı, Ankara 1989
- AKDENİZ, S.;** Eğitimimiz ve Toplumumuz, İstanbul Matbaası, İstanbul 1982
- AKDENİZ, S.;** "Toplumda Eğitimin Yeri ve Görevi" Bilgi, C.XXIII, Sayı 268, Eylül 1969
- AKYÜZ, H.;** "Ailenin Yapısı ve Fonksiyonları", Türk Yurdu Aile Özel Sayısı, Cilt 10, Sayı 40, Aralık 1990
- AKYÜZ, Y.;** Türk Eğitim Tarihi (Başlangıçtan 1988'e) Genişletilmiş 3.baskı, A.Ü.Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No. 160, Ankara 1989
- ALTINKÖPRÜ, T.;** Çocuğun Başarısı Nasıl Sağlanır ? Altinköprü Yayınları, Gül Matbaası, İstanbul 1979
- ARVASI, S.A.;** "Milliyetçi Düzendeki Türk Milli Eğitimi" Milli Eğitim ve Kültür, Yıl 1, Sayı 1, Aralık 1978
- AYHAN, H.;** Eğitime Giriş ve İslâmiyetin Eğitime Getirdiği Değerler, Damla Yayınevi, İstanbul 1986
- ATAV, N.;** "Şahsiyetin Gelişmesinde Aile Çevresinin ve Ailedeki Gerginliklerin Etkileri", A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, Cilt 10, Sayı 4, Aralık 1955, Yeni Matbaa, Ankara 1956
- BELİK, Ş.;** "Özel Ana Okullarının Toplumumuzdaki Yeri", Ya-Pa 6.Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, İstanbul 1989

- BİLGİN, B. ; İslamda Çocuk,**
Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları,
Ayyıldız Matbaası, Ankara 1987
- BİLGİSEVEN, A.K.; Eğitim Sosyolojisi (Genişletilmiş 4.baskı**
Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını,
Flaş Matbaası, İstanbul 1987
- BİLGİSEVEN, A.K.; İslâmiyetin Kültürel Özellikleri ve İslâmi**
Kavramlar, Filiz Kitabevi, Özal Matbaası,
İstanbul 1989
- BİLGİSEVEN, A.K.; Köy Sosyolojisi 2.baskı, Filiz Kitabevi,**
İstanbul 1988
- BİLGİSEVEN, A.K.; Genel Sosyoloji (Genişletilmiş 4.baskı)**
Filiz Kitabevi, Bayrak Matbaacılık,
İstanbul 1986
- BİLGİSEVEN, A.K.; Türkiye'de Sosyal Çözülme Tehlikeleri,**
Filiz Kitabevi, Bayrak Matbaacılık,
İstanbul 1990
- BİLGİSEVEN. A.K.; Milli Eğitim Stratejimiz Nasıl Olmalıdır ?**
Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını
Afşın Matbaası, İstanbul 1986
- BİLGİSEVEN, A.K.; "Mevlâna'nın "Sosyalleştirme Terbiyesi"**
Hakkında Fikirleri", Selçuk Üniversitesi, 3. Milli
3. Milli Mevlâna Kongresi (Tebliğler), Ayrı Basım,
Basım, 12-14 Aralık 1988, Konya
- BİLİR, Ş.-BAL, Ş.; "Kütahya İl Merkezinde Ana Okuluna Giden**
ve Gitmeyen 4-6 Yaşlar Arasındaki Çocukların
kullandıkları İfadelerin Sözdizimi Yönünden
İncelenmesi", Ya-Pa 6.Okul Öncesi Eğitimi ve
Yaygınlaştırılması Semineri, 11,12,13 Mayıs
1989
- CANAN, İ.; Resulullâh'a Göre Ailede ve Okulda Çocuk Terbiyesi**
6.baskı, Cihan yayınları, Acar Matbaacılık,
İstanbul 1988

- CELKAN, H.Y.; Z.Gökalp'in Eğitim sosyolojisi
Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı
Yayını No.871, Milli Eğitim Basımevi,
İstanbul 1989
- CEYLAN, R.; "Türkiye'de Konut Politikası ve Aile", T.C.
Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, I.Aile
Şurası Bildirileri, Ankara 1990
- ÇAPLI, O.; "Okul Öncesi Eğitiminde Son Gelişmeler ",
Okul Öncesi Eğitimi, Yıl 10, Sayı 15,
Ocak 1978
- DEMİRAL, O.; "Ülkemizde Okul Öncesi Çağdaki Çocukların
Eğitimlerinin Gereği ve Yaygınlaştırılmasına
Yönelik Çözüm Önerileri", Ya-Pa 6.Okul Öncesi
Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri,
11,12,13 Mayıs 1989
- DPT,;Türk Aile Yapısı, VI.Beş Yıllık Kalkınma Planı
Ö.İ.K. Raporu, Ankara 1989
- DPT, ; Milli Kültür, V.Beş Yıllık Kalkınma Planı, Ö.İ.K.
Raporu, Ankara 1984
- DPT ; Sosyal Yapı I, DPT, Sosyal Planlama Dairesi Başkanlığı
Ankara 1986
- DPT ; Sosyal Yapı II, DPT, Sosyal Planlama Dairesi Başkanlığı
Ankara 1986
- DPT; İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı
- DPT; Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı
- DPT; Dördüncü Beş yıllık Kalkınma Planı
- DPT; Beşinci Beş yıllık Kalkınma Planı
- DPT; Altıncı Beş Yıllık Kalkınma Planı
- DÖNMEZER, S. ; Sosyoloji (Genişletilmiş 8.baskı),
Savaş yayınları, Sevinç Matbaası, Ankara 1982

- EKE, B.; "Bir sosyal Sınıf Belirleyicisi Olarak Meslek"
Prof.Dr.Sabri F.Ülgener'e Armağan, İ.Ü.İktisat
Fakeltesi Mecmuası, Cilt 43, Sayı 1-4, Türkiyat
Matbaacılık, İstanbul 1987
- ERKAL, M.E.; Sosyoloji (Toplumbilim), İlaveli 3.baskı,
Filiz Kitabevi, Bayrak Matbaacılık, İstanbul 1987
- ERKAL, M.E.; Orta Teknik Eğitim-Sanayi İlişkileri,
İ.Ü.İktisat Fakültesi Yayını, İstanbul 1978
- ERKAL, M.E.; İktisadi Kalkınmanın Kültür Temelleri,
2.baskı, İstanbul 1991
- ERİK, N.; Ailede Eğitim, Çağdaş Basımevi, Ankara (tarihsiz)
- ERKUT, G.; "İstanbul'da Aile Yapısı ve Komşuluk İlişkileri"
T.C.Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1.Aile
Şurası Bildirileri, Ankara 1990
- ERÖZ, M.; İktisat Sosyolojisine Başlangıç,
İ.Ü.İktisat Fakültesi, Fakülteler Matbaası,
İstanbul 1978
- FLOUD, J.; "Eğitim ve Endüstriyel Toplum", (Çev:M.GÖĞÜŞ)
Eğitim sosyolojisi (Kaynak Metinler), Sevinç
Matbaası, Ankara 1971
- GÖKALP, Z.; Terbiyenin Sosyal ve Kültürel Temelleri I,
1000 Temel Eser yayınları No. 69, 1973
- GUERNIER, M.; "Üçüncü Dünya ve Eğitim" Eğitim Sosyolojisi
(Kaynak Metinler), Sevinç Matbaası, Ankara 1971
- GÜZEL, A.; "Ailede Çocuk Eğitimi", Türk Ailesinin Sosyal ve
Ekonomik Durumu Sempozyumu,
- HUBER, J.; Çocuklar İçin Faydalı İşler ve Oyunlar,
(Çev:N.Çulkiy), Milli Eğitim Basımevi,
İstanbul 1962
- KAĞITÇIBAŞI, Ç.; İnsan-Aile-Kültür, Remzi Kitabevi,
İstanbul 1990

- KAĞITÇIBAŞI, Ç.;** İnsan ve İnsanlar, 3.baskı, Cem. Ofset Matbaacılık, İstanbul 1979
- KAĞITÇIBAŞI, Ç.;** "Aile-İçerik Etkileşim ve İlişkileri", Bir Aile Değişim Modeli Önerisi, Değişim, Toplumbilimsel İncelemeler, Ankara 1984
- KANTARCIOĞLU, S.;** Ana Okulunda Eğitim, Milli Eğitim Basımevi, 2.baskı, İstanbul 1984
- KARDAŞ, R.;** "Milli Eğitimin Amaç ve İlkeleri Nedir ? Ne Olmalıdır ?", Milli Eğitim ve Din Eğitimi İlmi Seminer Tebliğleri, Aydınlar Ocağı, Ankara 9-10 Mayıs 1981
- KARDAŞ, R.;** "Okul-Aile-Çevre Münasebetlerinin Eğitim Hizmetlerindeki Yeri ve Önemi", Tercüman Milli Eğitim Sempozyumu, 20-21-22 Ocak 1981
- KÖYMEN, N.;** Eğitim Sosyolojisi, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1975
- KURTKAN, A.;** Sosyoloji, M.E.B., İstanbul 1976
- KURTKAN, A.;** "Demokrasi, Fırsat Eşitliği ve Seçkinler", İ.Ü.İktisat Fakültesi, Sosyoloji Konferansları 18.Kitap, Ayrı Basım, İstanbul 1980
- KURTKAN, A.;** "Fert ve Topluluk İlişkileri Bakımından Şahsiyet ve Cemiyet Tipolojisi", Fındıkoğlu'na Armağan, İ.Ü.İktisat Fakültesi Yayını, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1977
- KURTKAN, A.;** "Türkiye'de Kadın ve Çocuk Eğitimi", Milli Eğitim ve Din Hayatı, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1981
- MacIver and Page;** Cemiyet I, (Çev:A.Kurtkan) Devlet Kitapları, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1969
- MAKERANKO, A.;** Ailede ve Okulda Çocuk Eğitimi, (Çev:H.Akyol, M.Evren, H.Yavuz), Ser Yayınevi, Işık Matbaası, İstanbul 1979

MERTER, F.; 1950-1988 Yılları Arasında Köy Ailesinde Meydana Gelen değişmeler (Malyatya Örneği), 2.Bilim Serisi, T.C.Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara 1990

MİLLİ EĞİTİM ve KÜLTÜR

Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planının Eğitim ve Kültür Anlayışı Hakkında Bir Değerlendirme, Özel Sayı, Yıl 1, Sayı 4, Eylül 1979

OĞUZKAN, A.F.; Okul Öncesi Çocuk Bakımı ve Eğitimi, Milli Eğitim Basımevi, Ankara 1981

OKTAY, A.; "Okul Öncesi Eğitim ve Aile", Milli Eğitim ve Din Eğitimi, İlmi Seminer Tebliğleri, Aydınlar Ocağı, Ankara 9-10 Mayıs 1981

OKTAY, A.; Okul Olgunluğu, İ.Ü.Edebiyat Fakültesi yayınları No.3089, Edebiyat Fakültesi Matbaası, İstanbul 1983

OKTAY, A.; "Değişen Toplumda Aile ve Eğitim",

OKTAY, A.; "Aile ve Eğitim", T.C.Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1.Aile Şurası Bildirileri, Ankara 1990

OTTOWAY, A.K.C.; "Eğitim ve Toplum Arasındaki İlişkiler", (çev:M.Tezcan) Eğitim sosyolojisi, (Kaynak Metinler), A.Ü.Eğitim Fakültesi Yayınları No.14, Sevinç Matbaası, Ankara 1971

ÖZGÖNENÇ, F.; Ailenin Eğitim Görevleri, Remzi Kitabevi, İstanbul 1972

ÖZGÜR, N.; Bugünün Ana Okulları, (2.baskı), Gün Matbaası, İstanbul 1984

PEKER, H.; "Ailenin Korunmasının Esasları", T.C.Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 1.Aile Şurası Bildirileri, Ankara 1990

PİRTNER, R.vd.; Eğitim Psikolojisi (çev:S.Akdeniz), M.Ü.İlahiyat Fakültesi Vakfı yayını, Dizerkonca Matbaası, İstanbul 1987

- TUNÇ, S.; "Türkiye'de Eğitim Eşitliği", Eğitim sosyolojisi (Kaynak Metinler), Sevinç Matbaası, Ankara 1971
- TÜRKİYE'DE OKUL ÖNCESİ ÇOCUK GELİŞİMİ VE EĞİTİMİ PROJESİ, İstanbul Okul Öncesi Programı Öğretmen Klavuzu, Boğaziçi Üniversitesi, İdari Bilimler Araştırma ve Uygulama Enstitüsü, İstanbul 1978
- ÜLGEN, G.-FİDAN, E.; Çocuk Gelişimi, 6.baskı, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, İstanbul 1990
- UNLU, S.; "Çocuğun Sosyalleşmesinde Televizyonun Etkisi", Okul Öncesi Eğitimi, Yıl 21, Sayı "8, Ekim 1989
- VARIŞ, F.; Eğitim Bilime Giriş, A.Ü.Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No.146, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara 1985
- YAVUZ, K.; Çocukta Dini Duygu ve Düşüncenin Gelişmesi, Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, Ayyıldız Matbaası, Ankara 1987
- YEŞİLYAPRAK, B.; "Ailede Eğitimin Etkisi", İktisadi, Sosyal ve Kültürel Gelişmeler Açısından Türk Ailesi Paneli, Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi, Ankara 1990
- YILDIR, N.; "Kız Teknik Öğretim Genel Müdürlüğünün Okul Öncesi Eğitim Çalışmaları", Ya-Pa 6.Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, İstanbul 1989
- YAVUZER, H.; Çocuk Psikolojisi I, Duygusal ve Toplumsal Gelişim, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları No.2927, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul 1982
- YILMAZ, N.; "Okul Öncesi Eğitim", Ya-Pa 6.Okul Öncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri, 11,12,13 Mayıs 1989
- YÖRÜKOĞLU, A.; Çocuk Ruh Sağlığı, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 3.baskı, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1980
- YÖRÜKOĞLU, A.; Değişen Toplumda Aile ve Çocuk 3.baskı, Özgür Yayın, İstanbul 1989

- POLAT, S.; "İbni Sina'da Eğitim ve Din Ahlâk Eğitimi",
Gevher Nesibe Sultan Anısına Düzenlenen "İbni
Sina Kongresi Tebliğleri", Erciyes Üniversitesi,
14 Mart 1984, Kayseri
- SAPMAZ, H.; Anaokullarında Çocuk Eğitimi ve Faaliyetleri
2.baskı, Gün Matbaası, İstanbul 1977
- SELÇUK, M.; Çocuğun Eğitiminde Dini Motifler, Türkiye
Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1990
- SERGEN, M.S. vd.; Eğitime Giriş, 2.baskı, Devlet Kitapları,
Emel Matbaacılık Sanayi, Ankara 1988
- ŞEMİN, R.; "Gelişen Memleketlerin İlerlemesinde Tecrübi
Pedagoji ve Çocuk Psikolojisi Bülteni", Ayrı Basım,
Basım, Cilt 1, Sayı 2, İstanbul 1972
- ŞAFAK, Ş.; "Ailede Rol, Fonksiyon ve Sorumluluk Dağılımı",
Türk Ailesinin sosyal ve Ekonomik Durumu Sempo-
zyumu, Devlet Bakanlığı-Hacettepe Üniversitesi
29 Haziran 1989
- ŞÜKRAN, Z.; Okul Öncesi El Kitabı, Redhouse Yayınevi,
İstanbul 1990
- TELSİZ, M.-BAYRAKTAR, E.; "Ailenin Konut Durumu", Türk
Ailesinin Sosyal ve Ekonomik Durumu Sempozyumu,
Devlet Bakanlığı-Hacettepe Üniversitesi,
29 Haziran 1989
- TEZCAN, M.; Eğitim Bobyolojisininie Giriş, A.Ü.Eğitim Fakültesi
Yayınları, Ankara 1985
- TOLON, B.; Toplumbilimlerine Giriş 3.baskı, Savaş yayınları,
Sevinç Matbaası, Ankara 1983
- TOPÇU, S.; "Geçiş Döneminde Türk Ailesi, Evlilik ve Aile
Üzerine Sosyo-Psikolojik Bir İnceleme", Türk
Yurdu, Aile Özel Sayısı, Cilyt 10, Sayı 40
Aralık 1990
- TULAY, M.Ş.; "Toplum ve Çocuk", Sosyal Hizmet Dergisi,
Cilt 3, Sayı 5, 1969

**ZAİM, S.; Çalışma Ekonomisi, İ.Ü.İktisat Fakültesi Yayını,
Elektronik Ofset, İstanbul 1977**

**ZİMMERMAN, C.C.; Yeni Sosyoloji Dersleri (çev:A.Kurtkan)
İ.Ü.İktisat Fakültesi Yayınları, Fakülteler
Matbaası, İstanbul 1964**

**ZOR, D.A.; "Aile Yapımız ve Sağlık Hizmetleri", T.C.Başbakanlık
Aile Araştırma Kurumu, 1.Aile Şurası Bildirileri,
Ankara 1990**

T. C.
Yükseköğretim Bakanlığı
Yayınlar ve Kütüphane İşleri Genel Müdürlüğü